

A photograph of a forest with tall pine trees. In the foreground, there are two border markers: one on the left with black, yellow, and red diagonal stripes, and one on the right with red and white diagonal stripes. A large white arrow points downwards from the top of the image towards the title.

perspekt ywa

Od pogranicza do spotkania

Vom Grenzraum zum Begegnungsraum

Między rzekami Randow i Odrą...
Zwischen Randow und Oder...



Herausgeber / Wydawca

Regionale Arbeitsstelle für Bildung, Integration und Demokratie (RAA)
Mecklenburg-Vorpommern e. V., Waren (Müritz), www.raa-mv.de
Regionalny Ośrodek Edukacji, Integracji i Demokracji (RAA)
Meklemburgii-Pomorza Przedniego w Waren (Müritz)

Redaktion / Redakcja

Niels Gatzke, Uta Rüchel

Lektorat / Korekta

Uta Rüchel, Dagmara Baumert, Paulina Schulz-Gruner

Gestaltung / Projekt i skład

type four, Christiane Vogt; www.typefour.de

Fotos / Zdjęcia

Katarzyna Jackowska: S. 8, 9, 22, 23, 62, 63, 66–69, 78, 79;
Carsten Büttner: Titel, S. 24, 25, 30, 31, 70–77, 80, 81

Druck / Druk

WIRmachenDRUCK GmbH

1. Auflage 2019 / 1. wydanie 2019

V. i. S. d. P.: RAA M-V e. V. / Odpowiedzialny w sensie prawa prasowego: Regionalny Ośrodek Edukacji, Integracji i Demokracji (RAA) Meklemburgii-Pomorza Przedniego, Waren (Müritz)

ISBN

978-3-00-064470-2

Die Inhalte der einzelnen Beiträge sowie die Verwendung von Begriffen widerspiegeln nicht zwangsläufig auch die Meinung des Herausgebers.

Przytoczone w publikacji pojedyncze materiały, nazwy i pojęcia nie odzwierciedlają stanowiska Wydawcy.

perspektywa – Vom Grenzraum zum Begegnungsraum ist ein Projekt der Regionalen Arbeitsstelle für Bildung, Integration und Demokratie (RAA) Mecklenburg-Vorpommern e. V. und wird durch das Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend im Rahmen des Bundesprogramms »Demokratie leben! Aktiv gegen Rechtsextremismus, Gewalt und Menschenfeindlichkeit«, vom Land Mecklenburg-Vorpommern aus Mitteln des Europäischen Sozialfonds (ESF) und des Vorpommern-Fonds sowie von der Koordinierungsstelle »Tolerantes Brandenburg« gefördert.

perspektywa – Od pogranicza do spotkania jest projektem Regionalnego Ośrodka Edukacji, Integracji i Demokracji (RAA) Meklemburgii-Pomorza Przedniego, finansowanym przez Federalne Ministerstwo ds. Rodziny, Seniorów, Kobiet i Młodzieży w ramach programu federalnego »Żyć w demokracji! Aktywnie przeciwko prawicowemu ekstremizmowi, przemocy i wrogości«, przez kraj związkowy Meklemburgia-Pomorze Przednie ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) i środków Funduszu Pomorze Przednie oraz Biuro Koordynacji »Tolerancyjna Brandenburgia«.

Gefördert vom



Bundesministerium
für Familie, Senioren, Frauen
und Jugend

im Rahmen des Bundesprogramms

Demokratie **leben!**



**TOLERANTES
BRANDENBURG**



Parlamentarischer
Beauftragter der Landesparlamentarier
Staatsexperte (Presse)

Vom **Grenzraum** Od **pogranicza** zum **Begegnungsraum** do **spotkania**

Eine Publikation des Projektes *perspektywa*
bei der RAA Mecklenburg-Vorpommern

Publikacja projektu *perspektywa*
dla RAA Meklemburgii-Pomorza Przedniego



Inhalt

6 Von Grenzen und Begegnungen – Ein Vorwort

8 VERORTUNG

10 Die zwei Seiten einer Region – Eine Zustandsbeschreibung

16 Engagement in Deutschland und Polen – Gemeinsamkeiten und Unterschiede

22 METHODEN

24 Zwischen polnischer Wirtschaft und deutscher Verwaltung

30 Das Dorf beleben – Animationsmethoden im ländlichen Raum

60 Dorf- und Stadtspieler – Trainingsspiele für Kommunalentwicklung und Kreativität

62 PRAXISTIPPS

64 Wertschätzend zusammenarbeiten

66 Ein Video im Gemeinwesen – Was sollte ich beachten!

68 PRAXISBEISPIELE

70 Akteure in Löcknitz

72 Engagement im Dorf

74 Bürgerbeteiligung im Amt Gartz (Oder)

76 Zwei Dörfer an der Grenze

78 Vernetzung durch *perspektywa*

80 Qualifizierung durch *perspektywa*

82 Autor*innenverzeichnis



Inhalt

7 Granice i spotkania – Przedmowa

9 LOKALIZACJA

11 Dwie strony jednego regionu – Opis stanu

17 Zaangażowanie w Niemczech i w Polsce – podobieństwa i różnice

23 METODY

25 Pomiędzy polską gospodarką a niemiecką administracją

31 Metody animacyjno-diagnostyczne w pracy ze społecznością lokalną

61 Gry szkoleniowe dla graczy z wioski i z miasta na rzecz rozwoju społeczności i kreatywności

63 PRAKTYCZNE WSKAZÓWKI

65 Współpraca godna szacunku

67 Znaczenie filmu w społeczności – Na co powinno się zwracać uwagę!

69 PRZYKŁADY PRAKTYCZNE

71 Działacze w Löcknitz

73 Zaangażowanie na rzecz wsi

75 Uczestnictwo obywateli w Związku Gmin Gartz nad Odrą

77 Dwie wioski na granicy

79 Tworzenie sieci poprzez *perspektywa*

81 Kwalifikacje poprzez *perspektywa*

83 Lista autorów

Von Grenzen und Begegnungen

Ein Vorwort

Christian Utpatel

Von Grenzen spricht man in diesen Tagen viel: Vor genau 30 Jahren fiel die Mauer im damals geteilten Deutschland. Wir erinnern uns an die Momente, in denen das Unvorstellbare Wirklichkeit wurde, an wunderbare Begegnungen, neugieriges Entdecken und an die unglaubliche Freude über das Ende einer jahrzehntelangen Trennung. Und wir wissen gleichzeitig, dass auch Skepsis, Ablehnung, Ignoranz und gegenseitige Vorurteile in vielen Köpfen fortbestanden – auch ohne Staatsgrenze.

25 Jahre nach der Aufhebung der deutschen Teilung hat die Regionale Arbeitsstelle für Bildung, Integration und Demokratie (RAA) Mecklenburg-Vorpommern e.V. begonnen, an einer anderen Grenze zu arbeiten: in den Dörfern und Gemeinden der Ämter Gartz (Oder) und Löcknitz-Penkun im deutsch-polnischen Grenzraum Vorpommerns. Wir starteten das Projekt *perspektywa* 2015 in einer Situation, die kaum vergleichbar war mit der eingangs erwähnten. Weder gab es hier eine schwer gesicherte, sichtbare Grenze, noch hatte es in der Region Begeisterungstürme gegeben, als die Trennung zwischen den beiden Staaten nach und nach aufgehoben wurde. Und doch: sowohl Vorurteile und Skepsis in den Köpfen als auch herzliche deutsch-polnische Begegnungen gehörten zum Alltag in der Region.

Vieles hat sich in den vergangenen fünf Jahren verändert. Die Region wird von einer im Osten Deutschlands nahezu einzigartigen sozialen Gemengelage geprägt. In den Gemeinden auf der deutschen Seite der Grenze leben Deutsche und Pol*innen in enger Nachbarschaft, nirgends sonst in Mecklenburg-Vorpommern besuchen so viele zugewanderte Kinder die Schulen und Kindertageseinrichtungen wie in Löcknitz und Penkun. Nirgends sonst spielt Mehrsprachigkeit eine solch große Rolle. *perspektywa* konnte glücklicherweise

an manche bereits vorhandene Initiative anknüpfen und hat Menschen gefunden, die das gleiche Ziel verfolgen: aus der abgelegenen Grenzregion einen deutsch-polnischen Begegnungsraum zu machen, der allen Bewohner*innen das Gefühl gibt, mitten drin zu sein, dazu zu gehören. Trotz allem vorhandenen Engagement fehlte offensichtlich zweierlei: die Menschen und Initiativen zusammenzuführen und zu vernetzen sowie gemeinsam neue Arbeitsweisen und Zugänge zu entwickeln, mit denen alle Menschen in der Region erreicht, ernst genommen und beteiligt werden.

Die RAA Mecklenburg-Vorpommern, die sich ansonsten mit ihren Angeboten vor allem in Bildungseinrichtungen engagiert, hat mit *perspektywa* durchaus Neuland beschritten und völlig neue Methoden erprobt. Eine hervorragende Grundlage dafür bildete ein Vorgängerprojekt, das sich mit polenfeindlichen Ressentiments befasste, und eine passende Ergänzung war die Mitwirkung in dem grenzüberschreitenden Projekt »Nachbarspracherwerb«.

Nach fünf Jahren Projektlaufzeit, die vom Bundesprogramm »Demokratie leben«, vom Land Mecklenburg-Vorpommern und vom Land Brandenburg gefördert wurde, blicken wir auf viele gute Erfahrungen, auf Erkenntnisse, Erfolge, Rückschläge und spannende Ergebnisse zurück. Diese sollen nicht in der Schublade verschwinden, sondern einer interessierten Öffentlichkeit bekannt gemacht werden. Sie sollen einladen zum Nachahmen, Modifizieren und zum Bessermachen.

Dafür gibt es nun diese Publikation, bei deren Lektüre ich Ihnen viele Anregungen wünsche.

Granice i spotkania

Przedmowa

Christian Utpatel

O granicach dużo się ostatnio mówi: dokładnie 30 lat temu padł mur podzielonych wówczas Niemczech. Pamiętamy chwile, kiedy niewyobrażalne stało się rzeczywistością: cudowne spotkania, ciekawe odkrycia i niewiarygodną radość z końca dziesięcioleci separacji. A jednocześnie wiemy, że sceptycyzm, odrzucenie, niewiedza i wzajemne uprzedzenia pozostały w wielu umysłach – nawet bez granic państwowych.

25 lat po zniesieniu podziału Niemiec Regionalne Biuro Edukacji, Integracji i Demokracji (RAA) Meklemburgia-Pomorze Przednie e. V. rozpoczęło pracę na innej granicy: we wsiach i gminach urzędów Gartz (Oder) i Löcknitz-Penkun w polskoniemieckim regionie przygranicznym Pomorza Przedniego. Projekt perspektywa rozpoczęliśmy w 2015 roku w sytuacji, która nie była porównywalna z tą, o której była mowa na początku. Nie istniała tu trudna do zabezpieczenia, widoczna granica, ani też nie było burzliwego entuzjazmu w regionie, kiedy stopniowo znoszono rozdział między tymi dwoma państwami. A jednak: zarówno uprzedzenia i sceptycyzm w umysłach ludzi jak i serdeczne polskoniemieckie spotkania były częścią codziennego życia w regionie.

Wiele się zmieniło w ciągu ostatnich pięciu lat. Region ten charakteryzuje się unikalną na wschodzie Niemiec mieszkanką społeczną. Nigdzie indziej w Meklemburgii-Pomorzach Przednim nie ma tak wielu dzieci imigrantów uczęszczających do szkół i placówek opieki dziennej jak w Löcknitz i Penkun. Nigdzie indziej wielojęzyczność nie odgrywa tak ważnej roli. Na szczęście *perspektywa* była w stanie powiązać się z istniejącymi inicjatywami i



znalazła ludzi, którzy dążą do tego samego celu: zamienić odległy region przygraniczny w polskoniemieckie miejsce spotkań, które daje wszystkim mieszkańcom poczucie przynależności do niego. Pomimo całego istniejącego zaangażowania brakowało oczywiście dwóch rzeczy: zbliżenia ludzi i inicjatyw oraz tworzenia sieci kontaktów między nimi, a także wspólnego opracowywania nowych sposobów pracy i podejścia, dzięki którym można dotrzeć do wszystkich ludzi w regionie, traktować ich z powagą i włączyć do działań.

RAA Meklemburgia-Pomorze Przednie, która poza tym jest aktywna głównie w placówkach oświatowych, dzięki perspektywie wkroczyła na nowy teren i przetestowała zupełnie nowe metody. Doskonałą podstawę do tego stanowił poprzedni projekt dotyczący antypolskich resentymentów, a odpowiednim uzupełnieniem był udział w transgranicznym projekcie »Nauczanie języka sąsiada«.

Po pięciu latach realizacji projektu finansowanego przez Program Federalny »Żywa demokracja«, kraj związkowy Meklemburgia-Pomorze Przednie i kraj związkowy Brandenburgia, możemy się pochwalić wieloma dobrymi doświadczeniami, spostrzeżeniami, sukcesami, niepowodzeniami i ekscytującymi wynikami. Nie powinny one zniknąć w szufladzie, tylko zostać podane do wiadomości zainteresowanej publiczności. Powinny one zachęcać do naśladowania, modyfikowania i ulepszania.

Po to właśnie jest ta publikacja. Mam nadzieję, że jej lektura będzie dla Państwa stymulująca.

Christian Utpatel,

Geschäftsführer RAA Mecklenburg-Vorpommern e. V. / Prezes RAA Meklemburgii-Pomorza Przedniego e. V.

VERORTUNG



LOKALIZACJA



Die zwei Seiten einer Region

Eine Zustandsbeschreibung

Von Niels Gatzke

Es könnte so schön sein. Auf den ersten Blick ist es das auch. Polnische Bürger*innen ziehen in die deutschen Dörfer in der Nähe der Großstadt Szczecin, kaufen Häuser, schicken ihre Kinder in die Kitas und Schulen. Sie beleben damit die Region zwischen Randow und Oder, und das nicht nur wirtschaftlich. Das Zusammenleben entwickelt sich, es gibt polnische Bürger*innen in Sportvereinen, Feuerwehren und gelegentlich auch in Gemeindevertretungen. Das Miteinander wird zum Alltag. Für viele Menschen ist die Grenze nicht mehr spürbar.

Auch die Zeit der rechtsextremen Übergriffe und der antipolnischen Propaganda in der Grenzregion ist scheinbar vorbei.

Leider ist es nicht immer so harmonisch. Viele der alten Vorurteile und Stereotypen sind immer noch präsent. In den Jahren 2011/12 hat das Projekt *perspektywa* – Handeln gegen polenfeindliche Ressentiments der RAA Mecklenburg-Vorpommern öffentliche Debatten und Konflikte sowie Bilder rund um Polen in der Grenzregion untersucht. Was ist davon geblieben?

Der Zuzug aus Polen

Ein häufiger Gegenstand in den alltäglichen Diskussionen ist der Zuzug polnischer Bürger*innen. Die grenzüberschreitende Metropole Szczecin (Stettin) weitet sich immer weiter nach Mecklenburg-Vorpommern und Brandenburg aus, immer mehr polnischsprachige Bürger*innen siedeln sich an. 2.542 Pol*innen leben in der Region des Projektes *perspektywa* – Vom Grenzraum zum Begegnungsraum, 1.564 im Amt Löcknitz-Penkun und 978 im brandenburg-vorpommerschen Amt Gartz (Oder). Sie machen damit ungefähr 15 Prozent der Bevölkerung aus. In einzelnen Gemeinden in unmittelbarer Grenznähe liegt der polnische Bevölkerungsanteil über einem Drittel, in der Gemeinde Nadrensee beispielsweise bei 40 Prozent.

Gleichzeitig trifft der Zuzug in Löcknitz und Umgebung auf eine noch immer starke und gut organisierte rechtsextreme Szene.¹ Die Hochphase der gegen Polen gerichteten Übergriffe ist zwar bereits 10 Jahre her, doch noch 2016 störte eine Gruppe

Rechtsextremer eine Veranstaltung für polnische Bürger*innen in Löcknitz zur Situation von Geflüchteten in der Region. Dabei wurden die polnischen Bürger*innen als »Parasiten« und »polnischer Pöbel« bezeichnet. Die Ablehnung oder Distanz gegenüber den neuen polnischen Nachbar*innen ist nicht immer öffentlich sichtbar. Häufig zeigt sie sich im Alltag, in Diskussionen und Beschwerden darüber, dass auch polnische Bürger*innen Sozialleistungen in Deutschland bekommen.

Mit der Aufnahme Polens in die EU veränderte sich die Gesellschaft in zahlreichen Bereichen erneut. Viele Menschen stehen durch die Auflösung der bisherigen Grenze nach den 1990er Jahren bereits zum zweiten Mal in ihrem Leben vor einschneidenden Veränderungen. Insbesondere in den Grenzregionen ist die Globalisierung hautnah erlebbar, ereignet sich das europäische Zusammenwachsen ganz praktisch am Gartenzaun und nicht nur im Fernsehen.

¹ Vgl. Verfassungsschutzbericht 2018 Mecklenburg-Vorpommern, S. 25 u. S. 36.

Dwie strony jednego regionu

Opis stanu

Autor: Niels Gatzke

A mogłoby być tak pięknie. Na pierwszy rzut oka tak też jest. Polscy obywatele przenoszą się do niemieckich wsi w pobliżu dużego miasta Szczecina, kupują domy, wysyłają swoje dzieci do żłobków i szkół. W ten sposób ożywiają region między rzeką Randow a Odrą, i to nie tylko pod względem ekonomicznym. Rozwija się wspólne życie, polscy obywatele pojawiają się w klubach sportowych, straży pożarnej, a niekiedy i w Radach Gminy. Współżyciostwo staje się częścią codziennego życia. Dla wielu ludzi granica nie jest już odczuwal-

na. Nawet czas prawicowych ataków ekstremistów i antypolskiej propagandy w regionie przygranicznym wydaje się być zakończony.

Niestety, nie zawsze wszystko jest takie harmonijne. Wiele starych uprzedzeń i stereotypów jest wciąż obecnych. W latach 2011/12 projekt *perspektywa* – Działać przeciwko antypolskim resentymentom, realizowany przez RAA Meklemburgia-Pomorze Przednie, badał debaty publiczne i konflikty, a także wizerunek związany z Polską w regionie przygranicznym. Co z tego pozostało?

Imigracja z Polski

Częstym tematem codziennych dyskusji jest napływ polskich obywateli. Transgraniczna metropolia, jaką jest Szczecin, rozrasta się coraz bardziej w kierunku Meklemburgii-Pomorza Przedniego i Brandenburgii i osiedla się tu coraz więcej polskojęzycznych obywateli. 2 542 Polaków mieszka w regionie objętym projektem *perspektywa* – *Od pogranicza do spotkania*, 1 564 w gminach należących do urzędu Löcknitz-Penkun a 978 w brandenburskich gminach urzędu Gartz nad Odrą. Tym samym stanowią oni około 15 procent wszystkich mieszkańców. W poszczególnych gminach położonych w bezpośrednim sąsiedztwie granicy Polacy stanowią jedną trzecią mieszkańców, a np. w gminie Nadrensee 40 procent.

Jednocześnie imigrujący do Löcknitz i okolic napotyka silną i dobrze zorganizowaną prawicową sceną ekstremistyczną.¹ Szczytowa faza ataków skierowanych przeciwko Polakom miała miejsce

10 lat temu, ale jeszcze w 2016 roku grupa prawicowych ekstremistów przerwała w Löcknitz imprezę dla obywateli polskich na temat sytuacji uchodźców w regionie. Polscy obywatele byli nazywani »pasożytami« i »polskim plebsem«. Odrzucenie lub dystans wobec nowych polskich sąsiadów nie zawsze jest jawny. W życiu codziennym przejawia się on w rozmowach i narzekaniach na to, że obywatele polscy również otrzymują świadczenia socjalne w Niemczech.

Wraz z przystąpieniem Polski do UE społeczeństwo zmieniło się ponownie w wielu dziedzinach. Po latach 90. ubiegłego wieku likwidacja poprzedniej granicy oznaczała, że wielu ludzi po raz drugi w życiu stało w obliczu drastycznych zmian. Szczególnie w regionach przygranicznych globalizację można doświadczyć z bliska, a integracja europejska odbywa się praktycznie za progiem domu, a nie tylko w telewizji.

¹ Zob. Raport Urzędu Ochrony Konstytucji 2018 Meklemburgia-Pomorze Przednie, s. 25 i 36.

Kriminalität in der Grenzregion

Ihren vorläufigen Höhepunkt erreichte die Diskussion über steigende Kriminalität in der an Stettin grenzenden Region im Jahr 2013, später als auf Usedom. Seit dem Wegfall der Grenzkontrollen Ende 2007, im Zuge des Beitritts von Polen zum Schengen-Raum, soll die Kriminalität in der Region spürbar angestiegen sein, so die öffentliche Meinung. Die lokalen Zeitungen berichteten zwischenzeitlich verstärkt von Einbrüchen oder Diebstählen von Maschinen, Autos und Metall. In der Bevölkerung wurden die Beschwerden über wachsende Kriminalität immer lauter.

Vor diesem Hintergrund hat der Präventionsrat des Amtes Löcknitz-Penkun, zusammen mit der deutschen und polnischen Polizei, in vier Dörfern Diskussionsveranstaltungen zum Thema »Sicherheit« initiiert und durchgeführt. Dafür wurden »Sonderpräventionsgelder« genutzt, die das Land Mecklenburg-Vorpommern für die Bearbeitung der sogenannten Grenzkriminalität bereitgestellt hatte. Auf den vier Veranstaltungen konnte das subjektive Sicherheitsgefühl der Bevölkerung gestärkt werden, indem die Zusammenarbeit der deutschen und polnischen Polizei nicht nur thematisiert wurde, sondern auch erlebbar war. Darüber hinaus ist es gelungen, die Diskussion in eine konstruktive Richtung zu lenken und das Thema in der Region zu entnationalisieren. Hilfreich dabei war, dass der Präventionsrat als Schnittstelle zwischen Verwaltung, Polizei,

Schulen und deutsch-polnischer Zivilgesellschaft fungiert und es sich um einen Präventionsrat auf Amtsebene handelt, in dem mehrere Gemeinden sich zusammengeschlossen haben, um gemeinsam handlungsfähig zu sein.

Hat sich der Konflikt damit beruhigt? Das Amt Löcknitz-Penkun ist kein Kriminalitätsschwerpunkt mehr. Auch werden inzwischen eher landwirtschaftliche Maschinen und Düngemittel gestohlen. Dies wird in der Bevölkerung weniger wahrgenommen als beispielsweise Hauseinbrüche. Doch das Bild vom »klauenden Polen« ist in den Alltagsgesprächen der Bevölkerung präsent. Auch wenn die Thematik nicht mehr aktuell zu sein scheint, erhalten sich die seit langem vorhandenen Stereotype über »kriminelle Polen« und entsprechende Vorurteile sind fest verankert. So werden die sinkenden Kriminalitätsraten nicht selten mit den zahlreichen Pol*innen, die inzwischen in der Region wohnen, erklärt: »Wenn der Fuchs im Hühnerstall wohnt, dann klaut er nichts«, so eine Löcknitzer Bürgerin.²

2 Vgl. Neues Leben in alten Dörfern. Immer mehr Polen in Mecklenburg-Vorpommern. Eine Reportage von Jennifer Gunia, Norddeutscher Rundfunk 2018, https://www.ndr.de/fernsehen/sendungen/die_reportage/Neues-Leben-in-alten-Doerfern,sendung842572.html (aufgerufen am 22.10.2019)

Pol*innen als »Profiteure« deutscher Sozialleistungen

Neben der Kriminalität ist im Alltag auch häufig von Pol*innen als »Profiteuren« deutscher Sozialleistungen die Rede. Diese würden sich in Deutschland arbeitslos melden, während sie in Polen weiter arbeiten. Niemand würde das überprüfen und Deutsche hätten diese Möglichkeiten nicht. In diesen Aussagen schwingen nicht nur tradierte Stereotype mit. Es spiegelt sich in ihnen auch der langjährige Alltag der

Menschen in einer von hoher Arbeitslosigkeit gezeichneten Region wider – von Menschen, die selbst nicht viel haben und daher misstrauisch oder auch neidvoll auf polnische Neuzugewanderte blicken. Dabei spielen Konkurrenz- und Verlustängste, die sich in den Dörfern insbesondere durch die wirtschaftlichen Möglichkeiten der zugezogenen Städter nähren, eine wesentliche Rolle.

Przestępczość na pograniczu

Dyskusja na temat rosnącej przestępczości w regionie graniczącym ze Szczecinem osiągnęła swój szczyt w 2013 r., później niż na wyspie Uznam. Od czasu zniesienia kontroli granicznych pod koniec 2007 r., w związku z przystąpieniem Polski do strefy Schengen, według opinii publicznej przestępczość w regionie znacznie wzrosła. W międzyczasie lokalne gazety coraz częściej donosiły o włamaniach lub kradzieży maszyn, samochodów i metalu. W społeczeństwie narzekania na rosnącą przestępczość stawały się coraz głośniejsze.

W tym kontekście Rada Prewencji Urzędu Löcknitz-Penkun wraz z niemiecką i polską policją zainicjowała i przeprowadziła dyskusje na temat »bezpieczeństwa« w czterech wsiach. W tym celu wykorzystano specjalne »fundusze prewencyjne«, które kraj związkowy Meklemburgia-Pomorze Przednie udostępnił do walki z tzw. przestępczością graniczną. Podczas czterech wydarzeń udało się wzmocnić subiektywne poczucie bezpieczeństwa ludności dzięki nie tylko tematyzowaniu współpracy pomiędzy polską i niemiecką policją, ale także jej realizacji w praktyce. Ponadto możliwe było skierowanie dyskusji w konstruktywnym kierunku i odsunięcie tematu w regionie od aspektu narodowego. Pomocne było to, że Rada Prewencji pełni rolę łącznika między administracją, policją, szkołami i polsko-niemieckim społeczeństwem

obywatelskim oraz fakt, że jest to Rada Prewencji na szczeblu urzędowym, w której kilka gmin połączyło siły, aby móc działać razem.

Czy to uspokoiło konflikt? Gminy należące do urzędu Löcknitz-Penkun nie są już głównym miejscem przestępczości. Przedmiotem kradzieży stały się w międzyczasie maszyny rolnicze i nawozy. Jest to mniej zauważane przez ludność niż np. włamania do domów. Ale obraz »Polaka-złodzieja« jest obecny w codziennych rozmowach mieszkańców. Nawet jeśli temat nie wydaje się już aktualny, stereotypy dotyczące »Polaków-przestępców«, które istnieją od dawna, utrzymują się, a odpowiadające im uprzedzenia są mocno zakorzenione. Spadający wskaźnik przestępczości często tłumaczy się dużą ilością Polaków, którzy obecnie mieszkają w regionie: »Jak lis mieszka w kurniku, to nie kradnie«, wyjaśnia mieszkanka Löcknitz.²

2 Zob Nowe życie w starych wioskach. Coraz więcej Polaków w Meklemburgii-Pomorzu Przednim. Reportaż Jennifer Gunia, Norddeutscher Rundfunk 2018, https://www.ndr.de/fernsehen/sendungen/die_reportage/Neues-Leben-in-alten-Doerfern,sendung842572.html (aufgerufen am 22.10.2019)

Polacy jako »wykorzystywacze« niemieckich świadczeń socjalnych

Poza przestępczością, Polaków określa się też często w życiu codziennym mianem »wykorzystywaczy« niemieckich świadczeń socjalnych. Rejestrują się w Niemczech jako bezrobotni, a jednocześnie kontynuują pracę w Polsce. Nikt tego podobno nie sprawdza, a Niemcy nie mają takich możliwości. W tych stwierdzeniach pobrzmiewają nie tylko utarte stereotypy. Odzwierciedlają one również

wieloletnie życie codzienne ludzi w regionie charakteryzującym się wysokim bezrobociem – ludzi, którzy sami nie mają zbyt wiele i dlatego patrzą podejrzliwie lub z zazdrością na polskich imigrantów. Ważną rolę odgrywają obawy przed konkurencją i porażką, które w wioskach potęgują możliwości gospodarcze przybyszów.

Günstige Einkaufsmöglichkeiten und der Reiz der großen Stadt

Die Wahrnehmung von Stettin und seinen kulturellen Möglichkeiten reduziert sich in der Wahrnehmung vieler Menschen, die in der Grenzregion leben, vor allem auf die sogenannten Polenmärkte und die Möglichkeit, in Polen billig einzukaufen. So drehen sich alltägliche Unterhaltungen oft darum, ob es sich noch lohne, nach Polen zum Tanken zu fahren, welche Produkte dort billiger und trotzdem gut sind.

Doch nicht nur die günstigen Preise machen Polen reizvoll. Die Nähe zu Polen ist zugleich die Nähe zur Metropole Szczecin und ihren Einkaufs- und Vergnügungsmöglichkeiten. Zunehmend mehr Menschen nehmen dies im Alltag als Vorteil wahr und verbinden mit einer Reise nach Stettin positive Eindrücke und Erfahrungen. Sie profitieren dort von Angeboten, die sie in der Form oder zu dem Preis auf der deutschen Seite nicht bekommen würden. Aufgrund der rasanten Entwicklung von Stettin und seinen kulturellen Möglichkeiten tritt das Klischee von Polen als einem billigen Einkaufs- und Urlaubsland immer weiter in den Hintergrund.

Polen wird inzwischen nicht mehr in erster Linie als der arme, heruntergekommene Nachbar in der Region wahrgenommen. Mit »polnischer Wirtschaft« verbinden die Menschen nun eher die wirtschaftlichen Erfolge im Raum Stettin als die alten Bilder von Desorganisation. Auch Befürchtungen hinsichtlich einer Konkurrenz um Arbeitsplätze, die nach der Arbeitnehmerfreizügigkeit 2011 aufkamen, haben sich nicht bestätigt. Es zeigt sich, wie klassische, überlieferte Vorurteile durch subjektive Erfahrungen – zum Beispiel aufgrund der wirtschaftlichen Entwicklung – widerlegt werden können und sich dann im Bewusstsein nicht mehr aktualisieren. Es bleibt zu hoffen, dass ein solcher Abbau von Vorurteilen in verschiedenen Bereichen anhält. Gleichzeitig wird sich die Stabilität der positiven Veränderungen erst in Krisensituationen zeigen, da nationale Stereotype nicht in wenigen Jahrzehnten entstanden und von daher in der Regel fest verankert sind. Die Geschichte hat gezeigt, dass vermeintlich ausgestorbene Stereotype und Vorurteile gegenüber Pol*innen auch nach Jahrzehnten wieder aktiviert werden konnten.

Das sollte trotz aller derzeit positiven Entwicklungen nicht aus dem Blick geraten, da das Wissen über die Kultur und Gesellschaft des Nachbarlandes noch immer gering ist und die politischen Verwerfungen zwischen Deutschland und Polen zunehmen.

Die polnische Debatte um Reparationsforderungen an Deutschland ist am Gartenzaun angekommen und sorgt für Abwehr. Die Veränderungen des gesellschaftlichen Klimas in Deutschland, durch die Wahlerfolge rechtspopulistischer Parteien, geben einigen Menschen das Gefühl, jetzt endlich vermeintlich politisch unkorrekte »Wahrheiten« wieder aussprechen zu dürfen. Dieter Bingen, langjähriger Direktor des Deutschen Polen-Instituts, stellt fest: »Viele Deutsche blicken trotz aller Fortschritte auf dem Weg zu einer demokratischen und offenen Gesellschaft, die alte Vorurteile überwinden möchte, und trotz der Scham über die Verbrechen im Zweiten Weltkrieg noch immer mit einer postkolonialen Überlegenheitsattitüde auf die Nachbarn im Osten.«³

3 Vgl. Christoph von Marschall: Fremde Nachbarn. Warum ist Polen den Deutschen so fern? in: Der Tagesspiegel (13.10.2019), <https://www.tagesspiegel.de/politik/fremde-nachbarn-warum-ist-polen-den-deutschen-so-fern/25110758.html> (aufgerufen am 18.10.2019).

Tanie zakupy i urok wielkiego miasta

Postrzeganie Szczecina i jego możliwości kulturalnych jest zredukowane w postrzeganiu wielu ludzi mieszkających w regionie przygranicznym, szczególnie do tzw. polskich rynków i możliwości tanich zakupów w Polsce. Dlatego też codzienne rozmowy często koncentrują się wokół tego, czy nadal warto jechać do Polski po paliwo, które produkty są tam tańsze, a mimo tego dobre.

Ale nie tylko niskie ceny czynią Polskę atrakcyjną. Bliskość Polski to jednocześnie bliskość metropolii Szczecin oraz jej możliwości handlowe i rozrywkowe. Coraz więcej ludzi postrzega to jako zaletę w codziennym życiu i kojarzy podróż do Szczecina z pozytywnymi wrażeniami i doświadczeniami. Korzystają tam z ofert, których nie dostaliby w takiej formie lub po takiej cenie po stronie niemieckiej. Ze względu na szybki rozwój Szczecina i jego możliwości kulturalnych, stereotyp Polski jako kraju tanich zakupów i wakacji coraz bardziej schodzi na dalszy plan.

Polska nie jest już postrzegana przede wszystkim jako biedny, podupadły sąsiad w regionie. Obecnie ludzie bardziej kojarzą »polską gospodarkę« z sukcesem gospodarczym w obszarze szczecińskim niż z dawnymi obrazami dezorganizacji. Nie ma też obaw przed konkurencją o pracę, która pojawiła się po potwierdzeniu swobodnego przepływu pracowników w 2011 roku. Pokazuje to, jak tradycyjne uprzedzenia można obalić subiektywnymi doświadczeniami – np. ze względu na rozwój gospodarczy – a następnie nie aktualizować w świadomości. Pozostaje mieć nadzieję, że takie ograniczenie uprzedzeń będzie miało miejsce w różnych dziedzinach. Jednocześnie stabilność pozytywnych zmian uwidoczni się dopiero w sytuacjach kryzysowych, ponieważ stereotypy narodowe nie powstały w ciągu kilku dziesięcioleci i dlatego są na ogół mocno zakotwiczone. Historia pokazała, że rzekomo wymarłe stereotypy i uprzedzenia wobec Polaków mogą reaktywować się nawet po dziesięcioleciach.

Mimo wszystkich pozytywnych zmian, nie należy tego przeoczyć, ponieważ wiedza na temat kultury i społeczeństwa sąsiedniego kraju jest wciąż niewielka, a polityczne wstrząsy między Niemcami a Polską narastają. Polska debata na temat roszczeń odszkodowawczych wobec Niemiec dotarła do domów i powoduje opór. Zmiany klimatu społecz-

nego w Niemczech, dzięki sukcesom wyborczym prawicowych partii populistycznych, dają niektórym ludziom poczucie, że mogą teraz ponownie wypowiadać rzekomo nieprawdziwe »prawdy« polityczne. Dieter Bingen, dyrektor Instytutu Niemiecko-Polskiego od wielu lat zauważa: »Pomimo wszystkich postępów na drodze do demokratycznego i otwartego społeczeństwa, które chce przezwyciężyć stare uprzedzenia i pomimo wstydu związanego ze zbrodniami II wojny światowej, wielu Niemców wciąż patrzy na swoich wschodnich sąsiadów z postkolonialną wyższością.«³

3 Vgl. Christoph von Marschall: Obcy sąsiedzi. Dlaczego Polska jest dla Niemców tak odległa? W: Der Tagesspiegel (13.10.2019), <https://www.tagesspiegel.de/politik/fremde-nachbarn-warum-ist-polen-den-deutschen-so-fern/25110758.html> (aufgerufen am 18.10.2019).

Engagement in Deutschland und Polen – Gemeinsamkeiten und Unterschiede

Von Ina Alber-Armenat

In den Sozialwissenschaften werden gerne Vergleiche und Unterscheidungen unternommen, um gesellschaftliche Phänomene zu verstehen. So lässt sich auch zivilgesellschaftliches (im Deutschen üblicher: bürgerschaftliches) Engagement als eine Tätigkeit, die freiwillig, unentgeltlich (Aufwandsentschädigungen sind möglich), bezogen auf andere oder das Gemeinwohl von Menschen verrichtet wird, von Erwerbsarbeit oder Pflichtbetätigungen abgrenzen. In der Regel werden darunter Aktivitäten in Sport- oder Kulturvereinen, bei der Freiwilligen Feuerwehr, in Bürgerstiftungen, bei der Caritas oder in Nichtregierungsorganisationen (NGOs) verstanden. Schaut man sich im europäischen Vergleich die Zahlen zum zivilgesellschaftlichen Engagement an, stehen Polen und Deutschland ziemlich weit

auseinander. Doch heißt das, dass die durchschnittlichen Deutschen jede Woche aktiv in Vereinen oder Stiftungen für das Wohl der Allgemeinheit arbeiten und ihre Freizeit bei Hilfsbedürftigen verbringen, während in Polen die meisten Menschen zuhause sitzen und nur wenige engagiert sind? So einfach wie diese Alltagserklärung ist das Zustandekommen der Vergleichszahlen nicht. Vielmehr ist es nötig, sich die Geschichte der deutschen und polnischen Gesellschaften zu vergegenwärtigen und das jeweilige Engagement in einem komplexen Gefüge von politischem und rechtsstaatlichem System, Arbeitsmarkt, Sozialpolitik sowie der Bedeutung von Kirche, Staat und Familie zu analysieren. Dies möchte ich im Folgenden versuchen.

Entwicklung in Deutschland

Unter Zivilgesellschaft wird in der Wissenschaft die Sphäre zwischen Staat, Markt und Familie mit einer eigenen Logik von Selbstorganisation, Pluralität, Kompromiss- und Gemeinwohlorientierung verstanden. Diese ist historisch eng verknüpft mit der Herausbildung der bürgerlichen Gesellschaft, des Nationalstaats und des Kapitalismus. Ende des 19. und Anfang des 20. Jahrhunderts entstanden in Deutschland verschiedene Vereine. Besonders in der Zwischenkriegszeit wurden unterschiedliche kulturelle, politische und soziale Themen von Bürger*innen in Kulturzirkeln, Turnvereinen oder karitativen Organisationen aufgegriffen. Während der NS-Zeit erfolgte eine Gleichschaltung aller zivilgesellschaftlichen Einheiten und die Bevölkerung wurde zur Teilhabe, bspw. an Jugend- und Freizeitorganisationen, verpflichtet. Nach dem Ende des Zweiten Weltkrieges

entwickelten sich zivilgesellschaftliche Strukturen in der BRD und der DDR parallel. In der BRD stand die »Re-education« im Vordergrund und besonders kirchliche und parteinahe Organisationen wurden unterstützt. Ein klassisches Beispiel hierfür sind die Arbeiterfamilien im Ruhrgebiet, die über Generationen SPD wählten, im Arbeiterturn- und musikverein ehrenamtlich aktiv waren und sich in der Gewerkschaft engagierten. In der DDR hingegen waren Kultur und Sport Teil der sozialistischen Bildungspolitik; das gesellschaftliche Engagement der Bevölkerung galt als selbstverständlich und wurde vom Staat eingefordert. Auf der Ebene des Alltags machten die Menschen jedoch ähnliche Erfahrungen: sie nahmen an Versammlungen und Demonstrationen teil, tauschten sich mit anderen aus und erlebten in den Organisationen Gemeinschaft und

Zaangażowanie w Niemczech i w Polsce – podobieństwa i różnice

Autor: Ina Alber-Armenat

W naukach społecznych często dokonuje się porównań w celu zrozumienia zjawisk społecznych. Społeczeństwo obywatelskie (w języku niemieckim częściej: zaangażowanie obywatelskie) jako działalność dobrowolna, nieodpłatna (możliwy jest zwrot poniesionych kosztów), wykonywana na rzecz innych lub na rzecz ogólnego dobra ludzi, różni się od pracy zarobkowej lub działalności obowiązkowej. Z reguły chodzi tu o działalność w klubach sportowych lub kulturalnych, ochotniczej straży pożarnej, fundacjach społecznych, Caritas lub organizacjach pozarządowych (NGO). Jeśli przyjrzeć się danym liczbowym dotyczącym udziału społeczeństwa obywatelskiego w europejskim porównaniu, to Polska i Niemcy są daleko od siebie. Czy oznacza to jednak, że przeciętny

Niemiec co tydzień aktywnie działa w stowarzyszeniach lub fundacjach na rzecz ogółu i spędza wolny czas z potrzebującymi, podczas gdy w Polsce większość z nich w domu i tylko nieliczni są zaangażowani? Oczywiście porównywanie liczb nie jest tak łatwe, jak to potoczne stwierdzenie. Trzeba raczej zagłębić się w historię niemieckiego i polskiego społeczeństwa, a nie poprzestawać na migawkach na temat zaangażowania, spojrzeć na nie jak na złożoną strukturę systemu politycznego i konstytucyjnego, rynku pracy, polityki społecznej, znaczenia kościoła, państwa i rodziny. Chciałabym spróbować tego w następujący sposób.

Rozwój w Niemczech

Społeczeństwo obywatelskie rozumiane naukowo jako sfera pomiędzy państwem, rynkiem i rodziną z własną logiką samoorganizacji, pluralizmu, kompromisu i orientacji na dobro wspólne, jest historycznie ściśle związane z rozwojem społeczeństwa mieszczańskiego, państwa narodowego i kapitalizmu. Pod koniec XIX i na początku XX wieku w Niemczech pojawiły się różne stowarzyszenia. Szczególnie w okresie międzywojennym obywatele podejmują różne kwestie kulturowe, polityczne i społeczne w kręgach kulturowych, klubach gimnastycznych czy organizacjach charytatywnych i zajmują się nimi poprzez zaangażowanie. W czasach nazistowskich wszystkie jednostki społeczeństwa obywatelskiego zostały zrównane, a ludność była zmuszona na przykład do uczestnictwa w organizacjach młodzieżowych i rekreacyjnych. Po zakoń-

czeniu II wojny światowej struktury społeczeństwa obywatelskiego rozwijały się równolegle w RFN i NRD. W RFN na pierwszym planie znajduje się »re-edukacja«, a wspierane są w szczególności organizacje kościelne i partyjne. Klasycznym przykładem są rodziny robotnicze w Zagłębiu Ruhry, które od pokoleń wybierają SPD, są aktywne w robotniczych stowarzyszeniach sportowych i muzycznych na zasadzie dobrowolności i wnoszą zaangażowanie w pracę związków zawodowych. Z drugiej strony w NRD kultura, sport i polityka są częścią edukacji socjalistycznej, a zaangażowanie społeczeństwa jest obowiązkowe. Jednak na poziomie codziennych doświadczeń ludzie robią podobne rzeczy: biorą udział w spotkaniach i demonstracjach, wymieniają się pomysłami z innymi oraz doświadczają wspólnoty i przynależności do organizacji.

Zugehörigkeit. Eine andere Art des zivilgesellschaftlichen Engagements fand in der DDR in Form von oppositionellen Aktivitäten, vor allem im Umfeld der Kirchen und in kleinen privaten Kreisen («am Küchentisch») statt.

Nach der Wiedervereinigung wandelte sich in Verbindung mit Veränderungen in der Arbeitswelt und durch die zunehmende Mobilität der Bevölkerung auch das Engagement. Inzwischen wohnt und arbeitet kaum noch jemand seit Generationen am selben Ort. Ein Ehrenamt auf Lebenszeit wird schwierig. Vielmehr engagieren sich die Bürger*innen in West und Ost stärker zu bestimmten Anlässen in lokal und zeitlich beschränkten Bürgerbewegungen und -initiativen. Häufig werden hier Menschen mobilisiert, die über eine hohe Bildung, einen gut bezahlten Job und eine gute soziale Einbindung ins Arbeits- und Familienleben verfügen. Laut Freiwilligensurvey 2014 (die nächste Befragungswelle findet 2019 statt) sind 43,6 % der Bevölkerung ab 14 Jahren in Deutschland freiwillig in Organisationen und Vereinen aktiv. An erster Stelle stehen Sportvereine,

gefolgt von Schulen und Kindergärten (Elternbeiräte u. ä.) sowie kulturellen und karitativen Organisationen. Nimmt man die informellen Tätigkeiten hinzu, sind sogar 70 % der Bevölkerung sozial engagiert; bei 54 % drückt sich dies durch Spenden aus. Allerdings nimmt die Spendenbereitschaft ab, 2009 lag sie noch bei 63,4 %. Positive Auswirkungen von zivilgesellschaftlichem Engagement sind die soziale Integration von Menschen – man lernt Freunde kennen und hat soziale Kontakte – sowie die Mitarbeit an lokalen und sozialen Fragen, z. B. wenn die lokale Bevölkerung sich einbringt beim Bau von Straßen, um hier für die Anwohner*innen, Natur und Gewerbe einen Kompromiss zu finden. Außerdem werden durch das Engagement in Organisationen soziale Kompetenzen, wie Organisations- und Kommunikationsfähigkeit, vermittelt, die auch für den Arbeitsmarkt gebraucht werden können. Daher fordern und fördern staatliche Programme zivilgesellschaftliches Engagement in Deutschland. Ein Großteil des Engagements wird aber auch aus privaten Spenden finanziert.

Entwicklung in Polen

In Polen sieht die Entwicklung des zivilgesellschaftlichen Engagements anders aus. Da es bis 1918 keinen Nationalstaat, sondern ein unter drei Großmächten aufgeteiltes Land gab, entwickelten sich weder ein polnisches Bürgertum noch offizielle polnische Vereine. Die gesellschaftlichen Organisationen, die Menschen zusammenbrachten, hatten vor allem den Protest gegen die Teilungsmächte zum Ziel und waren daher wenig kompromissorientiert oder pluralistisch. Das sich herausbildende Deutungsmuster »Wir hier unten« gegen »Die da oben« überdauerte in abgewandelten Formen und wirkt bis heute nach. In der Zwischenkriegszeit, nach 1918, wurden viele Vereinigungen aktiv, die zuvor im Untergrund gewirkt hatten, wie die unterschiedlichen Pfadfindergruppen, die in Polen von besonderer Bedeutung sind. Während des Zweiten Weltkrieges wurden all diese Organisationen verboten. Einige Vereinigungen, wie die Pfadfinder, operierten abermals im Untergrund. Nach 1945, zur Zeit der Volksrepublik Polen, waren – ähnlich wie in der DDR – Zwangsmitgliedschaften in Gewerkschaften und anderen kulturellen sowie politischen Vereinen das bestimmende Element. Auch hier prägte die politische Propaganda das Bild. Aber auf der Ebene der Erlebnisse und Erinnerun-

gen erzählen Pol*innen nicht nur von sozialistischer Instrumentalisierung, sondern auch von als positiv empfundenen gemeinsamen Sommerlagern und Gemeinschaftsaktivitäten. Oppositionelle Aktivitäten entwickelten sich in privaten Zirkeln, im Umfeld der katholischen Kirche und in der alternativen Pfadfinderschaft. Besonders die *Solidarność* als Gewerkschafts- und Oppositionsbewegung prägte die polnische Zivilgesellschaft in den 1980er Jahren und während der Umbruchphase. Bei den Verhandlungen am Runden Tisch 1989 konnte die Versammlungs- und Vereinigungsfreiheit festgeschrieben werden. Auch darüber hinaus beeinflusst das Erbe der *Solidarność* die polnische Politik und Gesellschaft bis heute maßgeblich.

Nach 1989 gründeten sich zahlreiche Stiftungen (1989: 277, 1991: 1.078, 2018: 23.000) und Vereine (2018: 135.000) in Polen. Die Zahl der Menschen, die sich dort engagierten, blieb aber in den 1990er Jahren auf geringerem Niveau als in anderen Ländern. In den Sozialwissenschaften wurde der polnischen Zivilgesellschaft deshalb eine »Schwäche« attestiert, ohne dabei die besonderen Gegebenheiten zu berücksichtigen. Denn teilweise ist auch die Abgabe des Gewerkschaftsausweises, z. B. nach Jahren der Zwangsmitgliedschaft, eine Form von

Innym rodzajem obywatelskiego zaangażowania w NRD jest działalność opozycyjna, przede wszystkim w środowisku kościelnym i w małych kręgach prywatnych («przy kuchennym stole»).

Po zjednoczeniu w związku ze zmianami w świecie pracy i rosnącą mobilnością ludności zmienia się również zaangażowanie. Mało kto od pokoleń mieszkał i pracował w tym samym miejscu. Piastowanie honorowego stanowiska przez całe życie staje się trudne. Przeciwnie, obywatele na Zachodzie i na Wschodzie angażują się intensywniej w lokalne i ograniczone w czasie ruchy i inicjatywy obywatelskie. Często mobilizowani są tu ludzie, którzy mają wysoki poziom wykształcenia, dobrze płatną pracę i są dobrze zintegrowani w życiu zawodowym i rodzinnym. Według badania *Freiwilligensurvey 2014* (kolejne badanie będzie miało miejsce w 2019 r.), 43,6 % ludności w wieku powyżej 14 roku życia w Niemczech działa dobrowolnie w organizacjach i stowarzyszeniach. Na pierwszym miejscu znalazły się kluby sportowe, następnie szkoły

i przedszkola (rady rodziców itp.) oraz organizacje kulturalne i charytatywne. 70 % ludności jest zaangażowana społecznie, w tym poprzez działalność nieformalną; 54 % angażuje się poprzez darowizny; w 2009 r. liczba ta wynosiła w Niemczech 63,4 %, więc gotowość do przekazywania darowizn spada. Pozytywnym efektem zaangażowania jest integracja społeczna ludzi – poznajemy przyjaciół i mamy kontakty społeczne – oraz współpraca w rozwiązywaniu problemów społecznych, np. gdy lokalna ludność angażuje się w budowę dróg, aby znaleźć kompromis dla mieszkańców, przyrody i przemysłu. Ponadto poprzez udział w organizacjach przekazywane są umiejętności organizacyjne i komunikacyjne, które mogą być również wykorzystywane na rynku pracy. Dlatego też programy rządowe wymagają i promują zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego w Niemczech, ale duża część środków finansowych pochodzi również z prywatnych darowizn.

Rozwój w Polsce

Rozwój zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego w Polsce jest inny. Ponieważ do 1918 r. nie było państwa narodowego, tylko podzielony między trzy główne mocarstwa kraj, nie było burżuazji i, na przykład, nie było oficjalnych polskich stowarzyszeń. Organizacja społeczna, która skupiała ludzi, miała na celu przede wszystkim protestowanie przeciwko władzy zaborczej i dlatego na przykład nie była zbyt nastawiona na kompromis lub pluralizm. Ten wzorzec interpretacji »My tu na dole« w stosunku do »Ci tam na górze« przetrwał w zmodyfikowanych formach do dnia dzisiejszego. W okresie międzywojennym po 1918 r. zaczęło działać wiele stowarzyszeń, które wcześniej działały w podziemiu; na przykład w Polsce szczególnie ważne są różne grupy harcerskie. W czasie II wojny światowej wszystkie te organizacje zostały zakazane. Niektóre stowarzyszenia, takie jak harcerstwo, działały w podziemiu. W czasach PRL-u po 1945 r., podobnie jak w NRD, decydującym elementem było obowiązkowe członkostwo w związkach zawodowych i innych stowarzyszeniach kulturalnych i politycznych. Propaganda polityczna kształtowała zaangażowanie, ale na poziomie doświadczeń i wspomnień Polacy mówią nie tylko o socjalistycznej instrumentalizacji, ale także o obozach letnich

i wspólnych działaniach, które ich zdaniem były pozytywne. Działalność opozycyjna rozwijała się w kręgach prywatnych, w środowisku kościoła katolickiego i alternatywnego harcerstwa. W szczególności związki zawodowy i ruch opozycyjny »Solidarność« kształtowały polskie społeczeństwo obywatelskie w latach 80tych i w okresie transformacji. Jej dziedzictwo do dziś ma decydujący wpływ na polską politykę i społeczeństwo. Wolność zgromadzeń i zrzeszania się została zagwarantowana już podczas negocjacji przy Okrągłym Stole w 1989 roku.

Po 1989 roku w Polsce powstały fundacje (1989: 277, 1991: 1078, 2018: 23 000) i stowarzyszenia (2018: 135 000), ale liczba osób tam zaangażowanych była w latach 90tych niższa niż w innych krajach. W naukach społecznych polskie społeczeństwo obywatelskie uznano zatem za »słabość«, która jednak nie uwzględniała szczególnych okoliczności. Na przykład oddawanie legitymacji członkowskich po latach obowiązkowego członkostwa jest w niektórych przypadkach również formą politycznego wyrażania woli w celu skorzystania z wolności obywatelskiej, jaką jest brak konieczności przynależności do organizacji. W Polsce zaangażowanie przybiera formę nie tyle stałego członkostwa,

politischer Willensäußerung, indem die bürgerliche Freiheit genutzt wird, keiner Organisation angehören zu müssen. In Polen findet sich Engagement weniger in Gestalt von dauerhaften Mitgliedschaften, sondern eher in Form von sozialem Einsatz in der Gemeinde und Nachbarschaft oder in der anlassbezogenen Mobilisierung und Vernetzung, wie zuletzt 2016/17 beim »Czarny Protest«, dem landesweiten Streik von polnischen Frauen (und Männern) gegen eine Verschärfung des ohnehin schon restriktiven Abtreibungsgesetzes.

Ein anderer Grund für das vergleichsweise geringere Engagement in Polen ist, dass es vor allem dort möglich wird, wo Ressourcen – insbesondere Zeit, ein gesichertes Haushaltseinkommen und Bildung, aber auch soziale Beziehungen – vorhanden sind. Doch in der Transformationszeit waren für die meisten Menschen die ökonomischen Herausforderungen vorherrschend. Viele hatten mehrere Jobs, um sich und ihre Familien zu versorgen, und es blieb schlicht keine Zeit für freiwilliges Engagement. Hinzu kommt, dass viele Pol*innen nach wie vor saisonal oder permanent für die Erwerbsarbeit ins Ausland migrieren und nicht für Vereinstätigkeiten zur Verfügung stehen. Insgesamt engagieren sich 18 % der Pol*innen – Männer wie Frauen gleichermaßen –, indem sie einen Teil ihrer Zeit für zivilgesellschaftliche Anliegen nutzen, 52 % engagieren sich materiell in Form von Spenden oder passiven Mitgliedschaften.

Fazit

Letztlich sind die Themen, die Engagierte und Vereinigungen im Jahr 2019 umtreiben, in Polen und Deutschland trotz unterschiedlicher historischer Entwicklungen ähnlich: Wie können Menschen längerfristig gebunden werden, um nachhaltige Projekte durchzuführen? Wie können Finanzierungsformen gefunden werden, die auch in Zeiten von staatlicher Sparpolitik funktionieren? Wie kann erreicht werden, dass relevante gesellschaftliche Themen, wie demografischer Wandel und Pflege, politische Teilhabe oder Umweltschutz, nicht nur von Interessierten diskutiert, sondern sie in eine breitere gesellschaftliche Diskussion eingebracht und auf die

Die Engagierten zeichnet aus, dass sie häufiger als die Durchschnittsbevölkerung eine höhere Bildung haben und relativ gut verdienen. Hinzu kommen 22 % der polnischen Bevölkerung, die sich außerhalb von registrierten NGOs oder Vereinen sozial engagieren, d. h. sie sind meist nur im Zuge einer einmaligen Aktion oder für wiederkehrende Demonstrationen o. ä. aktiv. Insgesamt 40 % der Pol*innen zählen zu den sozial Aktiven. Von den 135.000 eingetragenen Vereinen und Organisationen beschäftigen sich 34 % mit Sport, Tourismus und Erholung. 15 % sind im Bereich Bildung, 13 % im Bereich Kunst und Kultur tätig. Nur 8 % der Organisationen arbeiten im karitativen Bereich. Doch interessanterweise fällt den meisten Pol*innen vor allem dieser recht kleine Bereich ein, in dem es um Wohltätigkeit oder Spenden für kranke und sozial benachteiligte Menschen geht, wenn sie auf Zivilgesellschaft und Engagement angesprochen werden. Menschen und Organisationen gleichermaßen sind vorwiegend in ihrer Nachbarschaft, ihrer Stadt oder ihrer Region aktiv und dort bekannt. Da viele Organisationen nur ein sehr kleines Budget haben und fast nur aus Ehrenamtlichen bestehen, sind ihre Aktivitäten in ihrem Radius und ihrer Dauerhaftigkeit beschränkt. Mehr als die Hälfte der Organisationen erhalten Förderung aus öffentlichen Mitteln, sowohl polnisch-national als auch EU-weit.

Agenda für politische Entscheidungsträger*innen gesetzt werden? Und das alles in Zeiten von Digitalisierung, »Fake News« und Social Media. NGOs und Engagierte bewegen sich in der Sphäre zwischen Staat, Markt und Familie und stehen vor all den Herausforderungen, denen sich diese anderen gesellschaftlichen Bereiche ebenfalls ausgesetzt sehen. Doch durch ihre pluralistische Organisation, ihre Kompromiss- und Gemeinwohlorientierung haben zivilgesellschaftliche Vereinigungen vielleicht manchmal innovativere Lösungsansätze als wirtschaftliche oder staatliche Akteure.

Zahlen zu Polen: <https://fakty.ngo.pl/>; Alber, Ina (2016): Zivilgesellschaftliches Engagement in Polen. Wiesbaden, Springer VS.

Zahlen zu Deutschland: Simonson, Julia; Vogel, Claudia; Tesch-Römer, Clemens (Hg.) (2017): Freiwilliges Engagement in Deutschland. Der Deutsche Freiwilligensurvey 2014. Wiesbaden, Springer.

ile zaangażowania społecznego w społeczności i w sąsiedztwie, czy w mobilizację i tworzenie sieci kontaktów przy określonych okazjach, takich jak »Czarny Protest« w 2017 roku, ogólnopolski strajk polskich kobiet (i mężczyzn) przeciwko zaostreniu i tak już restrykcyjnej ustawy aborcyjnej. Innym powodem jest to, że zaangażowanie jest zawsze możliwe tylko wtedy, gdy dostępne są zasoby – przede wszystkim bezpieczne dochody gospodarstwa domowego i edukacja, ale także relacje społeczne. W okresie transformacji dla większości osób w Polsce dominowały jednak wyzwania ekonomiczne. Wielu pracowało w kilku miejscach żeby zapewnić sobie i swojej rodzinie byt i po prostu nie było czasu na działalność charytatywną. Do tego dochodzi fakt, że wielu Polaków emigruje za granicę sezonowo lub na stałe w celu podjęcia pracy zarobkowej i nie jest dostępnych dla działalności stowarzyszeniowej. 18 % Polaków poświęca czas na wolontariat, 52 % na pracę materialną w formie darowizn lub pasywnego członkostwa. Wśród tych 18 % mężczyźni i kobiety są reprezentowani w równym stopniu. Zaangażowani charakteryzują się tym, że mają wyższe wykształcenie niż przeciętna ludność i stosunkowo dobrze zarabiają. Ponadto 22 % obywateli Polski, która się społecznie angażuje, czyni to poza zarejestrowanymi organizacjami pozarządowymi lub stowarzyszeniami, tzn. aktywuje się tylko w trakcie jednorazowych działań lub

powtarzających się demonstracji lub podobnych. Łącznie 40 % Polaków jest aktywnych społecznie. Spośród 135.000 zarejestrowanych klubów i organizacji 34 % zajmuje się sportem, turystyką i rekreacją. 15 % jest aktywnych w edukacji, 13 % w sztuce i kulturze. Tylko 8 % z nich angażuje się w działalność charytatywną, którą większość Polaków kojarzy ze społeczeństwem obywatelskim i zaangażowaniem. Zarówno ludzie, jak i organizacje są przede wszystkim aktywne i dobrze znane w swoim sąsiedztwie, mieście i regionie. Jednak wiele organizacji ma bardzo mały budżet i składa się prawie wyłącznie z wolontariuszy, tak więc działania są ograniczone w swoim zasięgu i trwałości. Ponad połowa organizacji otrzymuje środki publiczne, zarówno krajowe, jak i unijne.

Podsumowanie

Ostatecznie problemy, z jakimi borykają się osoby zaangażowane i stowarzyszenia w 2018 r., są podobne w Polsce i w Niemczech, pomimo różnego rozwoju historycznego: Jak można powiązać ludzi ze zrównoważonymi projektami w dłuższej perspektywie? Jak znaleźć formy finansowania, które działają nawet w czasach polityki oszczędnościowej rządu? W jaki sposób można osiągnąć to, że istotne kwestie społeczne, takie jak zmiany demograficzne i opieka, uczestnictwo w życiu politycznym czy ochrona środowiska, były dyskutowane nie tylko przez zainteresowanych, tylko zostały włączane do szerszej dyskusji społecznej

i umieszczane w programie politycznym decydentów? A wszystko to w czasach cyfryzacji, »fałszywych wiadomości« i mediów społecznościowych. Jako sfera pomiędzy państwem, rynkiem i rodziną, organizacje pozarządowe i osoby zaangażowane stoją przed wszystkimi wyzwaniami, z którymi borykają się również te inne obszary społeczne. Ze względu na ich pluralistyczną organizację, kompromis i orientację na dobro ogółu, stowarzyszenia społeczeństwa obywatelskiego mogą niekiedy mieć bardziej innowacyjne podejście niż podmioty gospodarcze lub państwowe.

*Dane liczbowe dot. Polski: <https://fakty.ngo.pl>; Alber, Ina (2016): *Zivilgesellschaftliches Engagement in Polen*. Wiesbaden: Springer VS;*

*Dane liczbowe dot. Niemiec: Simonson, Julia; Vogel, Claudia; Tesch-Römer, Clemens (Hg.) (2017): *Freiwilliges Engagement in Deutschland. Der Deutsche Freiwilligensurvey 2014*. Wiesbaden: Springer.*

METHODEN



METODY



Zwischen polnischer Wirtschaft und deutscher Verwaltung

Von Erik Malchow

Das deutsch-polnische interkulturelle Training »Interkulturell kompetent im Grenzgebiet« wurde mit Erik Malchow im Rahmen des Projektes *perspektywa – Vom Grenzraum zum Begegnungsraum* zwischen 2016 und 2019 jährlich entweder in Löcknitz oder Gartz (Oder) angeboten. In Greifswald, Pasewalk und Szczecin (Stettin) wurde das Angebot in der Folge von weiteren Akteuren ebenfalls angeboten.

An einem winterlichen Mittwoch werden im großen Sitzungssaal des Pasewalker Rathauses die Tische frisch eingedeckt. Neben polnischen Waffeln steht auch Kuchen aus der örtlichen Bäckerei. Es ist noch früh am Morgen. An der Eingangstür klebt ein Schild: »Interkulturell im Grenzgebiet (deutsch-polnisches Training)«.

Ich steige aus dem Auto und lasse meine Schultern nach der eineinhalbstündigen Fahrt aus Berlin kreisen, als ich auf dem Parkplatz ankomme. Grund zur Eile besteht nicht. Es soll noch etwa eine Stunde bis zum Seminaranfang vergehen. Routiniert folge ich dem Schild in Richtung des großen Sitzungssaales. Erst eine Woche früher war ich in Bautzen eingeladen, einen Vortrag über die deutsch-polnische Verwaltungskommunikation zu halten, kurz davor bei einer Bank in Frankfurt am Main, um über die Geschäftsanbahnung mit Polen zu referieren. Die vielen Flüge, Bahn- und Autofahrten nehme ich kaum mehr wahr. Speziell beim interkulturellen Kommunikationstraining muss man die Leute da abholen, wo sie sind. Da sind häufige Reisen unvermeidbar.

Ich blicke auf über zehn Jahre Erfahrung in der deutsch-polnischen Kommunikation zurück. Während anfangs noch Trainings zur wirtschaftlichen Zusammenarbeit dominierten, besuche ich in den letzten Jahren verstärkt Verwaltungen und Ministerien, um diese bei einer reibungslosen Kommunikation mit Partnern jenseits der Oder zu unterstützen. Dabei merkte ich schnell, dass sich die Trainingskonzepte für die Wirtschaft niemals eins zu eins auf die Verwaltung übertragen lassen. In der Verwaltung spielen einfach andere Dinge eine übergeordnete Rolle. Gern arbeite ich mit Fallbeispielen oder Filmsequenzen einer missverständlichen Situation im Training. Dabei fiel mir auf, dass die für Geschäftsfrauen und Geschäftsmänner interessantesten Fallstudien in der Regel für Beamte und Angestellte aus Verwaltungen unspektakulär sind. Gern mache ich ein Beispiel einer Fallstudie, die innerhalb eines Trainings bei einer Verwaltung entwickelt wurde:

Pomiędzy polską gospodarką a niemiecką administracją

Autor: Erik Malchow

Polsko-niemiecki trening międzykulturowy »Kompetentny międzykulturowo na pograniczu« autorstwa Erika Malchow był oferowany w ramach projektu perspektywa – Od pogranicza do spotkania w latach 2016–2019 co roku w Löcknitz lub Gartz (Oder). W Greifswaldzie, Pasewalku i Szczecinie oferta była realizowana także przez innych działaczy.

W pewną zimową środę w dużej sali konferencyjnej w ratuszu w Pasewalk przygotowywane są stoły. Oprócz polskich gofrów jest tu również ciasto z miejscowej piekarni. Jest wcześniej rano. Przy drzwiach wejściowych znajduje się napis: «Międzykulturowo na pograniczu. (polsko-niemieckie szkolenie)».

Wjeżdżam na parking, wysiadam z samochodu i robię krążenia ramion po półtoragodzinnej jeździe z Berlina. Nie ma się co spieszyć. Do rozpoczęcia seminarium zostało jeszcze około godziny. Rutynowo podążam zgodnie ze znakiem w kierunku dużej sali posiedzeń. Zaledwie tydzień wcześniej byłem zaproszony do Bautzen aby wygłosić wykład na temat polsko-niemieckiej komunikacji w administracji, krótko przedtem w banku we Frankfurcie nad Menem wygłaszałem prelekcję na temat inicjowania stosunków gospodarczych z Polską. Te liczne przeloty, przejazdy pociągiem, samochodem są już poza moją świadomością. Zwłaszcza w szkoleniach z zakresu komunikacji międzykulturowej trzeba trafiać do ludzi tam, gdzie oni się znajdują. Częste podróże są nieuniknione.

Spoglądam wstecz na ponad dziesięcioletnie doświadczenie w komunikacji polsko-niemieckiej. Podczas gdy na początku dominowały kursy szkoleniowe z zakresu współpracy gospodarczej, w ostatnich latach coraz częściej odwiedzałem administracje i ministerstwa, aby wspierać je w sprawnej komunikacji z partnerami po drugiej stronie Odry. Szybko zdałem sobie sprawę, że koncepcji szkoleniowych z zakresu gospodarki nie da się przenieść 1:1 na administrację. W administracji po prostu inne rzeczy odgrywają nadrzędną rolę. Podczas treningu chętnie posługuję się studium przypadku lub sekwencjami filmowymi przedstawiającymi dwuznaczne sytuacje. Uderzyło mnie, że najciekawsze studia przypadku dla kobiet biznesu i biznesmenów są zazwyczaj mało spektakularne dla urzędników służby cywilnej i pracowników administracyjnych. Chętnie podam Państwu przykład studium przypadku, które zostało opracowane podczas sesji szkoleniowej w administracji:

Marcin Blaszkowski wohnt in Łagów, auf der polnischen Seite der Grenze, unweit von Görlitz. Er ist gelernter KFZ-Mechatroniker und möchte sich gern bei der deutschen Firma Pinnich GmbH bewerben. Er hatte der Firma schon mehrfach seinen Lebenslauf gesendet. Bisher ohne Erfolg. Nun entscheidet er sich, eine Mitarbeiterin des EURES Kooperations-

netzwerkes nach einer möglichen Ursache für das Verhalten der Pinnich GmbH zu fragen.

Bitte schätzen Sie die Wahrscheinlichkeit jeder der folgenden Antworten ein, indem Sie den Bereich auf der Skala markieren, der die Aussagefähigkeit der Antwort am besten beschreibt:

- a) Marcin Blaszkowski hat seinen Lebenslauf ohne Anschreiben oder Zeugnisse an die Pinnich GmbH gesendet. Das ist zwar in Polen so üblich, wird in Deutschland jedoch nicht ernst genommen. Seine Bewerbung wurde ungelesen gelöscht.



- b) Seine im Lebenslauf angegebene Ausbildung zum KFZ-Mechatroniker ist in Polen durch andere Standards geprägt. Ein Vergleich zum dualen deutschen System fällt in der Regel schwer.



- c) Die orthografischen Fehler in Marchin Blazkowskis Lebenslauf lassen auf mangelhafte Sprachkenntnisse schließen. Der Bewerber wird abgelehnt und aufgrund des derzeit hohen Arbeitsaufwands in der Pinnich GmbH wird auf eine direkte Absage an Herrn Blaszkowski verzichtet.



- d) Die Prüfung der Bewerbung nimmt einige Zeit in Anspruch. Herr Blaszkowski hatte seine Bewerbung lange Zeit vor Ablauf der Frist gesendet. Nun sollte er sich gedulden, bis eine Woche nach Ablauf der Frist. Für Herrn Blaszkowski ist das neu, denn in Polen wird oft eine Stelle solange ausgeschrieben bis diese besetzt ist. Der Bewerbungsprozess funktioniert dynamisch.

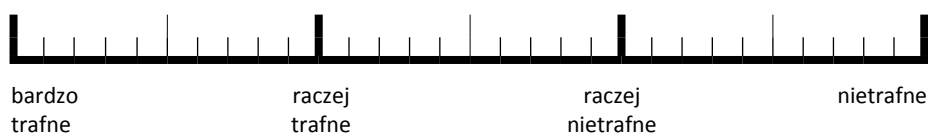


Marcin Blaszkowski mieszka w Łagowie, po polskiej stronie granicy niedaleko Görlitz. Z wykształcenia jest mechatronikiem samochodowym i chciałby ubiegać się o pracę w niemieckiej firmie Pinnich GmbH. Już kilkakrotnie wysłał swoje CV do firmy. Do tej pory bez powodzenia. Teraz postanawia zwrócić się do członka sieci współpracy EURES z

prośbą o podanie możliwego powodu zachowania Pinnich GmbH.

Proszę oszacować prawdopodobieństwo każdej z poniższych odpowiedzi, zaznaczając obszar w skali, która najlepiej opisuje znaczenie odpowiedzi:

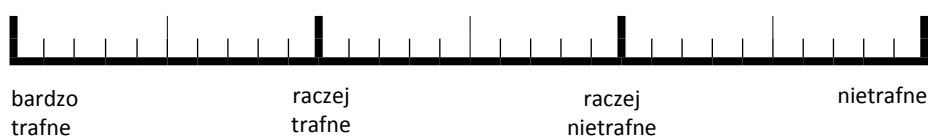
- a) Marcin Blaszkowski przesłał swój życiorys do Pinnich GmbH bez listu motywacyjnego i świadectw. Choć w Polsce jest to powszechne, w Niemczech nikt takiego zgłoszenia nie traktuje poważnie. Jego podanie zostało skasowane bez czytania.



- b) Jego wykształcenie mechatronika samochodowego, jak podano w życiorysie, charakteryzuje się w Polsce innymi standardami. Porównanie z podwójnym systemem niemieckim jest zwykle trudne.



- c) Błędy ortograficzne w życiorysie Marcina Blaszkowskiego sugerują słabe umiejętności językowe. Kandydat zostaje odrzucony a z powodu dużego obecnie obciążenia pracą w Pinnich GmbH rezygnuje się z przesłania panu Blaszkowskiemu bezpośredniej odmowy.



- d) Rozpatrzenie wniosku zajmie trochę czasu. Pan Blaszkowski przesłał swoje podanie na długo przed upływem terminu. Teraz powinien cierpliwie poczekać do tygodnia po terminie. Jest to nowość dla pana Blaszkowskiego, ponieważ w Polsce oferta pracy ogłaszana jest do czasu obsadzenia stanowiska. Proces aplikacji jest dynamiczny.



Während bei einer für die Verwaltung konzipierten Fallstudie eher sogenannte Soft-Skills und der Umgang auf gleicher Ebene im Vordergrund stehen, geht es bei Fallstudien für deutsche Geschäftsleute eher um die Art und Weise, Anordnungen zu erteilen oder Feedback zu erfragen. Mitunter geschuldet durch das Wohlstandsgefälle von Ost nach West ist der Anteil deutscher Mutter-Unternehmen mit polnischen Tochter-Unternehmen weiterhin groß. Außerdem spielen in der Wirtschaft Faktoren wie Zeit und Geld eine fundamentale Rolle, während die Verwaltung eher an einer ausgeglichenen Kooperation interessiert ist, die nachhaltig funktioniert.

Dennoch wird man weder in der Verwaltung noch in der Wirtschaft ein perfektes Abbild des typischen Deutschen oder Polen finden. Gern führe ich meinen Teilnehmer*innen diesen Umstand vor Augen mittels einer kleinen Studie, die drei Fragen beinhaltet:

1. Was sind polnische Werte?
2. Was sind deutsche Werte?
3. Was sind Ihre persönlichen Werte?

Die Auswertung dieser kleinen Übung ist besonders bei gemischten Gruppen sehr interessant. Tendenziell kennen die Teilnehmenden in Trainings ihre Nachbarn recht gut und wissen auch über die gängigen Stereotype und Vorurteile gut Bescheid. Angesichts der boomenden »polnischen Wirtschaft« gilt der Begriff, der vor Jahren noch pejorativ verwendet wurde, heute eher als Aushängeschild für den Fleiß polnischer Arbeitskräfte. In den Auswertungen steht bei den deutschen Werten häufig Pünktlichkeit, Zuverlässigkeit, Wissen und Freiheit an erster Stelle. Die typischen polnischen Werte sind in der Regel Familie, Religion, Tradition und Gastfreundschaft.

Was auf den ersten Blick einen sehr unterschiedlichen Eindruck macht, wird durch die Beantwortung der dritten Frage relativiert. Fragt man die Teilnehmenden nach ihren persönlichen Werten, so wird oft ein klarer Konsens zwischen Deutschen und Polen erreicht, der hauptsächlich auf Gemeinsamkeiten beruht. Die Entdeckung der Gemeinsamkeiten zähle ich zu den wichtigsten Lernerfahrungen bei einem interkulturellen Training. Es geht eben nicht darum, was die anderen anders machen, sondern darum, was man gemeinsam machen kann.

So verfolgt ein interkulturelles Training in der Regel den Zweck, das Sichtfeld zu erweitern und über den Tellerrand zu schauen; andere Perspektiven kennen zu lernen. Am Ende des Seminars in Paserow fragt mich einer der Teilnehmer: »Was ist denn nun die richtige Antwort auf die Fallstudie mit Herrn Blaszkowski?« Mit einem Schmunzeln im Gesicht antworte ich: »Wahrscheinlich alle!«

Podczas gdy studium przypadku przeznaczone dla administracji koncentruje się na tzw. miękkich umiejętnościach i obsłudze na tym samym poziomie, studium przypadku dla niemieckich przedsiębiorców dotyczy raczej sposobów wydawania poleceń lub uzyskiwania informacji zwrotnej. Między innymi z powodu różnicy w zamożności pomiędzy Wschodem a Zachodem liczba niemieckich spółek-matek, które mają swoje spółki-córki w Polsce jest nadal duża. Ponadto czynniki takie jak czas i pieniądze odgrywają fundamentalną rolę w gospodarce, podczas gdy administracja jest bardziej zainteresowana zrównoważoną współpracą, która funkcjonuje w dłuższej perspektywie.

Jednak ani w administracji, ani w gospodarce nie znajdziemy doskonałego wizerunku typowego Niemca czy Polaka. Chętnie przedstawiam ten fakt moim uczestnikom za pomocą małego badania, które zawiera trzy pytania:

- 1) Czym są polskie wartości?
- 2) Czym są niemieckie wartości?
- 3) Jakie są Twoje osobiste wartości?

Analiza tego małego ćwiczenia jest szczególnie interesująca dla grup mieszanych. Uczestnicy z reguły dość dobrze znają swoich sąsiadów w sesjach szkoleniowych i są również dobrze obeznani z powszechnych stereotypami i uprzedzeniami. W obliczu dynamicznie rozwijającej się »polskiej gospodarki«, termin ten, który jeszcze wiele lat temu był używany pejoratywnie, jest dziś uważany bardziej za oznakę pracowitości polskich pracowników. Przy ocenie niemieckich wartości na pierwszym miejscu znajduje się punktualność, wiarygodność, rzetelność, wiedza i wolność. Typowymi

polskimi wartościami są rodzina, religia, tradycja i gościnność. To, co na pierwszy rzut oka wydaje się być zupełnie odmienne, staje się relatywne w perspektywie odpowiedzi na trzecie pytanie. Jeśli uczestnicy są pytani o ich osobiste wartości, często osiągnęty jest wyraźny konsensus między Niemcami i Polakami, oparty głównie na podobieństwach. Odkrycie podobieństw jest jednym z najważniejszych doświadczeń edukacyjnych w kształceniu międzykulturowym. Nie chodzi bowiem o to, co inni robią inaczej, ale o to, co można zrobić razem.

Dlatego też szkolenie międzykulturowe ma za zwyczaj na celu poszerzenie pola widzenia i spojrzenie poza horyzont, poznanie innych perspektyw. Na zakończenie seminarium w Pasewalku jeden z uczestników zapytał mnie: »Jaka jest właściwa odpowiedź na studium przypadku z panem Blaszkowskim?« Z uśmiechem na twarzy odpowiadam: »Prawdopodobnie wszystkie z nich!«

Das Dorf beleben

Animationsmethoden im ländlichen Raum

Von Marek Sztark

Quod petis, hic est

– Was du suchst, ist hier –

Jeder Ort erzählt seine eigene Geschichte. Aber nicht immer können wir sie hören. Oft haben wir den Eindruck, dass sich der Ort, an dem wir leben, nicht unbedingt durch etwas Besonderes auszeichnet. Er erscheint uns trist, fade, abstoßend. Wir sehen keine Schönheit, und nichts als Nostalgie verbindet uns mit ihm. Doch vielleicht besteht gerade diese Nostalgie aus unserer unbewussten Begeisterung und unseren Erinnerungen? Vielleicht leben neben uns faszinierende Menschen? Vielleicht hat ein gewöhnlicher Stein, der seit Jahren in der Nähe liegt, eine bewegende Geschichte? Jeder Ort hat sein eigenes Potenzial. Warum wissen wir es nicht zu schätzen?

Die Potenziale von Orten, Dörfern, Siedlungen und Lebensräumen, Kleinstädten, Stadtteilen und Straßen zu ermitteln, ist eine notwendige Voraussetzung, um die Richtung ihrer Entwicklung zu bestimmen, neue Erzählungen, Strategien und Aktionen zu kreieren.

Wenn wir als einsame Forscher nach diesen Potenzialen suchen, werden wir sie vielleicht nicht finden. Und wenn wir sie finden, bleiben sie wo-

möglich nur für uns erkennbar. Dabei geht es um Orte, an denen viele verschiedene Menschen wohnen und leben. Deshalb sollten wir die gesamte Bevölkerung in die Umfrage einbeziehen, um das Verborgene und auf den ersten Blick Unsichtbare zu entdecken, Werte zu finden, wo noch nie jemand nach ihnen gesucht hat. Wenn man nach Potenzialen sucht, ist es gut, auf das Wissen und das Gedächtnis, die Überzeugungen und Ideen möglichst vieler Menschen zurückzugreifen – nicht nur derjenigen, die täglich am Leben der Gemeinschaft beteiligt sind, sondern auch derjenigen, die am Rande stehen, irgendwie vergessen oder ausgeschlossen werden.

Die Diagnose von Potenzialen ermöglicht es, verlässliches Wissen zu erwerben, einen Ort und sein soziales Umfeld gut kennenzulernen. Sie kann Argumente für die Planung weiterer Aktivitäten im Zusammenhang mit der Entwicklung des Ortes liefern. Bei einer Diagnose, an der die Bewohner*innen eines bestimmten Ortes beteiligt sind, handelt es sich um die sogenannte **partizipative Diagnose**.

Metody animacyjno- diagnostyczne w pracy ze społecznością lokalną

Autor: Marek Sztafk

Quod petis, hic est – To, czego szukasz, jest tutaj –

Każde miejsce opowiada swoją historię. Nie zawsze jednak umiemy jej słuchać. Wydaje nam się często, że miejsce, w którym żyjemy, nie wyróżnia się niczym szczególnym. Jest smutne, nijakie, odstępczące. Nie ma w nim żadnego piękna i nic poza nostalgią z nim nas nie łączy. A może właśnie ta nostalgia zbudowana jest z nieuświadomionych do końca drobnych zachwyty i wspomnień? Może mieszkają obok nas fascynujący ludzie? Może zwykły kamień, który leży od lat nieopodal, ma przejmującą historię? Każde miejsce ma swój potencjał. Dlaczego nie potrafimy go docenić?

Diagnoza potencjałów rozwojowych miejsc, wiosek, osad i siedlisk, małych miasteczek, dzielnic i ulic, jest niezbędna do wyznaczania kierunków rozwojowych miejsc, do budowania nowych narracji o miejscach, tworzenia strategii i działań.

Poszukując tych potencjałów w samotności badacza, możemy ich jednak nie odnaleźć. A jeśli je odnajdziemy pozostaną potencjałami tylko dla nas. A przecież chodzi o miejsce, w którym mieszkają i żyją jeszcze inni ludzie.

Dlatego powinniśmy włączyć pozostałych mieszkańców do badania. Celem takiej diagnozy jest odkrycie tego, co ukryte i na pierwszy rzut oka niezauważalne. Odnalezienie wartości tam, gdzie ich nie nikt do tej pory nie szukał.

Przeprowadzając diagnozę, sięgacie do wiedzy i pamięci, przekonań i wyobrażeń ludzi – nie tylko tych, którzy na co dzień są zaangażowani w życie społeczności, ale i tych, którzy pozostają na marginesie, są w jakiś sposób zapomniani lub wykluczeni.

Diagnoza potencjałów umożliwi Wam zdobycie rzetelnej wiedzy, dzięki której będziecie dobrze orientować się w Waszym miejscu i jego środowisku społecznym. Dostarczy argumentów w planowaniu dalszych działań związanych z rozwojem miejsca, w tym z turystyką wieloaspektową. Pozwoli na projektowanie nowych produktów turystycznych. Zdobyta w wyniku diagnozy wiedza stanowi podstawę do dobrego planowania działań.

Diagnoza, w którą są zaangażowani mieszkańcy danego miejsca jest tzw. **diagnozą uczestniczącą (partycypacyjną)**.

Wie man Entwicklungspotenziale eines Ortes diagnostiziert, ohne die Bewohner*innen zu entmutigen

1. Die Studie muss **für die Bewohner*innen** sichtbar sein. Das bedeutet, dass die Bewohner*innen darüber informiert werden sollten, wer die Studie durchführt und zu welchem Zweck. Dadurch wissen die Bewohner*innen, wer Sie sind und warum Sie z. B. Häuser fotografieren.
2. Sie sollten sicherstellen, dass Sie ein **breites Spektrum von Interessengruppen ansprechen**, insbesondere um auch inaktiven Gruppen die Möglichkeit zu geben, sich zu äußern.
3. Die Ergebnisse der Untersuchung sollten der lokalen Gemeinschaft und den teilnehmenden Bewohner*innen **präsentiert werden**.
4. Sie sollten die **Teilnehmer*innen der Studie als Mitgestalter behandeln** und darauf achten, dass auch sie zufrieden sind.
5. Geben Sie den Bewohner*innen die **Möglichkeit, Feedback** über die Ergebnisse und die Art und Weise, wie die Studie durchgeführt wird, **zu geben**.
6. Die Ergebnisse sollten **öffentlich zugänglich und allgemein verständlich formuliert** sein. Auf diese Weise können Sie auf eine bessere Unterstützung von Maßnahmen, die auf der Grundlage der Ergebnisse der Diagnose initiiert werden, zählen.
7. Denken Sie daran, die **Anwohner*innen** während der Gespräche sowie zu einem späteren Zeitpunkt **über geplante Aktivitäten** und Möglichkeiten, sich in weitere Arbeitsphasen einzubringen, zu **informieren**.

Bevor Sie mit den diagnostischen Maßnahmen beginnen, sollten Sie über gute Kenntnisse des Themas verfügen, mit dem Sie sich befassen und das Sie untersuchen wollen. Lesen Sie die zu diesem Thema verfügbare Literatur, wissenschaftliche und populärwissenschaftliche Studien, Presseartikel, **offizielle Dokumente und Daten, öffentliche Informationen, Berichte von Behörden oder Institutionen sowie Informationen, die im Internet, einschließlich der sozialen Medien, veröffentlicht wurden**. Dadurch lernen Sie diejenigen kennen, die sich mit dem für Sie interessanten Problem befassen, und Sie können sie in die Zusammenarbeit einbeziehen.

Dieser Text stellt eine Reihe von Methoden vor, die Moderator*innen helfen sollen, Entwicklungspotenziale von Orten zu analysieren. Dabei werden praktische Tipps und Hinweise zur Planung von Aktivitäten mit einer oder mehreren Methoden gegeben. Es sei daran erinnert, dass die Dauer einer Aktivität mit einer bestimmten Methode variabel ist. Sie kann nach Bedarf verlängert (z. B. durch mehrtägige Pausen zwischen einzelnen Aktivitäten) oder verkürzt werden (durch mehrere Schritte an einem Tag). Obwohl der spezifische Zeitrahmen der Methode je nach den Umständen variieren kann, sollte die Aktion immer aus mehreren Phasen bestehen, die allen beschriebenen Animations- und Forschungsstrategien gemeinsam sind:

1. Vorbereitungsphase: Festlegung der Ziele, des Umfangs, des Gegenstands und der Zeit, die für die Aktion vorgesehen sind. Hier sollten Sie auch an praktische Informationen denken: Welche Materialien werden benötigt, wie viele Personen sollten beteiligt sein, welcher Raum wird benötigt, wie wird das Ganze vervollständigt und zusammengefasst? In dieser Phase lohnt es sich, authentische lokale Meinungsführer*innen zu finden, die später bei der Information und Zusammenstellung einer Gruppe helfen, die an der Aktion teilnehmen möchte.
2. Arbeiten mit einer Gruppe: Wie diese Phase aussehen wird, hängt stark von der gewählten Arbeitsmethode ab. Einige Methoden erfordern eine längere Vorbereitung der Gruppe, andere können zum Kennenlernen der Teilnehmer*innen oder als spontane Aktion genutzt werden.
3. Vorbereitung auf die Umsetzung: z. B. Auswahl von Fotos, Vorbereitung einer Ausstellung, Informationen über die geplante Veranstaltung, Einladung von Gästen. In dieser Phase kann der*die Moderator*in nicht allein arbeiten – er oder sie sollte die am Projekt interessierten Bewohner*innen zur Zusammenarbeit einladen.
4. Umsetzung: Ausstellung, Vernissage oder eine andere Form der Präsentation der Ergebnisse gemeinsamer Aktivitäten, Diskussion, Imbiss usw.
5. Reflexion: Gemeinsames Nachdenken über das Wissen, das gewonnen wurde sowie Analyse der Ergebnisse. Es lohnt sich auch zu überlegen, wie die Arbeit verlief. Was war interessant, wichtig, wertvoll? Was sollte verbessert werden? Was sollte anders gemacht werden?

Jak prowadzić diagnozę miejsca, aby nie zniechęcić mieszkańców

1. Przeprowadzone badanie musi być **widzialne przez mieszkańców**. To oznacza, że należy informować mieszkańców o tym, kto i w jakim celu przeprowadza badanie. Dzięki temu mieszkańcy będą mieć świadomość, kim jesteście i dlaczego zajmujecie się np. fotografowaniem domów.
2. Powinniście zadbać o to, aby **dotrzeć do wielu grup zainteresowanych**, szczególnie dać możliwość wypowiedzenia się grupom zwykle nieaktywnym.
3. Zebrane wyniki **zaprezentujcie społeczności i mieszkańcom uczestniczącym w Waszym badaniu**.
4. Powinniście również traktować uczestników badania jako współtwórców. Dajcie im satysfakcję z tego uczestnictwa.
5. Dajcie mieszkańcom szansę przekazania Wam informacji zwrotnej na temat samych wyników i sposobu przeprowadzania badania.
6. Wyniki Waszego badania powinny być **powszechnie dostępne i zrozumiałe dla mieszkańców**. Dzięki temu będziecie mogli liczyć na większe zrozumienie i poparcie działań opartych na wynikach przeprowadzonej diagnozy.
7. Pamiętajcie, aby w czasie rozmów z mieszkańcami, jak i później, poinformować o **planowanych działaniach i możliwości zaangażowania się** w dalsze etapy pracy.

Zanim przystąpicie do działań diagnostycznych, powinniście dobrze orientować się w temacie, którym się zajmujecie, który postanowiliście zbadać. Warto zapoznać się z literaturą dostępną na dany temat, z opracowaniami naukowymi i popularno-naukowymi, artykułami prasowymi, **z dokumentami i danymi urzędowymi, informacjami publicznymi, raportami opracowanymi przez urzędy czy instytucje, a także informacjami publikowanymi w internecie na interesujący Was temat, również w mediach społecznościowych**. Dzięki temu poznacie tych, którzy zajmują się interesującym Was problemem i będziecie mogli ich włączyć do współpracy.

Niniejszy tekst prezentuje zbiór metod pomocnych animatorom/badaczom, którzy zainteresowani są analizą miejsc. Ich zastosowanie pozwala na włączenie w proces mieszkańców interesującego animatora/badacza terenu.

W tekście przedstawionych jest szereg metod, których opis został ustrukturyzowany w taki sposób, aby zaprezentować praktyczne wskazówki i uwagi, pomocne przy planowaniu działań z wykorzystaniem jednej – lub kilku – wybranych przez animatora metod.

Należy pamiętać o tym, że czas realizacji działania przy użyciu danej metody, który został podany w tekście jest orientacyjny; animator/badacz może zdecydować się na jego wydłużenie (np. poprzez zastosowanie kilkudniowych przerw pomiędzy poszczególnymi działaniami) lub skrócenie (realizując kilka kroków w jeden dzień).

Chociaż konkretny czas zastosowania metody może się zmieniać w zależności od okoliczności, działanie powinno zawsze składać się z kilku etapów, które są wspólne dla wszystkich opisanych strategii animacyjno-badawczych:

1. Etap przygotowawczy: definiowanie celów, zakresu, problematyki działania oraz czasu, jaki należy mu poświęcić. Tutaj warto też pomyśleć nad informacjami praktycznymi: jakie materiały będą potrzebne, ile osób warto zaangażować, jakiej potrzebujemy przestrzeni, w jaki sposób całość zostanie zakończona i podsumowana? To faza informowania i rekrutacji. W tym etapie warto znaleźć autentycznych liderów lokalnych, którzy później będą naszymi ambasadorami, pomogą w informowaniu i zbieraniu grupy, która będzie chciała wziąć udział w działaniu.
2. Praca z grupą: to, jak będzie wyglądać ten etap w dużej mierze zależy od wybranej metody pracy. Niektóre metody wymagają dłuższego przygotowania grupy, inne można wykorzystać do poznania się uczestników czy też jako spontaniczną akcję.
3. Przygotowanie do rytualizacji: np. wybranie zdjęć, przygotowanie ekspozycji, informowanie o planowanym wydarzeniu, zaproszenie gości. Na tym etapie animator nie może pracować sam – powinien zaprosić do współpracy zainteresowanych przedsięwzięciem mieszkańców.
4. Rytualizacja: wystawa, wernisaż lub inna forma przedstawienia wyników wspólnych działań, dyskusja, poczęstunek etc.
5. Refleksja: wspólne zastanowienie się nad tym, jaką zdobyliśmy wiedzę? Analiza wyników działania, próba interpretacji wyników. Warto też zastanowić się, jak przebiegała praca? Co w niej było ciekawe, ważne, wartościowe? Co należałoby poprawić, zrobić inaczej?

Labyrinth der lokalen Kultur

Labyrinth der Kultur in Szczecin 2009. Start der Studie:

»Diagnose der Stettiner Kultur«.

Auf dem Bild verteilen die Animatoren unbeschriebene »Füße«, um zu zeigen, wie der endgültige Effekt aussehen sollte.

Foto: M. Sztark

Ziel: Wissen über das jeweilige Gemeinwesen vor Ort gewinnen, Reflexion und Diskussion über die Möglichkeiten der Teilhabe, das individuelle Verständnis und die persönlichen Kompetenzen der Bewohner*innen anregen.

Zusammenfassende Beschreibung der Methode: Eine Gruppe von Einwohner*innen trägt vielfältige Assoziationen über das lokale Umfeld zusammen.

Dauer: Etwa 3 bis max. 7 Tage: 2–4 Tage (Erkundung und Einladung der Teilnehmer*innen, Erstellung der Materialien) + 1 Tag (Verlegung des Labyrinths) + Diskussion über die Studie selbst und ihr Ergebnis (dieser Schritt kann am selben Tag wie die Verlegung des Labyrinths durchgeführt werden, muss aber nicht. Wenn möglich, kann man das Labyrinth im verfügbaren Raum liegen lassen und nach 1–2 Tagen zu ihm zurückkehren).

Personen: 1–2 Moderator*innen, 1–2 Assistent*innen, Teilnehmer*innen an der Aktion, Publikum bzw. geladene Gäste (20–200 Personen).

Material / Raum: ein großer Raum oder ein offener, flacher Platz im öffentlichen Raum, dicke Papier-/Kartonfußformen (deren Anzahl hängt davon ab, wie viele Personen an der Studie teilnehmen, z. B. 1.000), Marker, Scheren (falls während der Studie selbst Kartonfüße ausgeschnitten werden).

Die Anwendung der Kulturlabyrinth-Methode ermöglicht, das lokale Umfeld der untersuchten Gemeinschaft zu diagnostizieren. Die Methode kann sowohl in Großstädten als auch in Dörfern erfolgreich eingesetzt werden. An der Umfrage nehmen Gäste teil, die von den Moderator*innen eingeladen werden; vor allem aktive und bewusste Kulturteilnehmer*innen, Meinungsbildner*innen, Beobachter*innen des gesellschaftlichen Lebens. Daher ist Zeit einzuplanen, um das lokale Umfeld vorab zu identifizieren und eine Liste von potentiellen Teilnehmer*innen zu erstellen.

Die an der Forschung teilnehmenden Personen schreiben auf die aus Pappe ausgeschnittenen Fußformen:

- kulturelle Einrichtungen: Institutionen, Organisationen, Pressetitel, Internetportale, Blogs oder Fan-Pages, informelle Gruppen, Kreise, Vereine, Initiativen;
- kulturelle Orte: Cafés, Clubs, Treffpunkte;
- ortsbezogene Werke: literarische oder journalistische Texte, Skulpturen, Denkmäler, Gemälde, Wandmalereien, Straßenkunstwerke;
- Freizeitmöglichkeiten der Bewohner*innen, Leidenschaften, Hobbys und besondere Talente.

Auf jedem »Fuß« wird ein Wort eingetragen. Dann werden die Füße so angeordnet, dass die Wörter miteinander in Beziehung stehen (z. B. Menschen mit Institutionen, Veranstaltungen, etc.). Die Wege entlang der entstandenen »Füße« bieten anschließend Gelegenheit und Möglichkeit zur Diskussion und Reflexion sowie zur Ergänzung weiterer Assoziationen.

Die Methode eignet sich ausgezeichnet für die Erforschung von Entwicklungs- und touristischen Potenzialen von Dörfern. Bei der Methode empfehlen wir, auf den »Füßen«, die für das Dorf wichtigen Orte (aus symbolischen oder natürlichen Gründen), wichtigen Menschen (die im Leben aktiv sind, aber evtl. auch schon tot sind), wichtigen Ereignisse und Fakten, Legenden und Geschichten, alle Volkslieder, Bräuche und Traditionen (auch kulinarische) zu notieren.

- Je verzweigter das Labyrinth der lokalen Kultur ist, desto attraktiver ist es.
- Die Methode kann auch verwendet werden, um über ein anderes Thema nachzudenken. Man kann sie einsetzen, um die Diskussion über die soziale Situation, soziale Probleme, Sicherheit usw. anzuregen.



Labirynt kultury

Labirynt kultury w Szczecinie 2009. Rozpoczęcie badań »Diagnoza kultury Szczecina«.

Na zdjęciu animatorzy rozkładają niezapisane »stopy«, żeby pokazać jak powinien wyglądać efekt końcowy.

Fot. M. Sztark

Cel: pozyskanie wiedzy o ekosystemie kultury miasta, pobudzenie refleksji i dyskusji o sposobach rozumienia kultury, uczestnictwa w kulturze i kompetencjach kulturowych mieszkańców.

Opis metody w skrócie: stworzenie wraz z grupą mieszkańców wielkiej kompozycji skojarzeń o lokalnej kulturze.

Czas: około siedmiu dni: 2–4 dni (rozpoznanie i zapraszanie/rekrutacja uczestników, przygotowanie materiałów) + 1 dzień (układanie labiryntu) + rozmowa o samym badaniu i jego wyniku (można ją przeprowadzić w tym samym dniu, co samo układanie labiryntu, nie jest to jednak konieczne. Jeśli jest to możliwe, można pozostawić labirynt w dostępnej przestrzeni i wrócić do niego po 1–2 dniach).

Prowadzący i uczestnicy: 1–2 animatorów, 1–2 asystentów, uczestnicy działania, publiczność wydarzenia – zaproszeni goście (od 20 do 200 osób).

Zadbaj o: dużą salę lub otwarte, płaskie miejsce w przestrzeni publicznej, wycięte z kartonu lub grubego papieru kształty stóp (ich liczbę uzależnij od tego, ile osób będzie brało udział w badaniu, np. 1000 szt.), flamastry, nożyczki (w przypadku, kiedy kartonowe stopy będą wycinane w czasie samego badania).

Zastosowanie metody labiryntu kultury pozwala na diagnozę otoczenia kulturowego badanej społeczności. Metoda może być z powodzeniem stosowana zarówno w dużych miastach, jak i wsiach. W badaniu uczestniczą zaproszeni przez badacza goście; przede wszystkim aktywni i świadomi uczestnicy kultury, liderzy opinii, obserwatorzy życia społecznego. Z tego powodu badacz musi poświęcić pewien czas na rozpoznanie interesującego go otoczenia kulturowego, aby stworzyć listę i zaprosić gości.

Osoby biorące udział w badaniu na wyciętych z kartonu kształtach stóp wpisują: nazwy podmiotów kultury:

- instytucje, organizacje, tytuły prasowe, portale internetowe, blogi lub fan-pagi, grupy nieformalne, środowiska, zespoły, artystów;
- miejsca kultury – kawiarnie, kluby, miejsca spotkań;
- tytuły dzieł, które mają związek z miejscem; utwory literackie, dziennikarskie, nazwy rzeźb, pomników, obrazów, murali, dzieła sztuki ulicy;
- sposoby spędzania czasu wolnego przez mieszkańców, ich pasje, hobby i szczególne talenty.

Na każdej »stopie« wpisuje się jedno hasło, po czym należy je ułożyć w powiązaniu z innymi stopami. Powstające w ten sposób ścieżki skojarzeń, (np. osób z instytucjami, wydarzeniami i dziełami) dają okazję i możliwość do rozmowy i refleksji, a także do uzupełniania »ścieżek skojarzeniowych« o nowe informacje.

Metoda doskonale nadaje się do badania potencjałów rozwojowych i turystycznych wsi. Używając jej zachęcamy do zapisywania na »stopach« ważnych dla wsi miejsc (ze względów symbolicznych, czy np. ze względów przyrodniczych) ważnych osób, (aktywnych dzisiaj, ale również nieżyjących), ważnych wydarzeń i faktów, legend i opowieści, wszelkich utworów ludowych, obyczajów i tradycji (również kulinarnych).

- Zorganizowanie badania za pomocą labiryntu kultury wymaga od badacza przeprowadzenia wstępnej diagnozy otoczenia kulturowego (kogo zaprosić?). Sama czynność badawcza odbywa się w dużej sali lub – w przypadku sprzyjającej pogody – w przestrzeni otwartej na tyle dużej, żeby labirynt mógł się swobodnie rozwijać. Kiedy wiemy, ile osób będzie w przybliżeniu uczestniczyło w badaniu, warto zastanowić się nad ilością materiałów, które musimy przygotować; przede wszystkim kartonowych odcisków stóp!
- Labirynt kultury jest tym bardziej atrakcyjny, im bardziej jest rozgałęziony. Warto go więc szczególnie stosować w większych miejscowościach lub tam, gdzie ilość osób czynnie zaangażowanych w życie kulturalne jest duża.
- Metoda może być wykorzystana do refleksji na inny temat niż kultura. Można ją wykorzystać do pobudzenia dyskusji o sytuacji społecznej, problemach społecznych, bezpieczeństwie itp.

Kulturpanorama

Soziales Panorama von Opalenica 2015.

Die Gestalten werden am besten aus dem Hintergrund geschnitten und mittels Stöckchen aufgestellt. So lassen sie sich beliebig im Panorama verschieben und positionieren. Die Unterschriften können gedruckt und neben der Silhouette in Form einer »Mini-Transparenz« platziert werden.

Foto: M. Sztark

Ziel: Erwerb und Präsentation von Wissen über das soziale Umfeld von Orten, Identifizierung von erkennbaren und verborgenen Akteuren des kulturellen Lebens der Stadt, Identifizierung von einzigartigen Kompetenzen und kulturellen Praktiken in der Stadt, Anregung der Reflexion und Diskussion über die kulturellen Kompetenzen der Bewohner*innen.

Zusammenfassende Beschreibung der Methode: Die Teammitglieder erarbeiten und präsentieren ein interaktives Modell einer »Kulturstraße der Stadt« mit Silhouetten bekannter und unbekannter Kulturschaffender.

Dauer: Ca. 7 Tage. 2–5 Tage: Erkunden der Umgebung und Einladen von Gästen, Erstellen der Materialien, Durchführen von Interviews, Fotografieren + 1 Tag: Vorbereiten eines Panoramas + Diskussion über die Studie und ihre Ergebnisse (dies kann am selben Tag durchgeführt werden, muss aber nicht. Wenn möglich, kann man das Panorama im verfügbaren Raum liegen lassen und nach 1–2 Tagen zu ihm zurückkehren).

Personen: 1–2 Moderator*innen, Teilnehmer*innen (5–20 Student*innen, Jugendliche, Erwachsene), Publikum der Vernissage.

Material / Raum: Fotoapparate, Telefone mit Fotofunktion, Laser-Schwarzweißdrucker, Fotokopierer A3, doppelseitig beschichtete Wellpappe, Papier für die Ausdrücke, Papierkleber, Schaschlikstäbchen, Messer und Scheren, weiße und schwarze Farbe, Pinsel. Ein Ort, um das Panorama zu zeigen (ein für alle erreichbarer Raum oder eine Freifläche).

Das Kulturpanorama erfordert, ähnlich wie die Methode des Kulturlabyrinths, eine Voruntersuchung des lokalen kulturellen Umfelds sowie die Einladung einer Gruppe von Einwohner*innen zur Zusammenarbeit. Die eingeladenen Personen arbeiten zu zweit. Ihre Aufgabe ist es, Menschen zu identifizieren, die aus irgendeinem Grund für die Stadt und ihr kulturelles Leben wichtig sind, kurze Interviews mit ihnen zu führen und anschließend in einigen Sätzen die Tätigkeit und die einzigartigen Kompetenzen der Befragten im Bereich der Kultur darzustellen.

Das Kulturpanorama zeigt Menschen, die ungewöhnliche Interessen, Fähigkeiten oder Kenntnisse haben. Sie sind schöpferisch aktiv, pflegen verschwindende Traditionen, haben ungewöhnliche Hobbys, sammeln interessante Gegenstände, besitzen große Büchersammlungen, leben in historischen Häusern etc. Die Auswahl der befragten Personen erfolgt anhand einer Empfehlungsliste. Jede untersuchte Person empfiehlt weitere Personen. Die Protagonisten der Interviews (im Bild ist die gesamte Person festzuhalten) werden fotografiert.

Nach den Interviews bereiten die Teilnehmer*innen der Workshops ein Panorama der Kultur vor. Aus den verfügbaren Materialien und Fotos wird ein symbolisches Modell der Straße erstellt. Vor diesen

Hintergrund werden die Silhouetten der befragten Personen, mit kurzen Notizen zu ihnen, gesetzt.

Die so entstandene Rauminstallation sollte an einem öffentlich zugänglichen Ort gezeigt werden, um die Bewohner*innen zur Diskussion über den bewohnten Raum anzuregen. Sie können das Kulturpanorama auch kommentieren, indem sie Informationen zum Modell hinzufügen oder etwas ergänzen.

- Zur Vorbereitung werden nicht nur ausgewählte Personen fotografiert, sondern auch die wichtigsten Elemente der Umgebung: Gebäude, Landschaften und andere Orte. Die Arbeit mit der Kulturpanorama-Methode erfordert eine sorgfältige Planung. Es kann einige Zeit dauern, alle interessanten Menschen zu finden und sie zu interviewen.
- Die Gesprächspartner sind immer darüber zu informieren, wofür die während des Interviews erhaltenen Informationen verwendet werden. Außerdem müssen sie ihre Zustimmung zur Verwendung des Fotos geben, da die Informationen und Bilder der Befragten im öffentlichen Raum ausgestellt werden.
- Es ist darauf zu achten, wie die ausgewählten Personen und ihre Beziehungen zueinander im Panorama präsentiert werden; wer neben wem steht, welche Interview-Informationen werden ausgewählt.



Panorama kultury

Panorama społeczna Opalenicy 2015 r.
Postaci najlepiej wyciąć z tła i ustawić za pomocą patyczków, można je będzie przesuwac i ustawiać w dowolnym miejscu Panoramy. Podpisy można wydrukować i umieścić obok sylwetki w formie »mini-transparentu«

Fot. M. Sztark

Cel: pozyskanie i prezentacja wiedzy o środowisku społecznym miejscowości, identyfikacja rozpoznawalnych i ukrytych aktorów życia kulturalnego miasta, identyfikacja unikalnych kompetencji praktyk kulturowych w mieście. Pobudzenie refleksji i dyskusji o kompetencjach kulturowych mieszkańców.

Opis metody w skrócie: przygotowanie podczas warsztatów i indywidualnej pracy animacyjnej uczestników zespołu oraz prezentacja interaktywnej makiety »ulicy kultury miasta« z sylwetkami znanych i nieznanymi aktorów kultury.

Czas: około siedmiu dni. 2–5 dni (rozpoznanie środowiska i zapraszanie gości, przygotowanie materiałów, przeprowadzenie wywiadów, wykonywanie fotografii) + 1 dzień (przygotowywanie panoramy) + rozmowa o samym badaniu i jego wyniku (można ją przeprowadzić w tym samym dniu, co samo układanie labiryntu, nie jest to jednak konieczne. Jeśli jest to możliwe, można pozostawić panoramę w dostępnej przestrzeni i wrócić do niej po 1–2 dniach).

Prowadzący i uczestnicy: 1–2 animatorów, uczestnicy warsztatów badawczych (uczniowie, młodzież, dorośli – od 5 do 20 osób), publiczność wernisażu.

Zadbaj o: aparaty fotograficzne, telefony z funkcją fotografowania, drukarkę laserową czarno-białą, kserokoparkę A3, teksturę falistą dwustronnie powlekana, papier do wydruków, klej do papieru, patyczki do szaszłyków, nożyki i nożyczki, białą i czarną farbę, pędzle. Miejsce do ekspozycji panoramy (dostępna dla wszystkich sala lub otwarta przestrzeń).

Panorama kultury wymaga uprzedniego przyjrzenia się otoczeniu kulturowemu interesującej badacza przestrzeni, a także zaproszeniu do współpracy grupy młodych mieszkańców miejscowości. Zaproszeni do współpracy działają w parach. Ich zadaniem jest identyfikacja osób, które są istotne dla miejscowości i jego życia kulturalnego, a także przeprowadzenie z nimi krótkich wywiadów w celu opracowania not informacyjnych. Noty mają przedstawiać aktywność i unikalne kompetencje badanych osób na polu kultury.

Panorama kultury ujawnia osoby, które mają niezwykle zainteresowania, umiejętności lub wiedzę. Uprawiają twórczość, kultywują zanikające tradycje, mają niezwykle hobby, kolekcjonują ciekawe przedmioty, posiadają duże księgozbiory, mieszkają w zabytkowych domach itp. Dobór osób, z którymi przeprowadzane są wywiady odbywa się na podstawie listy poleceń. Badacze fotografują bohaterów wywiadów (w kadrze obejmującym całą postać).

Po zakończeniu etapu wywiadów uczestnicy warsztatów przygotowują Panoramę kultury. Z materiałów oraz fotografii powstaje symboliczna makieta ulicy. Na jej tle ustawione są sylwetki badanych osób wraz z podpisami (noty). Tak przygotowana instalacja

przestrzenia powinna zostać wyeksponowana w miejscu ogólnie dostępnym, aby zachęcać mieszkańców do dyskusji na temat zamieszkiwanej przestrzeni. Mogą oni również komentować powstałą instalację dopisując informacje do powstałej makiety.

- Przygotowanie materiałów to nie tylko przeprowadzenie i sfotografowanie wybranych osób, ale także najważniejszych elementów otoczenia: budynków, krajobrazów i innych miejsc. Praca metodą panoramy kultury wymaga starannego zaplanowania; pamiętać należy, że zebranie wszystkich wywiadów z osobami, które nas interesują, może zająć trochę czasu.
- Pamiętaj, żeby zawsze uprzedzić swojego rozmówcę o tym, do czego będą wykorzystane informacje uzyskane w trakcie wywiadu, a także zdobyć jego zgodę na wykorzystanie wizerunku. W przypadku panoramy kultury jest to bardzo ważne, ponieważ informacje i wizerunki osób badanych zostaną umieszczone w przestrzeni publicznej.
- Zwróć uwagę na ustanowione w panoramie relacje między wybranymi osobami: kto stoi koło kogo, jakie informacje uzyskane z wywiadu zostały wybrane do przedstawienia danej osoby.

Spaziergang mit Rahmen

Forschungsworkshop in der Gemeinde Wadowice.

Foto: M. Sztark

Ziel: Inspiration, über den Wohnort zu sprechen.

Dauer: Etwa 2–3 Tage; Erstellen von Rahmen (1 Tag), Information zum Spaziergang (1 Tag), Spaziergang (1–2 Stunden).

Zusammenfassende Beschreibung der Methode: Der*die Moderator*in dokumentiert die von den Gesprächspartner*innen angegebenen Bildausschnitte.

Material / Raum: Fotoapparat, Rahmen (Format A3 oder größer), Laserdrucker, Fotokopierer, Kopierpapier, Pappe zum Einrahmen von Ausdrucken, Ausstellungsraum, Informationen über die geplante Ausstellung.

Bei dieser Methode spricht der*die Moderator*in mit den Bewohner*innen eines Ortes in dem sie umgebenden Raum selbst – während eines Spaziergangs. Diese Strategie reduziert das bei einem stationären Gespräch vorhandene Risiko, dass bestimmte Themen vergessen werden. Die Methode basiert auf der Verwendung von zuvor vorbereiteten Rahmen, mittels derer die Bewohner*innen ihre Meinung äußern können. Der Rahmen dient dazu, dass die Bewohner*innen dem*der Moderator*in Raumfragmente zeigen, die für sie aus irgendeinem Grund von Bedeutung sind. Man kann die Bewohner*innen auch bitten, ein fröhliches/trauriges Bild, einen wichtigen Ort, die Zukunft/Vergangenheit der Stadt etc. zu zeigen. Die Teilnehmer*innen wählen einen Bildausschnitt, der dann von dem*der Moderator*in fotografiert wird. Es lohnt sich, es auf mehrere Arten zu tun, z. B. nur das im Rahmen eingeschlossene Bild zu fotografieren, aber auch die Person, die ihn gewählt hat zusammen mit dem Rahmen. Ein Spaziergang mit Rahmen kann sich auf eng definierte Themen (z. B. wichtige Orte, Kultur in ...) oder offener Fragen (mein Raum) beziehen.

- Der Forscher kann auch Bewohner*innen einladen, sich seinem Team anzuschließen, was gegebenenfalls die Gewinnung von interessanten Informationen erleichtert.
- Wenn die Fotos später in Form einer Ausstellung gezeigt werden, lohnt es sich, jeden Rahmen zu signieren, nicht unbedingt mit Namen, sondern z. B. mit einigen Details zum Autor des Bildes.



Spacer z ramkami

Warsztaty badawcze w gminie Wadowice.

Fot. M. Sztark

Cel: Inspiracja do wypowiedzi na temat miejsca zamieszkania przez mieszkańców.

Czas: około 2–3 dni; wykonanie ramek (1 dzień), informacja o spacerze (1 dzień), spacer (1–2 godziny).

Opis metody w skrócie: badacz dokumentuje kadry wskazane ramką przez rozmówców.

Zadbaj o: aparat fotograficzny, ramki (rozmiar A3 lub większy), drukarkę laserową, kserokopiarkę, papier do kopiowania, tekturę do oprawy wydruków, miejsce na ekspozycję, odpowiednią informację na temat planowanej wystawy.

Decydując się na wykorzystanie tej metody badacz stwarza sytuację rozmowy o otaczającej ludzi przestrzeni w niej samej, podczas spaceru. Jest to strategia, która zmniejsza ryzyko zapomnienia o pewnych kwestiach podczas stacjonarnej rozmowy. Badanie polega na wykorzystaniu uprzednio przygotowanych ramek, dzięki którym mieszkańcy mogą wypowiedzieć się na temat zamieszkiwanej przestrzeni.

Ramka służy do tego, aby mieszkańcy, poproszeni przez badacza, pokazali mu znaczące dla nich z jakiegoś powodu wycinki przestrzeni; jest ona swego rodzaju kadrem fotograficznym. Można również poprosić o pokazanie kadru wesołego/smutnego, ważnego miejsca, przyszłości/przeszłości miejscowości etc. Uczestnicy badania wybierają kadr, który następnie jest fotografowany przez badacza. Warto zrobić to na kilka sposobów, np. fotografując jedynie zamknięty w ramce kadr, ale też osobę, która go wybrała, wraz z ramką. Spacer z ramkami może dotyczyć tematów określonych wąsko (np. ważne miejsca, kultura w...) lub szeroko (moja przestrzeń).

- Do swojego zespołu badacz może także zaprosić mieszkańców, co może ułatwić zdobywanie interesujących go informacji.
- Jeśli zdjęcia zostaną później pokazane w formie ekspozycji warto podpisać każdy stworzony kadr, niekoniecznie imieniem i nazwiskiem, ale np. jakimś szczegółem, dotyczącym autora kadru.

Foto mit Fragen

Forschung in Krotoszyn.

Foto: M. Szark

Ziel: Erhebung von Meinungen zu einem bestimmten Thema, das durch ein Foto veranschaulicht wird.

Zusammenfassende Beschreibung der Methode: Fotos, die das untersuchte Problem illustrieren, werden im öffentlichen Raum platziert und eine Frage formuliert. Das Publikum beantwortet die gestellte Frage auf Kartonstreifen, die an der Fotografie befestigt sind.

Dauer: Etwa 4 – 7 Tage; Gewinnen von interessierten Teilnehmer*innen (1 – 5 Tage), Fotospaziergang (1 Tag), Auswahl, Entwicklung und Vergrößerung von Fotos (1 Tag), Exposition im öffentlichen Raum und Sammeln von Antworten auf die gestellten Fragen (1 oder einige Tage).

Personen: 1–2 Moderator*innen, 4–8 Teilnehmer*innen.

Material/ Raum: eine ausreichende Anzahl von Fotoapparaten, vergrößerte Ausdrucke der fotografierten Orte, Papierstreifen, Filzstifte, Kleber/transparentes Klebeband, Schnur, Klammern zum Anbringen der Streifen, einen allgemein zugänglichen Raum oder einen Platz im öffentlichen Raum.

Die Methode **Foto mit Fragen** kann besonders effektiv sein, wenn die Moderator*innen an Tabus interessiert sind, die vom allgemeinen Diskurs ausgeschlossen sind, peinlich wirken und vermieden werden. Die Anonymität beim Fragen und Antworten bewirkt, dass gewisse schwierige Themen bereitwilliger diskutiert werden.

Vorab muss der*die Moderator*in etwa 4–8 Personen finden, die an einem fotografischen Spaziergang teilnehmen möchten. Der Spaziergang kann in Gruppen mit oder ohne Moderator*in stattfinden, oder auch einzeln, mit einer festgelegten Zeit für die fotografische Aufnahme. Die während des Spaziergangs gewonnenen Fotos werden ausgedruckt und auf Papierbögen geklebt (in einem ausreichend großen Format, um in einem öffentlichen Raum gut lesbar zu sein). Dann schreiben die Fotograf*innen anonym Fragen neben das von ihnen aufgenommene Foto. Der nächste Schritt ist die Vorbereitung einer Ausstellung: Die ausgedruckten Fotos mit den Fragen werden an einem für die Bewohner*innen erreichbaren Ort platziert, z. B. auf dem Straßenpflaster, im Park, am Spielplatz usw., wobei jedes Foto mit unbeschriebenen Papierstreifen versehen ist.

Die Passanten werden gebeten, die gestellten Fragen anonym zu beantworten. Der*die Moderator*in kann die Ausstellung für einen bestimmten Zeitraum verlassen, aber es ist darauf zu achten, dass Materialien vorhanden sind, die es erlauben, weitere Antworten zu notieren (z. B. mehrere unbeschriebene Papierstreifen unter jedem Foto, selbstklebende Karten).



Zdjęcie z pytaniem

Badanie w Krotoszynie.

Fot. M. Sztark

Cel: zebranie opinii na zadany temat zilustrowany zdjęciem.

Opis metody w skrócie: fotografie ilustrujące badany problem umieszczamy w przestrzeni publicznej. Publiczność odpowiada na zadane pytania na kartonowych paskach przymocowanych do fotografii.

Czas: około 7 dni; rekrutacja osób zainteresowanych udziałem w badaniu (1–5 dni), spacer fotograficzny (1 dzień), wybór, wywołanie i powiększenie zdjęć (1 dzień), ekspozycja w przestrzeni publicznej i pozyskiwanie opinii/odpowiedzi na pytania (1 lub kilka dni).

Zadbaj o: odpowiednią ilość aparatów fotograficznych, powiększone odbitki sfotografowanych miejsc, paski papieru, flamastry, klej lub taśmę bezbarwną, sznurek, mini-żabki do mocowania pasków, ogólnie dostępną salę lub miejsce w przestrzeni publicznej.

Metoda **zdjęcia z pytaniem** stosowana może być szczególnie efektywna w momencie, kiedy badacz interesują miejsca objęte z jakichś względów tabu, wyłączone z dyskursu, wstydlive, pomijane – anonimowość zarówno w zadawaniu pytań o nie jak i udzielaniu odpowiedzi sprawia, że pewne trudne tematy są poruszane chętniej.

Badacz przed przystąpieniem do aktywności badawczej musi rozpoznać grupę osób, która będzie chciała w niej uczestniczyć (około 4–8 osób). Osoby te uczestniczą w spacerze fotograficznym. Może on odbywać się: a) grupowo z badaczem, b) grupowo bez badacza c) samodzielnie z wyznaczonym czasem na wykonanie fotografii.

Zdjęcia uzyskane podczas spaceru zostają wydrukowane (w formacie wystarczającym do umieszczenia ich w sposób czytelny w przestrzeni publicznej). Następnie autorzy zdjęcia na kartkach anonimowo zadają pytania odnośnie wykonanych przez siebie fotografii, które są umieszczane obok zdjęć.

Kolejnym etapem badania jest wykonanie ekspozycji – wydrukowane zdjęcia opatrzone pytaniami zostają umieszczone w dostępnym miejscu, np. przy chodniku ulicy, w parku, przy placu zabaw etc., przy czym do każdego z nich mocuje się także wycięte puste paski papieru.

Przechodnie są proszeni o udzielenie na nich anonimowych odpowiedzi na zadane pytania. Ekspozycję można zostawić na pewien czas, dbając także o pozostawienie materiałów, które pozwolą na dopisywanie kolejnych odpowiedzi (np. kilka pustych pasków papieru pod każdym ze zdjęć, karteczki samoprzylepne).



Fotografie und Zitate

Ausstellung in Wadowice.

Foto: M. Sztark

Ziel: Schaffung einer Möglichkeit für die Bewohner*innen, die Realität mittels Fotos und Aussagen berühmter Persönlichkeiten vielschichtig zu kommentieren.

Zusammenfassende Beschreibung der Methode: Die Befragten dokumentieren ihre Beobachtungen zu ihrem Wohnort durch fotografische Aufnahmen. Deren fotografische Aussagen werden von weiteren Personen mit Hilfe von Zitaten bekannter Personen kommentiert.

Dauer: Ca. 2–5 Tage; Gewinnen von Interessenten für die Teilnahme an der Forschung (1–3 Tage), Foto-spaziergang (1 Tag), Auswahl, Entwicklung von Fotos (1 Tag) + Exposition im öffentlichen Raum (1 Tag).

Material / Raum: eine ausreichende Anzahl von Fotoapparaten, Laserdrucker, Kopierer, Papierstreifen mit Zitaten (etwa 300 – 400 Zitate, die nach dem Zufallsprinzip ausgewählt werden wollten), Kleber/transparentes Klebeband, ein allgemein zugänglicher Raum oder ein Platz im öffentlichen Raum.

Fotografie und Zitate ist eine weitere Methode, bei der das Medium der Fotografie eingesetzt wird (sie eignet sich besonders gut für die Arbeit mit Kindern und Jugendlichen). Während des Forschungsspaziergangs fotografieren die Teilnehmer*innen die von ihnen selbst gewählten Objekte – das können Landschaften, Gebäude oder Details sein. Die Fotografien sind persönliche Aussagen ihrer Autor*innen zu dem bewohnten Raum. Nach dem Ausdrucken werden die Fotos in einem Raum oder öffentlich platziert. Anschließend wählen andere Teilnehmer*innen für jedes Foto Zitate, die ihrer Ansicht nach am besten dazu passen. Sie kleben sie auf den Rahmen oder setzen sie ins Bild. Es kann mehrere Kommentare mit Zitaten geben.

Wie bei vielen anderen hier beschriebenen Methoden können die Ergebnisse der Arbeit einem breiten Publikum präsentiert werden, um die Diskussion über ein für den*die Moderator*in interessantes Thema um möglichst unterschiedliche Perspektiven zu erweitern.

- Bitten Sie die Teilnehmer*innen, keine eigenen Fotos zu kommentieren. Es ist ratsam, die Anzahl der Zitate zu einem Foto zu begrenzen (z. B. auf 3 Kommentare).



Fotografia i cytaty

Wystawa w Wadowicach.

Fot. M. Sztark

Cel: stworzenie okazji do wielowątkowego komentowania rzeczywistości przez mieszkańców przy pomocy fotografii i cytatów z wypowiedzi sławnych osób.

Opis metody w skrócie: uczestnicy badania dokumentują swoje spostrzeżenia o miejscu zamieszkania przy pomocy fotografii. Ich fotowypowiedzi są komentowane przez kolejne osoby przy pomocy zestawu cytatów/złotych myśli znanych osób.

Czas: około 2–5 dni; rekrutacja osób zainteresowanych udziałem w badaniu (1–3 dni), spacer fotograficzny (1 dzień), wybór, drukowanie zdjęć (1 dzień) + ekspozycja w przestrzeni publicznej (1 dzień).

Zadbaj o: odpowiednią ilość aparatów fotograficznych, drukarkę laserową, kserokopiarkę, paski papieru z cytatami – ok. 300–400 cytatów (powinny być wybrane losowo), klej/taśmę bezbarwną, ogólnie dostępną salę lub miejsce w przestrzeni publicznej.

Fotografia i cytaty to kolejna metoda, w której wykorzystuje się fotografię (szczególnie dobrze sprawdza się, kiedy badacz pracuje z dziećmi i młodzieżą). W trakcie spaceru badawczego uczestnicy fotografują samodzielnie wybrane przez siebie kadry; mogą być to zarówno krajobrazy, jak i budynki czy detale. Fotografie stanowią osobiste wypowiedzi ich autorów o zamieszkiwanej przestrzeni. Po wydrukowaniu fotografie rozmieszczane są w sali lub w przestrzeni publicznej, a kolejni uczestnicy badania dobierają do każdej z nich cytaty, który wg. nich szczególnie pasuje. Przyklejają go do ramy lub komponują w kadrze. Komentarze z cytatami może być kilka.

Jak w wielu innych opisywanych metodach, wyniki pracy mogą zostać zaprezentowane szerszej publiczności celem rozszerzenia dyskusji na temat interesującej badacza przestrzeni.

- Poproś uczestników, żeby nie komentowali cytatem własnych fotografii. Warto wprowadzić ograniczenie ilości cytatów związanych z każdą fotografią (np. do 3 komentarzy).

Pläne, Wappen

Foto: M. Sztark

Ziel: Suche nach Schlüsselerzählungen über den Ort.

Zusammenfassende Beschreibung der Methode: Diskussion über den Ort auf der Grundlage eines detaillierten Plans und das Entwerfen von Ortswappen.

Dauer: Etwa 5 Tage; Suche und Vorbereitung von Materialien (2–3 Tage), Gewinnen von Personen, die an der Teilnahme interessiert sind (1–4 Tage), Arbeit mit dem Plan und an den Wappen (1 Tag) + Exposition im öffentlichen Raum (1 Tag).

Material: die ausgedruckten (schwarz-weiß) Raumpläne, Buntstifte, Pastellfarbe.

Im Laufe der Arbeit analysieren die Teilnehmer*innen den auf großem Format ausgedruckten Plan eines Raumes (Dorf, Straße, Wohnsiedlung). Neben den Plan setzt der*die Moderator*in ein leeres Wappenschild, das die Teilnehmer*innen dazu anregt, ein neues Wappen für ein Dorf, eine Straße oder eine Wohnsiedlung zu entwerfen.

- Die Methode eignet sich besonders für die Arbeit auf dem Land, in Kleinstädten oder in Bezug auf einzelne Bezirke, Siedlungen oder Straßen.

Plany, herby



Fot. M. Sztark

Cel: poszukiwanie kluczowych narracji o miejscu.

Opis metody w skrócie: dyskusja na temat miejsca w oparciu o szczegółowy plan – projektowanie herbów miejsca.

Czas: około 5 dni; poszukiwanie i przygotowanie materiałów (2–3 dni), rekrutacja osób zainteresowanych udziałem w badaniu (1–4 dni), praca z planem (1 dzień) + ekspozycja w przestrzeni publicznej (1 dzień).

Zadbaj o: wydrukowane (czarno-białe) plany przestrzeni, kredki, pastele.

W trakcie pracy uczestnicy analizują uprzednio wydrukowany w dużym formacie plan interesującej badacza przestrzeni – wsi, ulicy, osiedla. Obok planu badacz umieszcza także pustą tarczę herbową, która angażuje uczestników do wymyślenia nowego herbu dla wsi, ulicy czy osiedla.

- Metoda jest szczególnie przydatna do pracy na wsi, w małych miejscowościach lub w odniesieniu do dzielnic, osiedli lub ulic w miastach i miasteczkach.

Mikromuseum

Sammeln von Artefakten
für ein Mikromuseum im Dorf Pogorzel, 2011.
Foto: M. Sztark

Ziel: Suche nach versteckten Erzählungen eines Ortes.

Zusammenfassende Beschreibung der Methode: Vor Ort gesammelte und beschriebene Artefakte bilden ein persönliches Mikromuseum zur Geschichte und Identität des Ortes.

Dauer: Etwa 2–7 Tage; Gewinnen von Personen, die an der Teilnahme interessiert sind (1–3 Tage), Wanderungen und Suche von Artefakten (1 Tag), Erstellen von Geschichten zu den Artefakten, Sammeln von Informationen (1 Tag) + Vorbereitung einer Ausstellung.

Material: ausreichende Anzahl von Beuteln mit Zipper-Verschluss (in verschiedenen Größen), Informationen über die geplante Forschung, detaillierte Karte des Ortes, Kisten oder Kartons zur Präsentation der Mikromuseen, Drucker und Computer zur Vorbereitung der Unterschriften, ein geschlossener oder öffentlicher Raum.

Das **Mikromuseum** bilden Personen, die zur Teilnahme an der Forschung eingeladen sind. Der*die Moderator*in geht mit einer Gruppe von 4–8 Personen spazieren oder bittet sie, dass sie sich einzeln oder in kleineren Gruppen auf die Suche nach Gegenständen machen, die für sie aus irgendeinem Grund interessant sind. Jede Person bekommt verschiedene Beutel mit Zipper-Verschluss, in die die gefundenen Artefakte gelegt werden. Anschließend analysieren die Teilnehmer*innen die Funde in einem Team, treffen eine Auswahl für die Ausstellung und beschreiben sie.

Das Verfahren ist eine in der Archäologie verwendete Oberflächenuntersuchung, d.h. die Suche nach Spuren menschlicher Aktivität auf der Erdoberfläche, ohne Beeinträchtigung des Bodens. Es lohnt sich daher, die in der Archäologie praktizierten Verfahren anzuwenden:

- Bestimmung der Position (Orte, an denen Artefakte gesammelt wurden) durch genaue Markierung auf einer detaillierten Karte.
- Sammeln der Artefakte von der Erdoberfläche.
- Versuch der Altersbestimmung der Artefakte (Ermittlung der Ursprungszeit).
- Interpretation von Artefakten (Versuch, deren Funktion, Zweck und Geschichte zu erklären)

Mikromuseum ist eine Methode, die es ermöglicht, die nächste Umgebung zu interpretieren sowie verborgene oder vergessene Geschichten zu finden. Wenn mehr Zeit ist, kann der*die Moderator*in auch darum bitten, Informationen über ausgewählte Artefakte zu sammeln, z. B. durch Interviews mit Personen, die etwas darüber wissen könnten.

Die Sammlungen der Artefakte, die während der Forschung entstanden sind, sollten an einem öffentlichen Ort ausgestellt werden, um die Besucher*innen zur Reflexion anzuregen.

- **Mikromuseum** bewährt sich gut bei der Arbeit mit Kindern. Die gewonnenen Informationen und Geschichten können einem breiten Publikum auf attraktive Weise präsentiert werden, z. B. durch die Vorbereitung einer Theateraufführung, Performance etc.
- Die Arbeit mit der **Mikromuseum**-Methode kann ziemlich lange dauern. Es lohnt sich, die verschiedenen Arbeitsschritte durch eine ein- oder mehrtägige Pause zu trennen, um die Reflexionen und die Erholung vor der nächsten Etappe zu gewährleisten.



Mikromuzea

Zbieranie artefaktów
do mikromuzeum we wsi Pogorzelska, 2011.

Fot. M. Sztark

Cel: Poszukiwanie ukrytych narracji miejsca.

Opis metody w skrócie: zebrane na ziemi i opisane artefakty, tworzą mikromuzeum osobiste o historii i tożsamości miejsca.

Czas: około 2–20 dni (rekrutacja osób zainteresowanych udziałem w badaniu (1–3 dni), spacer i poszukiwanie artefaktów (1 dzień), tworzenie historii do artefaktów, zbieranie informacji (1 dzień) + przygotowanie ekspozycji.

Zadbaj o: odpowiednią ilość woreczków strunowych (różnej wielkości), informację na temat planowanego badania, salę lub dostępną przestrzeń na świeżym powietrzu, skrzynki lub kartony do ekspozycji mikromuzeów, drukarkę i komputer do przygotowania podpisów.

Mikromuzeum tworzą osoby zaproszone do udziału w badaniu; badacz wyrusza na spacer z grupą osób (4–8 uczestników) lub prosi ich, aby indywidualnie/w mniejszych grupach udali się na poszukiwania przedmiotów, które z jakiegoś względu ich zainteresują. Przed wyruszeniem każda z osób otrzymuje woreczki strunowe, w których umieszcza odnalezione artefakty. Następnie uczestnicy zespołowo analizują znaleziska, dokonują wyboru do ekspozycji i opisują je.

Metoda ta jest stosowanym w archeologii badaniem powierzchniowym, czyli poszukiwaniem śladów działalności człowieka na powierzchni ziemi, bez ingerencji w grunt. Dlatego warto zastosować metody postępowania stosowane w archeologii:

- określenie położenia stanowisk (miejsc, gdzie zostały zebrane artefakty) poprzez dokładne naniesienie na szczegółową mapę
- zebranie artefaktów z powierzchni ziemi
- próba wydatowania artefaktów (określenie daty pochodzenia)
- interpretacja artefaktów (próba wyjaśnienia ich funkcji, przeznaczenia, historii)

Mikromuzeum jest metodą, która pozwala na interpretację najbliższej przestrzeni, a także odnalezienie narracji ukrytych, zapomnianych. Jeżeli badacz ma więcej czasu, może również poprosić o zebranie informacji o wybranych artefaktach, np. poprzez przeprowadzenie rozmów z osobami, które mogą coś o nich wiedzieć.

Stworzone podczas badania kolekcje artefaktów należy wyeksponować w publicznym miejscu – by zainspirować refleksje u zwiedzających.

- **Mikromuzeum** dobrze sprawdza się w pracy z dziećmi. Informacje i historie zdobyte w ten sposób można w atrakcyjny sposób zaprezentować szerszej publiczności, np. przygotowując spektakl teatralny, performance etc.
- Praca z wykorzystaniem metody **mikromuzeum** może trwać dość długo; jeżeli mamy czas, warto oddzielić poszczególne etapy pracy jedno- lub kilkudniową przerwą, co pozwoli na pogłębienie refleksji i odpoczynek przed każdym kolejnym zadaniem.

Simuliertes Fernsehen

Simuliertes Fernsehen im Dorf Pogorzel, 2011.
Foto: M. Sztark

Ziel: Erfassung von Einzelaussagen zu einem bestimmten Thema in einer Videoaufzeichnung.

Zusammenfassende Beschreibung der Methode: Im Rahmen eines Workshops werden Interviews mit verschiedenen Personen durchgeführt.

Dauer: Ca. 7 Tage; Gewinnen von Personen, die an der Umfrage teilnehmen möchten (1–3 Tage), Workshop zu TV-Interviewtechniken (1 Tag), Einladung von Gästen (1 Tag), Befragung von Gästen (1 Tag), Wiedergabe des gesammelten Materials und Diskussion (1 Tag).

Material/ Raum: 1 Kamera, 1 Computer und 1 Projektor sowie ein Raum für Interviews und zur Wiedergabe der Gespräche.

Bei dieser Methode übernehmen die zur Zusammenarbeit eingeladenen Personen sowohl die Rolle der Fragenden als auch der Befragten. Die Rolle des*der Moderator*in besteht in erster Linie darin, die Aktivität zu organisieren und die Teilnehmer*innen an die Situation eines Fernsehinterviews heranzuführen. Dazu werden journalistische Workshops zu den Techniken des Fernsehinterviews durchgeführt. Die Teilnehmer*innen laden Gäste ein, mit denen sie sprechen möchten (es können sowohl ausgewählte Personen aus ihrer Mitte, Familienmitglieder, Freunde, aber auch für den jeweiligen Ort wichtige Personen sein, z. B. Bürgermeister, Lehrer, Förster). Im nächsten Schritt werden unter aktiver Beteiligung des Publikums Interviews durchgeführt, die aufgezeichnet, dann wiedergegeben und als Ausgangspunkt für weitere Gespräche über den Raum genutzt werden.

- Es sollte sichergestellt sein, dass jede Person, die sich bereit erklärt, ein Interview für simuliertes Fernsehen zu geben, im Voraus über die Aufzeichnung des Gesprächs informiert wird und darüber, für wen und in welchen Situationen die Aufnahme zur Verfügung steht.



Telewizja symulowana

Telewizja symulowana we wsi Pogorzelska, 2011.

Fot. M. Sztark

Cel: Pozyskanie indywidualnych wypowiedzi na zadany temat w zapisie video.

Opis metody w skrócie: w ramach warsztatów dziennikarskich dla młodzieży przeprowadzane są wywiady z różnymi osobami.

Czas: około 7 dni; rekrutacja osób zainteresowanych udziałem w badaniu (1–3 dni), warsztaty na temat technik wywiadu telewizyjnego (1 dzień), zapraszanie gości (1 dzień), przeprowadzenie wywiadów z gośćmi (1 dzień), odtwarzanie zebranego materiału i dyskusja (1 dzień)..

Zadbaj o: kamerę, odpowiednią przestrzeń do przeprowadzania wywiadów, komputer i rzutnik do odtworzenia rozmów.

Badacz-animacja, który zdecyduje się na zastosowanie tej metody musi pamiętać, że osoby zaproszone do współpracy przyjmują rolę zarówno uczestników badania, jak i badaczy. Rolą badacza-animatora jest przede wszystkim organizowanie aktywności i przybliżenie uczestnikom sytuacji wywiadu telewizyjnego. Po zebraniu grupy zainteresowanych osób, badacz-animacja prowadzi warsztaty dziennikarskie na temat technik wywiadu telewizyjnego.

Uczestnicy zapraszają gości, z którymi chcieliby porozmawiać (mogą być to zarówno wybrane osoby spośród nich samych, członkowie rodziny, znajomi, ale też osoby ważne dla danej miejscowości, np. sołtys, nauczyciel, leśniczy).

Kolejnym etapem jest przeprowadzenie wywiadów z aktywnym udziałem publiczności, które zostają nagrane, a następnie odtworzone i traktowane jako punkt wyjścia do dalszych rozmów o przestrzeni.

- Należy zadbać o to, aby każda osoba, która zgodzi się udzielić wywiadu dla telewizji symulowanej została uprzednio poinformowana o nagrywaniu rozmowy, jak również o tym, dla kogo i w jakich sytuacjach nagranie będzie dostępne.

Kantige Zeitung

Redaktion der kantigen Zeitung
während eines Dorffestes in Wieliszewo, 2013.

Foto: M. Sztark

Ziel: Lebendige Erzählungen über den Ort kreieren und in den aktuellen Umlauf einbringen.

Zusammenfassende Beschreibung des Projekts: Die vor Ort gestaltete Zeitung nimmt die Form eines im öffentlichen Raum schwebenden Würfels an, kann laufend gelesen und kommentiert werden.

Dauer: Ca. 10 – 12 Tage: Suche nach einem Redaktionsteam (4 – 5 Tage), Vorbereitung der Materialien (2 – 5 Tage), Vorbereitung der Zeitung (1 Tag), Ausstellung der Zeitung, Einladung zur Kommentierung und Überschreibung der Geschichte (1 Tag).

Material / Raum: feste, große Kartonagen, Kleber/Klebeband, Scheren, Schnüre, Marker, ein Raum, in dem die Zeitung platziert werden kann.

Die **kantige Zeitung** wird von einem Redaktionsteam erstellt. Es kann sowohl aus Personen bestehen, die an einem bestimmten Ort leben und zur Zusammenarbeit eingeladen werden, als auch aus einem externen Forschungsteam. Für einige Tage sammelt die Redaktion Materialien über einen ausgewählten Ort, schreibt kurze Informationen dazu und illustriert diese mit Fotos, Comics, Anzeigen usw., wobei sie daran denkt, neben den Texten einen leeren Raum zu lassen.

Dann wird die Zeitung gefaltet, großformatig ausgedruckt und jede Seite auf eine der Wände eines zuvor vorbereiteten Kartonwürfels geklebt. Die kubische Zeitung wird im öffentlichen Raum platziert, um die Bewohner*innen zu ermutigen, sie nicht nur zu lesen, sondern auch zu kommentieren. Zu diesem Zweck ist es sinnvoll, an jeder Seite einen Stift zu platzieren. Je größer die Zeitung ist, desto attraktiver ist sie auch (eine Seite des Würfels kann bis zu 100 cm lang sein).

- Wenn es ein Forschungsteam und gleichzeitig ein Redaktionsteam gibt, das aus Bewohner*innen besteht, können entweder alle Materialien in einer **kantigen Zeitung** veröffentlicht oder aber zwei Zeitungen herausgegeben werden, die es erlauben, das zu zeigen, was für die Menschen, die in einem bestimmten Raum leben und für die, die ihn besuchen, besonders interessant ist.



Gazeta graniasta

Redakcja gazety graniastej
podczas festynu w Wieliszewie, 2013.

Fot. M. Sztark

Cel: Tworzenie żywych narracji o miejscu i wprowadzanie ich w bieżący obieg.

Opis projektu w skrócie: redagowana tu i teraz gazeta przyjmuje formę sześcianu zawieszonego w przestrzeni publicznej, może być czytana i komentowana na bieżąco.

Czas: około 10–12 dni: rekrutacja zespołu redakcyjnego (4–5 dni), przygotowanie materiałów (2–5 dni), przygotowanie gazety (1 dzień), ekspozycja gazety, zaproszenie do komentowania i nadpisywania historii (1 dzień).

Zadbaj o: sztywne, duże arkusze kartonu, klej/taśmę klejącą, nożyczki, sznurki, flamastry, przestrzeń, w której można umieścić gazetę graniastą.

Gazeta graniasta przygotowywana jest przez zespół redakcyjny. Może on się składać zarówno z osób mieszkających w danej miejscowości i zaproszonych do współpracy, jak też z członków zespołu badawczego z zewnątrz.

Przez kilka dni redakcja zbiera materiały o wybranej miejscowości i pisze o nich krótkie informacje, ilustrowane zdjęciami, komiksy, ogłoszenia etc., pamiętając o tym, żeby zostawić także puste miejsce obok tekstów. Później gazeta musi zostać złożona i wydrukowana w dużym formacie, a każda szpalta naklejona na jedną ze ścian uprzednio przygotowanej kartonowej bryły – w kształcie sześcianu.

Sześcienne gazetę umieszczamy w przestrzeni publicznej, tak by zachęcić mieszkańców nie tylko do jej czytania, ale także komentowania. W tym celu przy każdym boku warto umieścić flamastry. Im większa będzie kubatura gazety, tym bardziej atrakcyjnie będzie ona wyglądała, jeden bok bryły może mierzyć nawet 100 cm.

- Jeśli posiadasz zespół badawczy, a jednocześnie zależy ci, żeby w skład zespołu redakcyjnego weszli mieszkańcy, możesz zdecydować się albo na umieszczenie wszystkich materiałów w jednej **gazecie graniastej** albo na wydanie dwóch, które pozwolą na pokazanie, co w szczególności zwraca uwagę osobom, które daną przestrzeń zamieszkują na co dzień i tym, które ją odwiedzają.

Dorf-/Straßenplan aus Holzbausteinen

Fest der Bausteine in Kamień Pomorski.

Foto: M. Sztark

Ziel: Den Fokus auf die räumliche Analyse eines Ortes legen

Zusammenfassende Beschreibung des Projekts: Mit Hilfe von Holzbausteinen wird der Plan eines Ortes erstellt.

Dauer: 1 Tag

Material: eine ausreichende Anzahl von Steinen und genügend Raum, um sie auszulegen

Zunächst können die Teilnehmer*innen die Anwendung von Holzbausteinen individuell üben. Dann arbeitet jede*r im Team mit dem Ziel, den Plan eines Ortes oder einer Straße zu erstellen.

- Die Methode kann bei der Arbeit mit Kindern als Beruhigungselement eingesetzt werden, indem sie sich auf die Aufgabe konzentrieren. Sie kann auch mit anderen Methoden kombiniert werden. Die Verwendung von Holzbausteinen gibt dem*der Moderator*in die Möglichkeit, von einem lustigen zu einem ernsthaften Gespräch überzugehen und auch Erwachsene in die Diskussion über den Ort einzubeziehen.
- Holzbausteine ermöglichen es, den Plan eines Ortes in beliebigen Proportionen zu gestalten und ihn auch im Gesprächsverlauf zu modifizieren.

Das Dorf Pogorzel aus Holzbausteinen
Foto: M. Sztark





Plan wsi / ulicy z klocków Kapla

Festiwal klockologii w Kamieniu Pomorskim.

Fot. M. Sztark

Cel: skupienie uwagi na analizie przestrzennej miejsca.

Opis projektu w skrócie: próba odtworzenia planu miejsca przy pomocy drewnianych klocków Kapla.

Czas: 1 dzień.

Zadbaj o: odpowiednią ilość klocków i przestrzeń do ich układania.

Badacz wykorzystuje tu drewniane klocki Kapla; na początek proponuje uczestnikom indywidualne ćwiczenia z ich wykorzystaniem, a następnie wszyscy pracują zespołowo, mając na celu ułożenie mapy/planu miejscowości lub ulicy.

- Metoda może być wykorzystywana w pracy z dziećmi jako element wyciszający, koncentrujący na zadaniu i łączony z innymi metodami. Użycie klocków Kapla daje szansę na przejście od zabawy do poważnej rozmowy, a także włączyć do dyskusji o miejscu dorosłych.
- Klocki Kapla pozwalają układać plan miejsca w dowolnych proporcjach, a także modyfikować go w trakcie rozmowy.

Wieś Pogorzel układana z klocków Kapla.

Fot. M. Sztark

Audiodeskription des Raumes

Spaziergang mit verdeckten Augen in Wieliszewo, 2012.

Foto: M. Sztark

Ziel: Objektive Analyse des Standorts.

Zusammenfassende Beschreibung der Methode: Die Teilnehmer*innen machen einen Spaziergang mit Augenbinde in Begleitung einer Person, die den Raum erklärt.

Dauer: 1–2 Tage; Gewinnen von Personen, die bereit sind, an der Forschung teilzunehmen (1 Tag).

Material: Augenbinde für jede*n Teilnehmer*in

Die Methode der **Audiodeskription** kann z. B. bei den ersten Besuchen in einem für den*die Forscher*in interessanten Raum verwendet werden, da sie das Wissen über den Raum durch andere Sinne als das Sehen, die dominante Wahrnehmung des Raumes, vermittelt. Eine Person »von außen«, die die Gegend nicht gut kennt, führt eine Gruppe von Bewohner*innen mit Augenbinden und erzählt ihnen, was sie sieht. Die Geschichte wird zur Analyse nach dem Spaziergang aufgezeichnet. In der Diskussion werden die Unterschiede in der Wahrnehmung von Raum durch Bewohner*innen und Besucher*innen erörtert.

Audiodeskrypcja przestrzeni



Spacer z zasłoniętymi oczami w Wieliszewie, 2012.

Fot. M. Sztark

Cel: obiektywna analiza miejsca.

Opis metody w skrócie: spacer z opaską na oczach w towarzystwie osoby opowiadającej przestrzeń.

Czas: 1–2 dni; rekrutacja osób chętnych do wzięcia udziału w badaniu (1 dzień), spacer (1 dzień).

Zadbaj o: opaskę na oczy dla każdego uczestnika

Audiodeskrypcja przestrzeni może być stosowana np. podczas pierwszych wizyt w interesującej badacza przestrzeni, ponieważ zapewnia poznanie jej poprzez zmysły inne niż wzrok, dominujący postrzeganie przestrzeni. Osoba »z zewnątrz«, która nie zna dobrze badanej okolicy oprowadza grupę jej mieszkańców opowiadając to, co widzi, uczestnikom spaceru, którzy mają zasłonięte oczy. Opowieść może być nagrywana, by służyć następującej po spacerze analizie. W dyskusji omawiane są różnice w postrzeganiu przestrzeni przez mieszkańców i przybyszów.

Fotostudio im Raum

Fotostudio im Dorf Góra, 2013.

Foto: M. Sztark

Ziel: Schaffung einer Möglichkeit zum Gespräch über den Ort, Erstellen von Porträts und Digitalisieren alter Fotos.

Zusammenfassende Beschreibung der Methode: Aufbau eines Porträtstudios in einem nicht verlassenen Raum.

Dauer: 1–5 Tage; Vorbereiten des Studios und Anfertigen von Fotografien (1 Tag), Vorbereiten einer Ausstellung (1–3 Tage), Organisation der Ausstellung (1 Tag).

Material: Fotoausrüstung und grundlegende Studioausrüstung, Scanner, gedruckte und vergrößerte Fotos.

Diese Methode bewährt sich besonders gut an schwierigen, heruntergekommenen Orten, erfordert aber viel Können und professionelles Material. An einem besonders vernachlässigten, unauffälligen Ort (dies können Deponien, verlassene Gebäude usw. sein) wird ein professionelles Fotostudio aufgebaut. Die Bewohner*innen werden in dieses Studio eingeladen und von einem*r professionellen Fotograf*in porträtiert, anschließend erhalten sie die Fotos.

Die Beziehungen zu den Porträtierten, die während der Aufnahmen entstehen, schaffen eine gute Gelegenheit, über den Ort, seine Geschichte und die persönlichen Erfahrungen mit diesem Ort zu sprechen. Außerdem wird ein Stand zum Einscannen alter Porträtfotos aufgebaut, die die Bewohner*innen zu den Gesprächen mitbringen. Die Fotos werden gescannt und sofort zurückgegeben.

Nach einiger Zeit wird an der Stelle, an der sich das Fotostudio befand, eine Ausstellung von Fotografien organisiert. Hier werden sowohl die im Studio aufgenommenen als auch die von den Bewohner*innen mitgebrachten Porträts gezeigt.



Studio fotograficzne w przestrzeni

Studio fotograficzne we wsi Góra, 2013.

Fot. M. Sztark

Cel: stworzenie okazji do rozmów o miejscu, pozyskanie i digitalizacja starych fotografii.

Opis metody w skrócie: aranżacja studia portretowego w przestrzeni nieoczywistej.

Czas: 1–5 dni; przygotowanie studia i wykonanie zdjęć (1 dzień), przygotowanie ekspozycji (1–3 dni), organizacja wystawy (1 dzień).

Zadbaj o: sprzęt fotograficzny i podstawowe wyposażenie studia, skaner, materiał, który posłuży do wykonania ekspozycji, wydrukowane i powiększone zdjęcia.

Metoda ta sprawdza się zwłaszcza w trudnych przestrzeniach, jednak sama w sobie wymaga sporo umiejętności i materiałów. Badacz-animador, w interesującej go przestrzeni wybiera miejsce szczególnie zaniedbane, nieoczywiste, w którym organizuje profesjonalne studio fotograficzne. Może to być np. wysypisko śmieci, opuszczone budynki etc. Mieszkańcy zaproszeni są do studia, w którym mogą zostać sfotografowani przez profesjonalnego portrecistę i otrzymać zdjęcia.

Sytuacja relacji z portretowanymi wyzwala możliwość prowadzenia rozmów o miejscu, jego historii i osobistych z miejscem doświadczeń. Należy również urządzić stanowisko do skanowania starych fotografii, które w trakcie rozmów przynoszą mieszkańcy. Zdjęcia są skanowane i od razu oddawane. Po jakimś czasie w tym samym miejscu, w którym stało studio fotograficzne, organizowana jest wystawa zdjęć: zarówno zrobionych w studiu portretów, jak i tych, które zostały przyniesione przez mieszkańców.

Literatur

1. Dla. Animacja kultury. Metody/działania/inspiracje. (Für. Kulturanimation. Methoden/Handlungen/Inspirationen. Towarzystwo Inicjatyw Twórczych »ę« (Verein der kreativen Initiativen »ę«).
2. Lokal: Animator kultury/Community Arts, Redakcja: Iwona Kurz, Institut für Polnische Kultur, Universität Warszawa
3. Pomysły do zrobienia (Ideen zur Verwirklichung). Towarzystwo Inicjatyw Twórczych »ę« (Verein der Kreativen Initiativen »ę«).
4. SPINACZ. Wolne pomysły z Dolnego Śląska na 2016 rok i później. (KLAMMER. Freie Ideen aus Niederschlesien). BFI 2016.
5. Animacja kultury. Doświadczenie i przyszłość (Kulturanimation. Erfahrung und Zukunft) (Red. Grzegorz Godlewski, Iwona Kurz, Andrzej Mencwel, Michał Wójtowski)
6. Veröffentlichungen der Landesweiten Projektbörsen: Bildung und Animation. Kunst + Animation. Geschichten + Animation. Neue Medien + Animation
7. T. Kaźmierczak, M. Rymsza, (Red.) W stronę aktywnych służb społecznych, II zeszyt Laboratorium Innowacji Społecznej, ISP i CAL Warszawa 2012
8. W. Kłosowski (Red.), Kierunek Kultura. W stronę żywego uczestnictwa w kulturze (Richtung Kultur. Auf dem Weg zu einer lebendigen Teilnahme an der Kultur), Mazowieckie Centrum Kultury i Sztuki, Warszawa 2011.
9. W. Burszta i in., Raport o stanie i różnicowaniach kultury miejskiej w Polsce (Bericht über den Stand und die Vielfalt der urbanen Kultur in Polen)
10. T. Rakowski (Red.), Ethnografie/Animation/Kunst. Nierozpoznane wymiary rozwoju kulturalnego (Nicht erkannte Dimensionen der kulturellen Entwicklung), NCK Warszawa, 2013.
11. Henzler P., Skrzypczak B. (Red.). Kim jest animator społeczny (Wer ist ein sozialer Animator?), Warszawa 2006.
12. Jankowski Dzierżymir. Pedagogika kultury. Studia i koncepcja. (Kultur-Pädagogik. Studie und Konzept). Kraków 2010.
13. Sławomir Czarnecki. Nowa widownia. O promocji w kulturze. (Neues Publikum. Über Förderung im Kulturbereich). NCK 2015.
14. Karol Piekarski. (Red.) Metody badania i odkrywania miasta oparte na danych (Forschungsmethoden und Stadtentdeckung). Medialab Katowice. Instytucja Kultury Katowice – Miasto Ogrodów, 2015.
15. Karolina Sikorska (Red.) Poradnik metodyczny. Edukacja kulturowa t. 1. (Methodik-Handbuch), Centrum Praktyk Edukacyjnych (Zentrum für Bildungspraktiken), Centrum Kultury Zamek, Poznań 2015.
16. Jacek Graczyk, Bogdan Skrzypczak, Domy kultury jako Centra Aktywności Lokalnej (Kulturhäuser als Zentren der lokalen Aktivität), Kwartalnik Trzeci Sektor (Vierteljahresschrift) Nr. 19, Winter 2009.
17. Mikołaj Brenk. Praca socjalna w pedagogice społecznej Heleny Radlińskiej. (Sozialarbeit in der Sozialpädagogik von Helena Radlińska. Eine Skizze des Themas.) Poznań 2009.

Piśmiennictwo

1. Dla. Animacja kultury. Metody/działania/inspiracje. Towarzystwo Inicjatyw Twórczych »ę«.
2. Lokalnie: Animacja kultury/Community Arts, redakcja: Iwona Kurz, Instytut Kultury Polskiej, Uniwersytet Warszawski.
3. Pomysły do zrobienia. Towarzystwo Inicjatyw Twórczych »ę«.
4. SPINACZ. Wolne pomysły z Dolnego Śląska na 2016 rok i później. BFI 2016.
5. Animacja kultury. Doświadczenie i przyszłość (red. Grzegorz Godlewski, Iwona Kurz, Andrzej Mencwel, Michał Wójtowski).
6. Publikacje z Ogólnopolskich Giełd Projektów: Edukacja i Animacja. Sztuka + Animacja. Historie + Animacja. Nowe media + Animacja.
7. T. Kaźmierczak, M. Rymśa, (red.) W stronę aktywnych służb społecznych, II zeszyt Laboratorium Innowacji Społecznej, ISP i CAL, Warszawa 2012.
8. W. Kłosowski (red.), Kierunek Kultura. W stronę żywego uczestnictwa w kulturze, Mazowieckie Centrum Kultury i Sztuki, Warszawa 2011.
9. W. Burszta i in., Raport o stanie i różnicowaniach kultury miejskiej w Polsce.
10. T. Rakowski (red.), Etnografia/animacja/sztuka. Nierozpoznane wymiary rozwoju kulturalnego, NCK Warszawa, 2013.
11. Henzler P., Skrzypczak B. (red.). Kim jest animator społeczny, Warszawa 2006.
12. Jankowski Dzierżymir. Pedagogika kultury. Studia i koncepcja. Kraków 2010.
13. Sławomir Czarnecki. Nowa widowia. O promocji w kulturze. NCK 2015.
14. Karol Piekarski. (red.) Metody badania i odkrywania miasta oparte na danych. Medialab Katowice. Instytucja Kultury Katowice – Miasto Ogrodów, 2015.
15. Karolina Sikorska (red.) Poradnik metodyczny. Edukacja kulturowa t. 1. Centrum Praktyk Edukacyjnych, Centrum Kultury Zamek, Poznań 2015.
16. Jacek Gralczyk, Bogdan Skrzypczak, Domy kultury jako Centra Aktywności Lokalnej, Kwartalnik Trzeci Sektor nr 19, zima 2009.
17. Mikołaj Brenk. Praca socjalna w pedagogice społecznej Heleny Radlińskiej. Zarys tematu. W: Ad novum fructum. Z okazji... Poznań 2009.

Dorf- und Stadtspieler – Trainingsspiele für Kommunalentwicklung und Kreativität

Von Georg Pohl

In der Dörfergemeinschaft »XAGA« scheint Stillstand eingeleitet. Die Dörfer brauchen neue Anstöße für eine lebendige Zukunft. Wie aber kann man Investor*innen, Bewohner*innen und Gäste dazu bringen, der Region frischen Wind zu verleihen?

Die Verwaltung von »XAGA« hat eine Idee. Sie verteilt an alle interessierten Bewohner*innen und Investor*innen Grundstücke in der Region. Für den Anstoß des Aufschwungs stellt sie Baumaterialien zur Verfügung. Aus Knetwürfeln und originellen Ideen bauen die Spieler*innen nun Gebäude, bewirtschaften Felder, Wälder und Teiche und vieles mehr.

Die ersten neugierigen Bewohner*innen und Gäste kommen, um sich niederzulassen oder einfach nur alles anzuschauen. Für Besucher*innen in den eigenen Bauten gibt es Dorftaler, mit denen neue Knete und Grundstücke gekauft werden können. Deshalb ist originelle Werbung angesagt! Lohnt sich dabei eine gemeinsame Werbestrategie oder das extreme Gegenangebot? Welche Nutzungen ergänzen sich? Miteinander und Konkurrenz sind Teil einer bunten Dorfgemeinschaft.

Dorfspieler und Stadtspieler sind strategische Brettspiele. Auf einem fiktiven Dorf- bzw. Stadtplan als Spielfeld bauen die Spieler*innen eine Kommune frei nach ihren Ideen, Erfahrungen und Vorstellungen für eine nachhaltige Gemeinde bzw. für einzelne Institutionen in der Region.

Die Spiele dienen als Werkzeug für Kommunalentwicklung, Bürgerbeteiligung und Jugendarbeit und laden dazu ein, über sich und die Welt von morgen zu sprechen. Die Spieler*innen schlüpfen dabei in verschiedene Rollen: Mal bauen sie als Investor*in ein Gebäude, mal besuchen sie als Bewohner*in eine*n Nachbar*in, mal beschreiben sie als Stadtplaner*in die Situation. Ein*e Spieler*in beobachtet das Spiel. Am Ende entscheidet die Ehrenbürgerwahl über den Spielsieg. Nun zählen nicht nur Wahlkarten wie »die meisten Bauten«, sondern auch »das schönste Haus« oder »das Gebäude mit dem größten Zukunftspotenzial«. Die Gruppe beendet das Spiel gemeinsam – und diskutiert mit den Aufzeichnungen der/s Spielbeobachter*in das Erlebte und die Ideen.

Dorf- und Stadtspieler helfen, Interaktion zu üben und Inhalte zu klären. Sie bringen Interessen und Ziele der Mitspieler auf den Tisch, bauen Brücken zwischen Generationen, stärken Teamgeist und Verantwortung. Die Spiele sind für jeden geeignet und ohne professionelle Anleitung spielbar. Durch eine eigene Spielplatte kann das Setting verändert und mit eigenen Themen, Szenarien und Fragen gespielt werden.

In Jugendengagementprojekten können Dorf- und Stadtspieler die Ideenfindung und gemeinsame Steuerung unterstützen, wobei sich hier eine professionelle Begleitung vor allem zur Reflexion und Ergebnissicherung empfiehlt. Denn Jugendliche zur Beteiligung anzuregen und ihre Ideen zu erproben – das ist wohl die größte Ressource der Gesellschaft und jeder Kommune, die es zu entdecken und zu erschließen gilt.

Gry szkoleniowe dla graczy z wioski i z miasta na rzecz rozwoju społeczności i kreatywności

Autor: Georg Pohl

Wydarza się, że społeczność wiejska »XAGA« zatrzymała się w miejscu. Wioski potrzebują nowych impulsów do życia w przyszłości. Ale jak przekonać inwestorów, mieszkańców i gości, by tchnęli nowe życie w region?

Kierownictwo »XAGA« ma pomysł.

Rozdziela nieruchomości w regionie wśród wszystkich zainteresowanych mieszkańców i inwestorów. Dostarcza materiałów budowlanych, które pobudzają wzrost gospodarczy. Wykorzystując plastelinowe kostki i oryginalne pomysły, gracze* budują teraz budynki, uprawiają pola, lasy i stawy i wiele innych.

Pierwsi zaciekawieni mieszkańcy i goście przy-

jeżdżają, aby się osiedlić lub po prostu przyjrzeć się wszystkiemu. Dla odwiedzających we własnych budynkach znajdują się talary, za które można kupić nową plastelinę i nieruchomości. Dlatego właśnie potrzebna jest oryginalna reklama! Czy bardziej opłacalna jest wspólna strategia reklamowa, czy też ekstremalna kontroferta? Które zastosowania uzupełniają się wzajemnie? Wspólnota i konkurencja są częścią kolorowej społeczności wiejskiej.

Gracze wiejscy i miejscy są strategicznymi grami planszowymi. Na fikcyjnej mapie wioski lub miasta, która tworzy pole do gry, gracze budują wspólnotę zgodnie ze swoimi pomysłami, doświadczeniami i wyobrażeniami o zrównoważonej społeczności lub poszczególnych instytucjach w regionie.

Gry służą jako narzędzia rozwoju społeczności, uczestnictwa obywatelskiego i pracy z młodzieżą oraz zapraszają do rozmowy o sobie i świecie jutra. Gracze wcielają się w różne role: Czasami jako inwestorzy budują budynek, czasem jako mieszkańcy odwiedzają sąsiada, czasem jako urbaniści opisują sytuację. Jeden z graczy obserwuje grę. Pod koniec gry, osoba wybrana na honorowego obywatela decyduje, kto wygra grę. Liczą się nie tylko karty wyborcze, takie jak »większość budynków«, ale także »najpiękniejszy dom« czy »budynek o największym potencjale na przyszłość«. Grupa kończy grę razem – i omawia swoje doświadczenia i pomysły z notatkami obserwatora gry.

Gracze wiejscy i miejscy pomagają w trenowaniu interakcji i wyjaśnianiu treści. Przybliżają interesy i cele innych graczy, budują mosty między pokoleniami, wzmacniają ducha zespołu i odpowiedzialność. Gry są odpowiednie dla każdego i mogą być rozgrywane bez profesjonalnego instruktora. Ustawienia można zmieniać i grać z własnymi motywami, scenariuszami i pytaniami za pomocą własnej planszy do gry.

W projektach dot. zaangażowania młodzieży, mieszkańcy wsi i miast mogą wspierać burzę mózgów i wspólne kierowanie pomysłami, przy czym szczególnie zalecane jest profesjonalne wsparcie w celu przemyślenia i zapewnienia rezultatów. Zachęcanie młodych ludzi do uczestnictwa i testowania swoich pomysłów – jest to prawdopodobnie największy zasób społeczeństwa i każdej społeczności, który należy odkryć i rozwijać.



PRAXIS TIPPS



PRAKTYCZNE WSKAZÓWKI

Wertschätzend zusammenarbeiten

Von Niels Gatzke

Kooperation kann Spaß machen, ist aber manchmal schwierig. Im zivilgesellschaftlichen Engagement begegnen einem immer wieder Ideen und Projekte, die Andere bereits in ähnlicher Form durchgeführt haben. Dennoch können sie für die eigene Arbeit sinnvoll sein. Daher ein Tipp: Haben Sie Mut zu kopieren, aber sprechen Sie miteinander – damit Kooperation nicht zur Konkurrenz wird.

Immer wieder erleben wir, dass Veranstaltungsformate einfach übernommen oder Textpassagen kopiert werden. In der Regel freuen sich die Urheber*innen darüber, möchten aber nicht übergangen werden. Also fragen Sie ruhig an, wenn Sie etwas übernehmen möchten und informieren Sie sich gegenseitig. Dabei können sinnvolle Kooperationen entstehen und Sie müssen nicht alles alleine machen. Ein »In Kooperation mit Verein XYZ« oder »Initiiert von Organisation ABC« tut nicht weh und schafft gegenseitige Wertschätzung.

Wenn Sie eine neue Idee oder ein neues Projekt haben, überlegen Sie am besten gleich zu Beginn, welche Akteure es in der Region gibt, die auch an dem Thema arbeiten bzw. sich damit beschäftigt haben. Sprechen Sie diese Akteure an und versuchen Sie, sie einzubinden. Stellen Sie Ihre besondere Rolle oder Ihre innovativen Ideen dabei nicht in den Schatten, aber prüfen Sie dennoch, ob eine Kooperation sinnvoll wäre. Auf jeden Fall informieren Sie die anderen Akteure über Neuigkeiten und Erfolge und vergessen Sie nicht, sie zu Veranstaltungen einzuladen, die Sie in ihrem gemeinsamen Themenbereich organisieren.

Gerade zwischen Deutschen und Polen gibt es oft Unsicherheiten und zu beachtende Unterschiede. Während Deutsche eher dazu neigen – auch im Ehrenamt – die Rolle des Vereins oder der Organisation zu betonen, ist es Pol*innen häufiger wichtig, die individuelle Leistung aufzuzeigen. Dies drückt sich nicht immer direkt aus. So kann es beispielsweise vorkommen, dass jemand das persönliche Foto zur Bewerbung der Veranstaltung für geeigneter hält als das bisher verwendete Bild. Hier ist es wichtig, einander zu respektieren, den Mitstreiter*innen ihren

Raum für Individualität zu geben, aber andererseits auch die Organisation oder den Verein gebührend zu repräsentieren. Bleiben Sie dabei sachlich. Möglicherweise gilt es, den Wiedererkennungswert der Veranstaltung zu betonen und Sie finden eine andere Stelle, um die individuelle Wertschätzung auszudrücken. Vergessen Sie dabei auch andere Engagierte nicht.

Richtig teilen: Gerade in Facebook finden wir immer wieder Artikel und Videos oder interessante Fotos auf Seiten von nahestehenden Akteuren, die wir auch posten möchten. Teilen Sie den Artikel direkt von der Seite. Bei Inhalten aus anderen Medien, wie beispielsweise Newslettern, bedanken Sie sich bei dem Hinweisgeber in Facebook. Ein kurzes »Danke, Organisation XYZ« oder »Gefunden von Verein ABC« schafft eine gegenseitige Kultur des Einanderstärken und der Wertschätzung. Schließlich hatte auch der Andere einen Rechercheaufwand oder hat die Textbausteine aufbereitet.

Denken Sie an Ehrenamtliche. Viele Menschen, die beruflich in Projekten arbeiten, gehen mit dem gleichen Verständnis und Anspruch auf ehrenamtliche Akteure zu. Ehrenamtliche engagieren sich jedoch freiwillig und häufig neben ihrer beruflichen Tätigkeit. Also betonen Sie stärker die gemeinsamen Ziele und wertschätzen Sie den ehrenamtlichen Verein oder die Personen. Ehrenamtliche Akteure sind eine wichtige Bereicherung für eine lebendige demokratische Gesellschaft.

Tauschen Sie sich über Ihre Arbeitsschwerpunkte aus und schätzen Sie die Unterschiede – jeder Verein und jede Organisation hat eigene Schwächen und Stärken. Gerade dadurch gibt es unterschiedliche Angebote und ein demokratisches Zusammenleben kann gelingen.

Gegenseitige Information und Austausch untereinander kosten Zeit. Planen Sie diese mit ein. Häufig bringt es Sie auf den ersten Blick nicht weiter bei der Umsetzung Ihrer Idee, aber langfristig wächst so der Erfolg Ihres gemeinsamen Anliegens.

Współpraca godna szacunku

Autor: Niels Gatzke

Współpraca może sprawiać radość, ale czasami jest trudna. W zaangażowaniu obywatelskim wielokrotnie natykasz się na pomysły i projekty, które inni zrealizowali już w podobnej formie. Niemniej jednak mogą one być użyteczne dla twojej własnej pracy. Dlatego rada: Miej odwagę, aby kopiować, ale rozmawiajcie ze sobą – aby współpraca nie stała się konkurencją.

Co i rusz doświadczamy, że formy wydarzeń są po prostu przejmowane lub kopiowane są fragmenty tekstu. Z reguły autorzy są z tego zadowoleni, ale nie chcą być ignorowani. Więc nie krępujcie się zapytać, jeśli chcecie coś przejąć i informujcie się o tym nawzajem. Może to prowadzić do konstruktywnej współpracy i nie musisz robić wszystkiego samemu. A sformułowanie »We współpracy ze stowarzyszeniem XYZ« lub »Zainicjowany przez organizację ABC« nie boli i buduje wzajemny szacunek.

Jeśli masz nowy pomysł lub nowy projekt, najlepiej jest od samego początku zastanowić się, które podmioty w regionie również pracują nad tym tematem lub zajmowały się nim. Zwróć się do nich i postaraj się ich włączyć. Nie staraj się usuwać swojej szczególnej roli lub swoich innowacyjnych pomysłów w cień, niemniej jednak zastanów się, czy współpraca byłaby przydatna. W każdym razie poinformuj inne podmioty o nowościach i sukcesach i nie zapomnij zaprosić ich na wydarzenia, które organizujesz w waszym wspólnym obszarze tematycznym.

Szczególnie między Niemcami i Polakami często występują niepewności i różnice, które należy wziąć pod uwagę. Podczas gdy Niemcy mają raczej tendencję do podkreślania roli stowarzyszenia lub organizacji, to dla Polaków ważniejsze jest pokazanie indywidualnego osiągnięcia. Nie zawsze jest to wyrażane bezpośrednio. Na przykład, może się zdarzyć, że ktoś uzna osobiste zdjęcie za bardziej odpowiednie do promocji wydarzenia niż zdjęcie wykorzystane wcześniej. Tutaj ważne jest, aby szanować siebie nawzajem, dać partnerom przestrzeń ale z drugiej strony godnie reprezentować organizację czy stowarzyszenie. Pozostańcie

przy tym obiektywni. Może okazać się konieczne podkreślenie wartości rozpoznawczej wydarzenia a Ty znajdziesz inne miejsce, aby wyrazić swoje indywidualne uznanie. Nie zapominaj też o innych zaangażowanych ludziach.

Podziel się tym dobrze: Szczególnie na Facebooku odnajdujemy wielokrotnie na stronach bliskich nam podmiotów artykuły i filmy wideo lub ciekawe zdjęcia, które również chcielibyśmy zamieścić. Udostępnij artykuł bezpośrednio ze tej strony. Za treści z innych mediów, takich jak newslettery, dziękuj osobom informującym na Facebooku. Krótkie »Dziękuję organizacji XYZ« lub »Znalezione przez stowarzyszenie ABC« tworzy kulturę wzajemnego wsparcia i uznania. Przecież druga osoba również wykonała pracę poszukiwawczą lub przygotowała moduły tekstowe.

Pomyśl o wolontariuszach. Wiele osób, które pracują zawodowo w projektach, zwraca się do wolontariuszy z takim samym zrozumieniem i oczekiwaniem. Wolontariusze angażują się jednak dobrowolnie i często czynią to dodatkowo do swojej pracy zawodowej. Podkreście więc mocniej wspólne cele i doceniajcie udzielające się społecznie stowarzyszenie lub osoby. Wolontariusze są ważnym atutem dynamicznego społeczeństwa demokratycznego.

Wymieniajcie się pomysłami na temat głównych obszarów pracy i doceniajcie różnice – każde stowarzyszenie i każda organizacja ma swoje słabe i mocne strony. Właśnie dlatego istnieją różne oferty i dlatego demokratyczne wspólne życie może zakończyć się sukcesem.

Wzajemne informowanie się i wymiana wymagają czasu. Zaplanuj go. Często na pierwszy rzut oka nie pomaga to w realizacji Twojego pomysłu, ale na dłuższą metę sukces Waszych celów i spraw staje się coraz silniejszy.

Ein Video im Gemeinwesen. Was sollte ich beachten!

Von Niels Gatzke



Immer mehr dienen Filme der Dokumentation von Veranstaltungen oder Aktivitäten. Auch lassen sich dadurch weitere Kreise als die unmittelbaren Teilnehmenden erreichen. Gerade bei der Ansprache jüngerer Menschen, bzw. Menschen, die ihre Informationen weniger durch das Fernsehen, Radio oder die Tageszeitung beziehen als in sozialen Netzwerken, eignen sich kurze selbstproduzierte Filme zur Öffentlichkeitsarbeit.

Gerade bei der Arbeit im Gemeinwesen werden Veranstaltungen selten alleine durchgeführt, sondern in der Regel mit Partnern. Daher sollten bei der Erstellung eines Films einige Dinge beachtet werden:

- Es sollte eine vorherige Absprache mit allen Veranstaltern und Engagierten darüber geben, dass ein Film für die eigene Dokumentation und Öffentlichkeitsarbeit erstellt wird. Das räumt Ärger und Missverständnisse im Vorfeld aus. Auch können alle Engagierten im Vorfeld in die Planung der Inhalte des Films mit einbezogen werden.
- Weisen Sie am Beginn der Veranstaltung darauf hin, dass gefilmt wird. Erklären Sie nach Möglichkeit die Ziele des Films und dass es nicht darum geht, jemanden bloßzustellen, sondern dass das Material »wohlwollend« geschnitten wird.
- Die Nennung ausdrücklich aller Veranstalter sowie Helfer*innen im Film selbst sollte unbedingt erfolgen, dies kann im Nachhinein als stärkendes Element wahrgenommen werden. Es ist auch ein guter Ort, um sich bei seinen Unterstützern und Partnern zu bedanken. Aber es sollte nicht vergessen werden, dass die Aussage des Films und der Teilnehmer*innen im Vordergrund stehen sollen.
- Vergessen Sie nicht, Förderer des Films sowie nach Möglichkeit auch der Veranstaltung idealerweise mit Logos und Fördersätzen am Ende des Films einzublenden.
- Planen Sie einen längeren Zeitraum für Rückmeldungen aller Veranstalter und Engagierten zum fertigen Film ein, bzw. geben Sie klare Terminvorgaben für Rückmeldungen. Auch wenn es schwer fällt und man den Film gerne schnell fertig stellen möchte, trägt dies dazu bei, dass die Identifikation mit dem Film steigt und er auch von allen anschließend geteilt wird. Planen Sie dafür Ressourcen zur Nachbearbeitung ein, denn ein Film ist auch immer eine Geschmacksache.



Znaczenie filmu w społeczności. Na co powinno się zwracać uwagę!

Autor: Niels Gatzke

Coraz częściej używa się filmów w celu dokumentacji różnych przedsięwzięć i aktywności. Dzięki filmom można osiągnąć także dalsze kręgi pośrednich odbiorców. Szczególnie w przypadku młodych ludzi lub ludzi, którzy rzadziej pozyskują informacje przez telewizję, radio czy prasę dzienną niż przez portale społecznościowe, duże znaczenie promocyjne mają samodzielnie wyprodukowane filmy.

Właśnie w przypadku pracy w społeczności, rzadko zdarza się, żeby przedsięwzięcia były organizowane w pojedynkę. Raczej z reguły odbywa się ona przy współudziale partnerów. Dlatego przy tworzeniu filmu należy na pewne rzeczy zwrócić uwagę:

- Przed każdą imprezą powinna odbyć się rozmowa z jej organizatorami i osobami w nią zaangażowanymi, podczas której należy omówić kwestię nagrania filmu dla celów własnej dokumentacji i promocji. To zawczasu zapobiega nieporozumieniom i ewentualnym nieprzyjemnościom. Również osoby zaangażowane w przedsięwzięcie mogą dzięki temu mieć wpływ na treść filmu.
- Na początku imprezy należy zwrócić uwagę, że będzie nagrywany film. W miarę możliwości należy nakreślić cele nagrania i podkreślić, że materiał nie ma na celu urażenia czy ośmieszenia kogokolwiek i że będzie on miał przychylny wydźwięk.
- W filmie należy wyraźnie podkreślić udział

wszystkich organizatorów, jak również wolontariuszy, co w przyszłości może sprawdzić się jako element wzmacniający. Film jest również dobrą okazją do podziękowania wszelkim sponsorom i partnerom. Nie wolno jednak zapomnieć o istocie filmu, i o tym że uczestnicy powinni być na pierwszym planie.

- Nie należy zapomnieć o sponsorach i fundatorach filmu, a także w miarę możliwości przedsięwzięcia. Idealne byłoby pokazanie logo i przeznaczonych funduszy na końcu filmu.
- Należy zaplanować czas na odbiór filmu i opinie organizatorów jak i osób zaangażowanych, lub też określić terminem wyrażenie opinii. Nawet jeśli będzie zależało nam na szybkim zrealizowaniu filmu, ważnym jest by z filmem identyfikowali się wszyscy zainteresowani. Dlatego należy zaplanować także dodatkowe fundusze na jego ewentualną przeróbkę, gdyż film jest zawsze kwestią gustu.



PRZYKŁADY PRAKTYCZNE

Akteure in Löcknitz

Von Niels Gatzke

Löcknitz ist nicht nur Sitz des *perspektywa*-Büros, sondern auch eine Schnittstelle unserer Engagementförderung.

Begonnen hat es 2015 mit der Unterstützung einer Willkommensveranstaltung für Geflüchtete, die von deutsch-polnischen Flüchtlingsaktiven des Präventionsrates Löcknitz-Penkun organisiert wurde (mehr Infos dazu in unserem Videoblog unter: <https://youtu.be/ELnAJnSWuNM>). Daraus entstand die Initiative für einen Nachhilfeunterricht für geflüchtete Kinder, der insbesondere von polnischen Ehrenamtlichen getragen wurde. Um dem Miteinander ein wenig mehr Schwung zu geben, wurde eine *Begegnung von Aktiven* der Stettiner Initiative »Refugees Szczecin«, deutschen und polnischen Freiwilligen aus Löcknitz und Geflüchteten organisiert. Dabei kam es zu einem inhaltlichen Austausch und die Initiative übergab in Stettin gesammelte Spenden. Ein weiteres Ergebnis dieser Zusammenarbeit ist die Übersetzung der Broschüre »*Flüchtlinge in Mecklenburg-Vorpommern. 20 Fragen und Antworten*« der Landeszentrale für politische Bildung Mecklenburg-Vorpommern auf Polnisch.

2016 hat *perspektywa* eine lokale Diskussion zu den Landtagswahlen mit einem deutsch-polnischen Schwerpunkt veranstaltet. Ziel war es, die Normalität politischer Debatten zu etablieren. (Einen Einblick in die Diskussion gibt es auf unserem Videoblog unter: <https://youtu.be/XVU-jzEdZt8>.) Im Vorfeld wurde in einer Lesung des Schriftstellers Matthias Kneip »*Westpolen beginnt in Löcknitz*« das Zusammenwachsen der Region verdeutlicht. In einem *Bürgerdialog* unter dem Motto »Leben in Löcknitz« in der örtlichen Burg tauschten sich deutsche und polnische Bürger*innen in Arbeitsgruppen zu unterschiedlichsten Themen des gesellschaftlichen Lebens an der Randow aus. In neun *Bürgervorschlägen* wurden konkrete Forderungen an die Politik in Land, Kreis und Gemeinde erarbeitet. Anschließend wurden diese mit Vertreter*innen der Kommunal- und Landespolitik diskutiert.

(Auch dies findet sich auf unserem Videoblog unter: <https://youtu.be/pL1MYlwFP68>.)



Auch mit der Regionalen Schule Löcknitz gab es eine intensive Zusammenarbeit. In mehreren deutsch-polnischen Elterncafés wurden Erfahrungen in der Elternarbeit gesammelt und unter anderem ein beeindruckendes »Buffet der Vielfalt« organisiert. Ein besonderes Ereignis war die *Stolpersteinverlegung* durch Schüler*innen, deren Engagement für ein Gedenken an die ehemaligen jüdischen Bewohner*innen von Löcknitz ein sichtbares Zeichen hinterließ.

Die zentrale Schnittstelle des Engagements in Löcknitz sind der Präventionsrat des Amtes Löcknitz-Penkun und seine deutsch-polnische Arbeitsgruppe. Mit Veranstaltungen zur Verkehrssicherheit, einem Ausflug nach Stettin und einer Weihnachtsfilmvorführung wurden regionale Herausforderungen des deutsch-polnischen Zusammenlebens aufgegriffen. Ein besonderer Höhepunkt der Zusammenarbeit war eine gemeinsame *Interkulturelle Woche (IKW)*. Alle Bürger*innen waren aufgerufen, sich mit verschiedenen Aktionen daran zu beteiligen. Das Programm und die Veranstaltungen wurden gemeinsam entwickelt bzw. beruhten auf Vorschlägen von Bürger*innen und Engagierten. An insgesamt 12 Veranstaltungen haben mindestens 292 Personen teilgenommen, ungefähr 80 von ihnen haben ehrenamtlich zum Gelingen beigetragen. Während der Interkulturellen Woche konnten aktive Bürger*innen, Vereine, Ehrenamtliche, Projekte und Institutionen für ein gemeinsames Engagement gewonnen und die Beteiligung der Bürger*innen gestärkt werden. An der Auswertungssitzung in der deutsch-polnischen Arbeitsgruppe hat die Landesintegrationsbeauftragte Mecklenburg-Vorpommerns, Dagmar Kaselitz, persönlich teilgenommen und sich bei den Engagierten bedankt. (Einen kurzen Einblick gibt es in unserem Videoblog unter: <https://youtu.be/ASoRi7zbf1I>.)



Działacze w Löcknitz

Autor: Niels Gatzke

W Löcknitz mieści się nie tylko biuro projektu *perspektywa*. Jest to także miejsce, w którym wspieramy lokalne działania mieszkańców.

W 2015 r. wspieraliśmy polsko-niemiecką grupę aktywistów, angażujących się na rzecz uchodźców, organizując z ramienia Rady Prewencyjnej Löcknitz-Penkun spotkanie powitalne. Więcej informacji można znaleźć na naszym videoblogu pod adresem: <https://youtu.be/ELnAJnSWuNM>. Tutaj zrodziła się inicjatywa lekcji dodatkowych dla dzieci uchodźców, zainicjowana przede wszystkim przez polskich wolontariuszy. Aby nadać działaniom nieco więcej »rozpędu« zorganizowano *spotkanie aktywnych członków szczecińskiej inicjatywy »Refugees Szczecin«*, niemieckich i polskich wolontariuszy z Löcknitz oraz uchodźców. Podczas spotkania uczestnicy inicjatywy podzielili się swoimi doświadczeniami oraz przekazali darowizny zebrane w Szczecinie. Kolejnym owocem tej współpracy było przetłumaczenie na j. polski broszury »Uchodźcy w Meklemburgii-Pomorzu Przednim. 20 pytań i odpowiedzi« przygotowanej przez Centralę Kształcenia Obywatelskiego w Meklemburgii-Pomorzu Przednim.

W 2016 r. *perspektywa* zorganizowała lokalną dyskusję dotyczącą wyborów do Landtagu, szczególnie zwracając uwagę na polsko-niemieckie tematy. Celem było upowszechnienie debaty politycznej, do wglądu na naszym videoblogu pod adresem: <https://youtu.be/XVU-jzEdZt8>. W ramach przygotowań lektura z lokalnym odniesieniem (»Zachodnia Polska zaczyna się w Löcknitz«) z autorem Matthiasem Kneip'em, który podkreślił integrację regionu. Przy *dialogu obywatelskim* pod tytułem »Życie w Löcknitz«, w tutejszym kompleksie zamkowym, polscy i niemieccy mieszkańcy rozmawiali w grupach roboczych na różne tematy życia codziennego nad rzeką Randow. Opracowali *dziewięć*

postulatów obywatelskich, które zostały przekazane politykom na szczeblu kraju związkowego, powiatu i gminy. Na zakończenie zostały one omówione z przedstawicielami polityki lokalnej oraz landowej, do wglądu na naszym videoblogu pod adresem: <https://youtu.be/pL1MyIwFP68>.

Intensywnie współpracowaliśmy ze Szkołą Regionalną w Löcknitz. Podczas wielu polsko-niemieckich kawiarenek rodziców zbieraliśmy doświadczenie w pracy z rodzicami, która osiągnęła punkt kulminacyjny w postaci »*bufetu różnorodności*«. Wyjątkową uroczystością było *wmurowanie tzw. kamieni pamięci*, która została przygotowana przez uczniów i pokazała ich zaangażowanie w utrzymanie pamięci o mieszkańcach Löcknitz żydowskiego pochodzenia.

Miejscem skupiającym zaangażowanie społeczności lokalnej jest Rada Prewencyjna Löcknitz-Penkun oraz jej polsko-niemiecka grupa robocza. Dzięki wydarzeniom jak: polsko-niemieckie spotkanie na temat bezpieczeństwa w ruchu drogowym, wyjazd do Szczecina czy pokaz filmu bożonarodzeniowego podjęte zostały tematy ważne dla regionu. Punktem kulminacyjnym był wspólny Tydzień Międzykulturowy. Mieszkańcy zostali zachęceni do uczestnictwa oraz zorganizowania wydarzeń. Program i wydarzenia zostały opracowane wspólnie lub były oparte na propozycjach obywateli i zaangażowanych osób. W 12 wydarzeniach wzięło udział 292 osób, z tego 80 osób wsparło inicjatywę i przyczyniło się do jej powodzenia. W ramach Tygodnia Międzykulturowego można było pozyskać aktywnych obywateli, stowarzyszenia, wolontariuszy, projekty i instytucje do wspólnych działań i wzmocnić udział obywateli. Na spotkanie polsko-niemieckiej grupy roboczej, podczas którego odbyło się podsumowanie zorganizowanych działań, przyjechała Dagmar Kaselitz, Pełnomocnik ds. Integracji Landu Meklemburgia-Pomorze Przednie, serdecznie dziękując zaangażowanym uczestnikom. Krótka relacja na naszym videoblogu pod adresem: <https://youtu.be/ASoRi7zb1I>.

Engagement im Dorf

Von Niels Gatzke

perspektywa hat sich zum Ziel gesetzt, bei den Menschen vor Ort anzusetzen und sie dabei zu unterstützen, sich untereinander zu vernetzen und gemeinsam handlungsfähig zu werden.

Im Zentrum des Engagements steht somit die Stärkung der Zivilgesellschaft in einzelnen Gemeinden. In diesem Sinne initiiert oder unterstützt *perspektywa* zunächst einmal Momente der Begegnung zwischen Deutschen und Polen, wie deutsch-polnische Bürgertreffs, ein gemeinsames *Ernte-* oder *Weihnachtsfest*. Bei diesen Begegnungen werden Bewohner*innen mit unterschiedlichen Ansätzen befragt, sei es in Form eines offenen Interviews oder eines moderierten Marktstandes. Sie erzählen, was ihnen besonders gut in ihrem Dorf gefällt, worauf sie stolz sind, was sie ihren Gästen gerne zeigen, aber auch was ihnen nicht so gut gefällt und wo sie sich Veränderungen wünschen. Die Ergebnisse dieser Gespräche sind eine gute Grundlage, um gemeinsam mit engagierten Menschen vor Ort passende Angebote, die sich an alle Einwohner*innen richten, zu entwickeln.

Beispielhaft für dieses Vorgehen steht die Zusammenarbeit von *perspektywa* mit der Gemeinde Blankensee:

Bereits im Jahre 2015 gab es zahlreiche Kontaktaufnahmen zu Bürger*innen, es wurden Vereinssitzungen besucht und erste Pläne entwickelt. Gemeinsam mit dem *Bürgermeister* und einigen Vereinen im Dorf wurde ein deutsch-polnischer Bürgertreff für das Folgejahr geplant und vorbereitet. Dabei hat es sich bewährt, im Vorfeld im Dorf von Haus zu Haus zu gehen, die Leute direkt am Gartenzaun anzusprechen und in die Planungen mit einzubinden.

Schließlich haben 2016 über 80 Einwohner*innen am Bürgertreff teilgenommen (Einblicke dazu unter: https://youtu.be/_FsA--kqkXw). Besonders gelungen waren die deutsch-polnischen Gespräche, die durch Sprachmittler*innen unterstützt wurden. Um diese Gespräche anzuregen, wurde ein Quiz veranstaltet. Diejenigen, die mit ihrem deutschen oder polnischen Nachbarn zusammenarbeiteten, erzielten dabei eindeutig die besseren Ergebnisse. Anschließend wurden die Gespräche durch die Sprachmittler*innen mit Hilfe eines Fragenkatalogs strukturiert und auch dokumentiert. Auf die Frage, was ihnen in Blankensee

und Pampow gefällt oder fehlt, äußerten viele den Wunsch nach besseren Freizeit- und Nahversorgungsmöglichkeiten. Die Veranstaltung war sowohl für *perspektywa* als auch für die Gemeinde Blankensee ein großer Erfolg.

Aufgrund dieser Erfahrung hat die Gemeinde Blankensee auf eigene Initiative und mit deutlich geringerer Unterstützung durch *perspektywa* im Ortsteil Pampow einen zweiten Bürgertreff durchgeführt. Bei einem dritten Treffen, das inzwischen als Bürgerstammtisch bezeichnet wurde, ging es um einen Überblick, welche Angebote in der Gemeinde Blankensee und der nahegelegenen polnischen Nachbargemeinde Dobra zu finden sind. Gemeinsam wurde ein *Erkundungsausflug* in die Partnergemeinde geplant und durchgeführt. Bei diesem Ausflug entdeckten die Teilnehmer*innen weitere Angebote und haben ausprobiert, wie es ist, im Lebensmittelladen, im Bäcker oder in der Apotheke ohne polnische Sprachkenntnisse einzukaufen bzw. spezielle Angebote, wie eine Schneiderei oder Sportanlagen, in Anspruch zu nehmen (Einblicke dazu unter: <https://youtu.be/QLVOZV5d9Jg>). Es war ein gelungener Ausflug mit nachhaltiger Wirkung. So verkündete eine der Beteiligten nach der Rückkehr, sie könne ihren Enkelkindern nun zeigen, was für attraktive Angebote es direkt vor der Haustür gibt, die das Leben angenehmer und leichter machen.

Beeindruckend war auch eine Diskussion nach einem Dorfkino-Abend im Herbst 2019 in Pampow. Dabei ging es weniger um die Herausforderungen des Lebens im Dorf, sondern die Teilnehmer*innen stellten an sich selbst die Frage, wie sie sich noch besser in das Dorf einbringen können.

Die Jugendfeuerwehr Rothenklempenow bzw. die Feuerwehr Blankensee sorgte bei jedem Bürgertreff zuverlässig für das leibliche Wohl. Ihr ist es zu verdanken, dass deutsche und polnische Bratwürste zu einem festen Bestandteil und inzwischen zu einer Art »Markenzeichen« der Veranstaltungen in Blankensee und Pampow geworden sind.



Gemeindebüro
Blankensee

Zaangażowanie na rzecz wsi

Autor: Niels Gatzke



perspektywa postawiła sobie za cel zaspokojenie potrzeb społeczności lokalnej i wspieranie jej w nawiązywaniu kontaktów między sobą i osiąganiu zdolności do wspólnego działania.

W związku z tym nacisk kładzie się na wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego w poszczególnych gminach. Pierwszym krokiem jest inicjowanie lub wspieranie momenty spotkań Niemców z Polakami, np. polsko-niemieckie spotkanie obywateli, wspólne *dożynki* lub *Wigilia*. Na tych spotkaniach mieszkańcom zadawano pytania, czy to w formie otwartego wywiadu, czy też moderowanego stoiska. Pytano ich, co szczególnie lubią w swojej wiosce, co lubią opowiadać gościom lub co im pokazują, ale także co im się nie podoba i gdzie chętnie widzieliby zmiany. Dzięki tym wynikom wspólnie z zaangażowanymi mieszkańcami opracowano kolejne odpowiednie oferty, które z kolei są adresowane do wszystkich.

Przykładem takiego sposobu postępowania jest gmina Blankensee:

Już w 2015 r. nawiązano liczne kontakty z obywatelami, brano udział w posiedzeniach stowarzyszeń i opracowano wstępne plany. Wraz z *burmistrzem*

i kilkoma stowarzyszeniami we wsi zaplanowano i przygotowano polsko-niemieckie spotkanie obywateli na następny rok. Okazało się przy tym, że sprawdza się metoda wcześniejszego chodzenia w wiosce od domu do domu i zwracania się do ludzi i ich zapraszania bezpośrednio przy płocie.

Spotkanie obywateli było udanym wydarzeniem, w którym wzięło udział ponad 80 uczestników, informacje można znaleźć na stronie https://youtu.be/_FsA--kqkXw. Szczególnie znaczenie miały rozmowy polsko-niemieckie, które były wspierane przez mediatorów językowych. W celu pobudzenia dyskusji zorganizowano również quiz. Uczestnicy, którzy pracowali razem ze swoimi niemieckimi lub polskimi sąsiadami, osiągnęli dobre wyniki. Jednocześnie mediatorzy językowi starli się uporządkować rozmowy przy stołach według katalogu pytań, a następnie je udokumentować. Uczestników pytano, co im się Blankensee i Pampow

podoba, a co nie. Często wyrażano życzenie lepszego wypoczynku i lokalnego zaopatrzenia.

Ze względu na wspólny sukces gmina z własnej inicjatywy i przy znacznie mniejszym wsparciu ze strony projektu zorganizowała ponownie spotkanie obywateli dzielnicy Pampow. Na trzecim spotkaniu mieszkańców wspólnie zebrano oferty w gminie Blankensee i pobliskiej sąsiedniej polskiej gminie Dobra. Wspólnie zaplanowano, a następnie przeprowadzono wspólną wycieczkę *rozpoznawczą* do partnerskiej gminy. W trakcie wycieczki odkryto i zbadano kolejne oferty, które ułatwiają życie w regionie. Uczestnicy spróbowali zrobić zakupy bez znajomości języka polskiego i np. skorzystać z ofert handlowych. Miejscami docelowymi były np. sklep spożywczy, piekarnie, apteka, krawiec, obiekty sportowe itp. Wgląd daje nasz videoblog pod adresem: <https://youtu.be/QLVOZV5d9Jg>.

O nasze dobre fizyczne samopoczucie na spotkaniach zawsze niezawodnie troszczyła się młodzieżowa straż pożarna z Rothenklempenow, której niemieckie i polskie bratwursty stały się trwałym elementem, a w międzyczasie swoistą »marką« spotkań w Blankensee i Pampow.



Bürgerbeteiligung im Amt Gartz (Oder)

Von Niels Gatzke

In einem von *perspektywa* initiierten Bürgerdialog »Leben im Amt Gartz (Oder)« im November 2017 haben Bürger*innen engagiert über deutsch-polnisches Zusammenleben, die Zukunft des Amtes, Schule und Kita sowie Arbeit und Rente miteinander diskutiert. Das Format des Bürgerdialogs war für die Teilnehmenden neu und hatte zum Ziel, die Argumentationsfähigkeit und Sensibilität bei der Entwicklung gemeinsamer Positionen zu stärken. Aus den verschiedenen Diskussionsrunden entstanden *sechs Bürgervorschläge* mit Empfehlungen an die Politik, die Verwaltung und weitere gesellschaftliche Verantwortungsträger*innen. Die hier vertretenen Anliegen waren: »Oberschule für Gartz und die Region«, »Bildungslandschaft entwickeln«, »Stärkere Anbindung an Stettin/Szczecin«, »Grenzüberschreiten- de Informationen«, »Zweisprachigkeit fördern« und »Retten wir unsere Landwirtschaft!«. Nicht nur für die Bürger*innen, auch für die Verantwortungsträger*innen war es wichtig, diese Vorschläge anschließend miteinander zu diskutieren. Auf diese Art konnten sie sich mit den Fragen aus dem Publikum auseinandersetzen und auf die Bürgervorschläge eingehen. (Einblicke dazu unter: <https://youtu.be/JFltkV3AbAU>).

In der Folge des Bürgerdialogs wurden die dort diskutierten Fragen gemeinsam mit dem Amt Gartz (Oder) in fünf Themenfeldern zusammengefasst: »Aktuelle Themen beiderseits der Oder«, »Bus- und Bahnverbindungen, auch nach Stettin«, »Zweisprachigkeit in der Grenzregion«, »Landwirtschaft und Arbeit auf dem Land« und »Wieder eine Oberschule in Gartz (Oder)?«. Zu jedem einzelnen Thema wurde anschließend eine Abendveranstaltung unter dem Motto »ODER.Diskussionen« entwickelt und durchgeführt. Erfreulicherweise konnten Fachleute aus den Medien, verschiedenen Institutionen, der Wissenschaft, aber auch aus Landes- und Bundesministerien für das lokale Diskussionsforum gewonnen werden. Alle Beteiligten, sowohl die Expert*innen als auch die anwesenden Bürger*innen, waren immer wieder überrascht, wie viele Menschen sich in Gartz (Oder) aktiv für ihre Interessen einsetzen. Im Ergebnis der hier beschriebenen Aktivitäten ist es gelungen, einen Bürgerbeteiligungsprozess anzustoßen, der eine neue Qualität der politischen Teilhabe im Amt Gartz (Oder) geschaffen hat und inzwischen auch eingefordert wird (Einblicke dazu unter: <https://youtu.be/ehqWd7QIsrE>).



Uczestnictwo obywateli w Związku Gmin Gartz nad Odrą

Autor: Niels Gatzke

W dialogu obywatelskim pod nazwą »Życie w Związku Gmin Gartz nad Odrą« w listopadzie 2017 r. obywatele dyskutowali na temat polsko-niemieckiego wspólnego życia, przyszłości w związku gmin, szkoły i przedszkola oraz pracy i emerytury. Forma dyskusji dialogu obywatelskiego była dla uczestników nowa i miała na celu wzmocnienie umiejętności argumentacji i uwrażliwienie przy wypracowywaniu wspólnych stanowisk. Z obszarów tematycznych wyłoniło się sześć *postulatów obywatelskich* z rekomendacjami dla polityków, administracji i inne jednostki społecznie odpowiedzialne. Tematy były następujące: »Szkoła średnia dla Gartz i regionu«, »Stworzenie krajobrazu edukacyjnego«, »Silniejszy związek ze Szczecinem/Stettinem«, »Informacje o charakterze transgranicznym«, »Promowanie dwujęzyczności« i »Ratujmy nasze rolnictwo!« Dla obywateli istotna była możliwość prowadzenia dyskusji z osobami zajmującymi odpowiedzialne stanowiska, którzy w ten sposób mogli odnieść się do pytań publiczności i odpowiedzieć na sugestie obywateli. Nasz videoblog na stronie <https://youtu.be/FltkV3AbAU> zapewnia krótki wgląd.

Następnie tematy zostały podsumowane przy współudziale związku gmin Gartz nad Odrą w pięciu obszarach: »Aktualne tematy po obu stronach Odry«, »Połączenia autobusowe i kolejowe, także do Szczecina«, »Dwujęzyczność na pograniczu«, »Rolnictwo i praca na wsi« oraz »Czy jest szansa na ponowne założenie w Gartz nad Odrą szkoły ponadpodstawowej?« Do poszczególnych tematów przygotowano dyskusje »Dyskusje.nad.Odrą«, w których jednego wieczora omawiano jeden temat wspólnie z zaproszonymi ekspertami. Udało się przy tym pozyskać ekspertów z mediów, instytucji, nauki, a także z ministerstw kraju związkowego i ministerstw federalnych. Na spotkaniach wszyscy uczestnicy, zarówno eksperci, jak i obecni na nich obywatele, byli wielokrotnie zaskoczeni dużą liczbą zaangażowanych obywateli w Gartz nad Odrą, którzy aktywnie bronią swoich interesów. Przy tej okazji możliwe było zainicjowanie procesu udziału obywatelskiego, który stworzył nową jakość partycypacji politycznej w urzędzie i która obecnie jest już wymagana. Więcej informacji można znaleźć na naszym videoblogu pod adresem: <https://youtu.be/ehqWd7QIsrE>.



Zwei Dörfer an der Grenze

Von Niels Gatzke

In Nadrensee und Pomellen – zwei Dörfern, die gemeinsam eine Gemeinde unmittelbar an der Grenze bilden – hat *perspektywa* gemeinsam mit den ethnologischen Instituten der Universitäten Hamburg und Warschau eine aktivierende Befragung durchgeführt. Ziel einer solchen Befragung ist es, die Bewohner*innen dazu anzuregen, sich mit dem eigenen Dorf selbst auseinanderzusetzen.

Die Entscheidung für die Gemeinde Nadrensee war vor allem darin begründet, dass dort über 30 Prozent der Einwohner*innen polnische Staatsbürger*innen sind. Mit Hilfe eines vorab erarbeiteten Fragebogens haben deutsche und polnische Studierende über einige Wochen die Einwohner*innen zu ihrer Zufriedenheit, ihrer Nachbarschaft, ihrem Informationsbedarf, ihrem Engagement und ihren Wünschen in Bezug auf die Entwicklung des Dorfes befragt.

Das Ziel in diesem zweiten Schritt war es, ins Gespräch über die Situation in der Gemeinde zu kommen und herauszufinden, wie das Zusammenleben und die Zusammenarbeit zwischen deutschen Alteingesessenen und polnischen Zugezogenen noch verbessert werden kann.

Gemeinsam mit Dr. Agnieszka Halemba von der Universität Warschau und Prof. Dr. Otto Habeck

von der Universität Hamburg wurden die Ergebnisse vorgestellt. Die aktivierende Befragung hat gezeigt, dass sich Deutsche und Polen in beiden Dörfern eigentlich wohl fühlen, sich aber dennoch Veränderungen, wie einen Spielplatz, ein Geschäft oder einen Veranstaltungsraum wünschen. Immer wieder wurden die unzureichenden Busverbindungen und der mangelnde Lärmschutz als Probleme thematisiert. Bei dem Austausch über die Ergebnisse der Befragung wurden auch konkrete Ideen, wie Angebote für Kinder, insbesondere zum Deutschlernen, und ein Seniorenkaffeekränzchen, im Hinblick auf ihre Realisierbarkeit in den Blick genommen.

Neben der aktivierenden Befragung in Nadrensee war das Parkfest 2018 in Pomellen ein gelungenes Beispiel für die deutsch-polnische Zusammenarbeit in der Gemeinde. Die in der Befragung benannten Herausforderungen wurden anlässlich eines Dorfkino-Abends mit dem Film »Von Bananenbäumen träumen«, in dem es um das Engagement für das eigene Dorf geht, erneut diskutiert. Dabei standen Themen wie Bildung und Nahverkehr sowie das deutsch-polnische Zusammenleben im Vordergrund.



Dwie wioski na granicy

Autor: Niels Gatzke

W Nadrensee i Pomellen, które razem tworzą gminę leżącą bezpośrednio przy granicy, *perspektywa* wraz z instytutami etnologicznymi uniwersytetów w Hamburgu i Warszawie przeprowadziła ankietę aktywizującą. Na podstawie wspólnie przygotowanej ankiety niemieccy i polscy studenci przez kilka tygodni chodzili od drzwi do drzwi i przeprowadzali badanie gospodarstw domowych. Mieszkańcy zostali zapytani o ich zadowolenie, sąsiedztwo, potrzebę informacji, zaangażowanie i oczekiwania dotyczące rozwoju wsi.

Po tych pierwszych kontaktach podjęto decyzję o skoncentrowaniu badania na Nadrensee, ponieważ w gminie jest bardzo duży odsetek obywateli polskich – ponad 30 procent. Celem tego drugiego kroku było ustalenie, w jaki sposób można poprawić wspólne życie i współpracę niemieckich »zasiedziały« mieszkańców i polskich imigrantów oraz omówienie sytuacji w gminie.

Wyniki zostały zaprezentowane wspólnie z dr Agnieszką Halembą z Uniwersytetu Warszawskiego i prof. dr Otto Habeckiem z Uniwersytetu w Hamburgu. Badanie aktywizujące pokazuje, że Niemcy i Polacy rzeczywiście czują się dość dobrze w obu

wsiach, ale chcieliby mieć np. plac zabaw, sklep lub świetlicę. Jako problem często wymieniano połączenia autobusowe i ochronę przed hałasem. We wspólnej rozmowie pojawiały się takie pomysły jak oferty dla dzieci, zwłaszcza w zakresie nauki języka niemieckiego oraz spotkania przy kawie dla seniorów.

Dobrym przykładem polsko-niemieckiej współpracy w gminie był festyn w parku w Pomellen.





Vernetzung durch *perspektywa*

Von Niels Gatzke

Eines der Ziele von *perspektywa* ist es, zivilgesellschaftliche Akteure, insbesondere aus Vereinen, miteinander zu vernetzen und gemeinsam handlungsfähig zu machen.

Dafür wurde 2016 eine »Grenzlandwerkstatt Plus« gemeinsam mit dem Demokratieladen Anklam, der Friedrich-Ebert-Stiftung/Landesbüro Mecklenburg-Vorpommern und dem RAA-Regionalzentrum für demokratische Kultur Vorpommern-Greifswald zur Vernetzung von deutsch-polnisch Engagierten und zur Erarbeitung konkreter gemeinsamer Vorhaben durchgeführt. Bei der zweitägigen Veranstaltung setzten sich verschiedene Arbeitsgruppen mit Themen wie Kultur, Sprache, Bürgerbeteiligung und Geflüchtete auseinander (Einblicke unter: <https://youtu.be/8rxtrL7q54M>).

2018 fand das 1. Multiplikator*innen-Treffen für Vereine der Metropolregion in Szczecin (Stettin) statt. Dieses wurde gemeinsam von *perspektywa*, dem Inkubator Kultury Szczecin und dem RAA-Regionalzentrum für demokratische Kultur Vorpommern-Greifswald veranstaltet. Im Vorfeld dazu wurden auch einzelne Interessierte, aber vor allem Vereine angesprochen, was zu einer erfreulich hohen Zahl an Teilnehmer*innen aus der Uckermark, Vorpommern-Greifswald und Szczecin führte. Das Multiplikator*innen-Treffen in Szczecin kann als ein

sehr erfolgreicher Auftakt eines Vernetzungsprozesses von regionalen Akteuren, die sich für mehr Bürgerbeteiligung einsetzen, gesehen werden. Darüber hinaus bleibt nicht nur die grenzüberschreitende Vernetzung, sondern vor allem auch die Vernetzung von Stadt und Land sowie zwischen verschiedenen Bundesländern als große Bereicherung festzuhalten (Einblicke unter: <https://youtu.be/jnqYXXmdCZc>).

Seit 2017 findet jährlich im Mai ein Grenzpicknick am Dreiländerpunkt zwischen Neu-Rosow, Pomellen und Kołbaskowo (Brandenburg-MV-Polen) statt. Den besonderen Reiz dieses Picknicks machen der ungewöhnliche Ort und die intensiven Gespräche aus. Jedes Jahr stößt das Grenzpicknick auf wachsendes Interesse. Damit hat sich dieses Treffen nicht nur zu einem der wichtigsten Gesprächsformate entwickelt, sondern stärkt auch die Netzwerke der Akteure untereinander. Den Ablauf des Grenzpicknicks bestimmen die Teilnehmer*innen selbst und können so auf die aktuelle Situation reagieren. Es sind nicht nur die Gespräche über die deutsch-polnische Nachbarschaft, die jedes einzelne Picknick bereichern. Es ist vor allem auch das deutliche Zeichen für ein europäisches Zusammenleben, das sie so wertvoll macht (Einblicke gibt es in unserem Videoblog: <https://youtu.be/rNw3ikFODCA>).



Tworzenie sieci poprzez *perspektywa*

Autor: Niels Gatzke

Celem *perspektywa* jest, między innymi, połączenie w sieć aktorów społeczeństwa obywatelskiego, szczególnie ze stowarzyszeń, i uczynienie ich zdolnymi do wspólnego działania.

W tym celu w 2016 r. wraz ze »Sklepem demokracji Anklam« (Demokratieladen Anklam), Fundacją im. Friedricha Eberta – Biuro Landowe Meklemburgia-Pomorze Przednie i Regionalnym Centrum Kultury Demokratycznej Vorpommern-Greifswald RAA utworzono warsztaty »Warsztaty przygraniczne Plus«, aby połączyć polsko-niemieckich działaczy i opracować konkretne wspólne projekty. Podczas dwudniowego spotkania w programie znalazły się różne tematy, takie jak kultura, język, partycypacje obywatelskie i uchodźcy. Dyskusja odbyła się w grupach roboczych. Więcej informacji można znaleźć na naszym videoblogu pod adresem: <https://youtu.be/8rxtrL7q54M>.

W 2018 r. w Szczecinie odbyło się pierwsze spotkanie multiplikatorów dla stowarzyszeń szczecińskiego regionu metropolitalnego. Spotkanie zostało zorganizowane wspólnie przez *perspektywa*, Inkubator Kultury Szczecin oraz Regionalne Centrum Kultury Demokratycznej Vorpommern-Greifswald RAA. Sukcesem była duża liczba uczestników z powiatów Uckermark, Vorpommern-Greifswald i Szczecina, szczególnie dlatego, że celowo zapro-

sowano stowarzyszenia a nie poszczególne zainteresowane osoby. Spotkanie multiplikatorów w Szczecinie można uznać za bardzo udany wstęp do procesu tworzenia sieci regionalnych aktorów, którzy angażują się na rzecz większej partycypacji obywatelskiej. Nie chodzi tylko o sieci transgraniczne, ale przede wszystkim o współpracę pomiędzy obszarami miejskimi i miastami oraz pomiędzy krajami związkowymi. Więcej informacji można znaleźć na naszym videoblogu pod adresem: <https://youtu.be/jnqYXXmdCZc>.

Od 2017 r. co roku w maju w Trójstyku, czyli w punkcie, gdzie stykają się Meklemburgia-Pomorze Przednie, Brandenburgia oraz województwo zachodniopomorskie, odbywa się piknik graniczny. Niezwykła lokalizacja i intensywne dyskusje sprawiają, że jest to szczególna atrakcja. Z roku na rok piknik graniczny cieszy się coraz większym zainteresowaniem. Piknik stał się nie tylko ważnym formatem dyskusji, ale także wzmacnia sieci istniejące pomiędzy działaczami. Proces został stworzony przez samych uczestników i nie był z góry określony. Oprócz dyskusji na temat polsko-niemieckiego sąsiedztwa, pikniki wzbogaca przede wszystkim wyraz europejskiej koegzystencji. Do wglądu na naszym videoblogu pod adresem: <https://youtu.be/rNw3ikFODCA>.



Qualifizierung durch *perspektywa*

Von Niels Gatzke

Gibt es Unterschiede zwischen Deutschen und Polen? Welche Werte haben deutsche Alteingesessene? Welche Werte sind für polnische Zuzügler*innen wichtig? Was sind die Gemeinsamkeiten? Mit diesen spannenden Fragen hat *perspektywa* zwischen 2016 und 2019 jährlich ein deutsch-polnisches interkulturelles Training »Interkulturell kompetent im Grenzgebiet« entweder in Löcknitz oder Gartz (Oder) durchgeführt.

Verschiedene Übungen während dieser Trainings haben gezeigt, dass die Werte und Normen, die für beide Seiten wichtig sind, nicht sehr stark voneinander abweichen. Warum kommt es aber dennoch manchmal zu Missverständnissen? Um diese Frage zu beantworten, nahm Dr. Erik Malchow die Teilnehmer*innen des Trainings mit auf eine Reise in die 1000jährige Geschichte Polens und Deutschlands. Dabei wurde deutlich, wie weit die Ursachen für Missverständnisse häufig zurückliegen.

Bei den Seminaren konnten sich die Bürger*innen und Multiplikator*innen mit ihrer jeweils eigenen

Kultur, Prägung und Sozialisation auseinandersetzen. Beim Austausch darüber waren sie immer wieder mit dem Eigenen wie auch dem Fremden konfrontiert. Ziel dieser Auseinandersetzung mit den deutsch-polnischen Gemeinsamkeiten und Differenzen war es, eine Grundlage für eine Sensibilisierung gegenüber den eigenen Vorurteilen zu schaffen. Dabei wurde eine differenzierte Sicht auf die jeweils andere Kultur sowie die Fähigkeit, kulturelle Unterschiede und Muster zu erkennen und zu akzeptieren, gestärkt.

Das Format des interkulturellen Trainings hat sich etabliert und wird als festes Angebot von *perspektywa* stark nachgefragt. In Greifswald, Pasewalk und Szczecin (Stettin) gibt es inzwischen weitere Akteure, die ein ähnliches Format anbieten. Die Partner von *perspektywa* waren dabei über die Jahre die Friedrich-Ebert-Stiftung/Landesbüro Mecklenburg-Vorpommern, die Deutsch-Polnische Gesellschaft Vorpommern und das Amt Gartz (Oder).

(Einblicke unter: <https://youtu.be/lwCUa5Z-OSU>)



Kwalifikacje poprzez *perspektywa*

Autor: Niels Gatzke

Czy istnieją różnice między Niemcami a Polakami? Jakie są wartości Niemców od dawna żyjących na tym terenie? Jakie wartości są ważne dla polskich imigrantów? Co ich łączy? Z myślą o tych ekscytujących pytaniach w latach 2016 – 2019 corocznie *perspektywa* przeprowadzała w Löcknitz lub Gartz nad Odrą polsko-niemiecki trening »Kompetentny międzykulturowo na pograniczu«.

Różne ćwiczenia potwierdziły, że wartości i normy, które są ważne dla obu stron, nie różnią się bardzo od siebie. Dlaczego jednak czasami pojawiają się nieporozumienia? Aby odpowiedzieć na to pytanie, dr Erik Malchow zabrał uczestników w podróż przez tysiącletnią historię Polski i Niemiec. Okazało się, że często przyczyny nieporozumień sięgają daleko wstecz.

Na seminariach obywatele i multiplikatorzy w bardzo praktyczny sposób mogli zastanowić się nad własną kulturą, ukształtowaniem i socjalizacją oraz skonfrontować się z własnym i obcym. Celem było odniesienie się do polsko-niemieckich podo-

bieństw i różnic, aby stworzyć podstawę do uwrażliwienia na własne uprzedzenia. Wzmocniono spojrzenie na kulturę drugiej strony oraz zdolność rozpoznawania pod różnym kątem i akceptowania różnic i wzorców kulturowych.

Ten format przyjął się i jest bardzo pożądanym jako stała część projektu. W Greifswaldzie, Pasewalku i Szczecinie znaleźli się w międzyczasie następni działacze, którzy oferują podobny format. Partnerami *perspektywa* na przestrzeni lat byli Fundacja im. Friedricha Eberta – Biuro Landowe Meklemburgia-Pomorze Przednie, Towarzystwo Niemiecko-Polskie Pomorza Przedniego i Związek Gmin Gartz nad Odrą.

Wgląd można znaleźć na naszym videoblogu pod adresem: <https://youtu.be/lwCUa5Z-OSU>.

Autor*innenverzeichnis

Dr. Ina Alber-Armenat

ist wissenschaftliche Mitarbeiterin am Institut für Soziologie der Georg-August-Universität Göttingen. Sie ist Autorin des Buches »Zivilgesellschaftliches Engagement in Polen«, 2016 bei Springer VS erschienen.

Niels Gatzke

studierte Politikwissenschaft, Neuere Geschichte und Soziologie in Potsdam, Wien und Toruń. Zu seinen Arbeitsschwerpunkten gehören das Zusammenleben im deutsch-polnischen Grenzraum, der Abbau von Vorurteilen gegenüber Polen sowie Bürgerbeteiligung im ländlichen Raum. Er arbeitet als Projektleiter von *perspektywa – Vom Grenzraum zum Begegnungsraum* und ist ehrenamtlich aktiv im Vorstand der Deutsch-Polnischen Gesellschaft Vorpommern e. V.

Dr. Erik Malchow

ist Kommunikationstrainer und Medien-Berater. Er spezialisierte sich nach dem Studium der Kulturwissenschaften in Polen und Deutschland auf interkulturelles Training und interkulturelle Kommunikation für Manager aus Osteuropa (insbesondere Polen). Zu seinen weiteren Trainingsschwerpunkten gehören Diversity Management, Geschäftsanbahnung mit deutschen Unternehmen sowie Trainings zu Rhetorik und Medien.

Georg Pohl

agiert auf dem Marktplatz der unternehmerischen und gesellschaftlichen Transformation. Seine Konzepte und Instrumente nutzen spielerische Tools, um Entwicklungen zu befördern. Für Beteiligungsprojekte und -prozesse konzipiert er individuelle Formate und Produkte, die beim Kunden Entwicklungsimpulse auslösen. 2014 gründete er die Firma »LUDIBOX – Spiele und Kommunikationsinstrumente«.

Marek Sztark

ist unabhängiger Animateur der Kultur und der lokalen Entwicklung, Berater, Trainer und Dozent. Er leitet Projekte in verschiedenen Bereichen, wie Entwicklung und Integration des sozialen und beruflichen Umfelds, Sozialwirtschaft, Schutz des Kulturerbes, Animation der lokalen Entwicklung und kulturelle Animation. Er ist Direktor von Przegląd Teatrów Małych Form KONTRAPUNKT (Festival der Kleinen Theaterformen KONTRAPUNKT) in Szczecin.

Lista autorów

Dr. Ina Alber-Armenat

jest asystentką naukową w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Georg-August w Getyndze. Jest autorką książki »Zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego w Polsce«, wydanej przez SpringerVS w 2016 roku.

Niels Gatzke

studiował politologię, historię współczesną i socjologię w Poczdamie, Wiedniu i Toruniu. W pracy koncentruje się głównie na wspólnym życiu w polsko-niemieckim regionie przygranicznym, zwalczaniu uprzedzeń wobec Polski i aktywności obywatelskiej na obszarach wiejskich. Pracuje jako kierownik projektu *perspektywa – Od pogranicza do spotkania* i jest honorowym członkiem zarządu Polsko-Niemieckiego Towarzystwa Pomorza Przedniego e.V.

Dr. Erik Malchow

jest trenerem komunikacji i konsultantem medialnym. Po ukończeniu studiów kulturoznawstwa w Polsce i Niemczech, specjalizował się w szkoleniach międzykulturowych i komunikacji międzykulturowej dla menedżerów z Europy Wschodniej (zwłaszcza z Polski). Tematem jego pozostałych szkoleń jest zarządzanie różnorodnością, inicjowanie współpracy z firmami niemieckimi, a także szkolenia z zakresu retoryki i mediów.

Georg Pohl

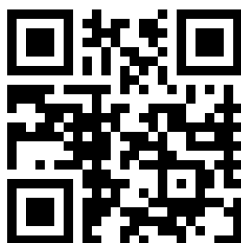
angażuje się na płaszczyźnie transformacji ekonomicznej i społecznej. Jego koncepcje oraz używane w ich realizacji i rozwoju instrumentarium wykorzystują niekonwencjonalne tools. Dla projektów i związanych z nimi procesów uczestnictwa grupowego projektuje on indywidualne formaty i produkty, których celem jest wyzwianie impulsów rozwojowych u klientów. W 2014 roku założył firmę »LUDIBOX – Spiele und Kommunikationsinstrumente« / »LUDIBOX – Gry i narzędzia komunikacji«.

Marek Sztark

jest niezależnym animatorem kultury i rozwoju lokalnego, konsultantem, trenerem i wykładowcą. Zarządza projektami w różnych dziedzinach, takich jak rozwój i integracja środowiska społecznego i zawodowego, ekonomia społeczna, ochrona dziedzictwa kulturowego, animacja rozwoju lokalnego i animacja kulturalna. Jest dyrektorem Przeglądu Teatrów Małych Form KONTRAPUNKT w Szczecinie.



www.perspektywa.de



[perspektywaDE](#)



[perspektywaDE](#)



[perspektywaDE](#)

Vom Grenzraum zum Begegnungsraum



perspektywa – Vom Grenzraum zum Begegnungsraum ist ein Projekt der Regionalen Arbeitsstelle für Bildung, Integration und Demokratie (RAA) Mecklenburg-Vorpommern e. V. und wird durch das Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend im Rahmen des Bundesprogramms »Demokratie leben! Aktiv gegen Rechtsextremismus, Gewalt und Menschenfeindlichkeit«, vom Land Mecklenburg-Vorpommern aus Mitteln des Europäischen Sozialfonds (ESF) und des Vorpommern-Fonds sowie von der Koordinierungsstelle »Tolerantes Brandenburg« gefördert.

perspektywa – Od pogranicza do spotkania jest projektem Regionalnego Ośrodka Edukacji, Integracji i Demokracji (RAA) Meklemburgii-Pomorza Przedniego, finansowanym przez Federalne Ministerstwo ds. Rodziny, Seniorów, Kobiet i Młodzieży w ramach programu federalnego »Żyć w demokracji! Aktywnie przeciwko prawicowemu ekstremizmowi, przemocy i wrogości«, przez kraj związkowy Meklemburgia-Pomorze Przednie ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) i środków Funduszu Pomorze Przednie oraz przez Biuro Koordynacji »Tolerancyjna Brandenburgia«.

Od pogranicza do spotkania



Gefördert vom



Bundesministerium
für Familie, Senioren, Frauen
und Jugend

im Rahmen des Bundesprogramms

Demokratie **leben!**



**TOLERANTES
BRANDENBURG**



Parlamentarisches
Staatssekretariat für Vorpommern
Vorpommern-Fonds

**SCHULE GESTALTEN MINDERHEITEN STÄRKEN MÖGLICHKEITEN ERGRÜNDEN
INNOVATIONEN ENTDECKEN WEGE ERKENNEN KOOPERATIONEN STIFTEN
MENSCHEN STÄRKEN BETEILIGUNG ERMÖGLICHEN GEMEINSINN SCHAFFEN**